

MUUSEUM

Nr. 1 (19) 2006

MUUSEUM

nr 1 (19) 2006
Eesti Muuseumiühingu ajakiri

Peatoimetaja ALEKSEI PETERSON
Toimetus: ILDIKE JAAGOSILD, IVI TAMMARU
Toimetuskolleegium: LEMMI JÕE, AINO LEPP, EVE PEETS, HEIKI PÄRDI ja MARGE RENNIT
Makett ja küljendus IVI TAMMARU
Tõlked TIINA MÄLLO, SVETLANA KARM jt
Fototööd ARP KARM

Eesti Muuseumiühingu koduleheküIg on www.emy.kul.ee.

Esikaanel:
Eesti Spordimuuseumi näitus "Rännukihk" VIII Eesti muuseumide festivalil Narvas. Foto Irina Kivimäe.

On the front cover:
Exhibition of the Estonian Sports Museum at the 8th Festival of Estonian Museums in Narva.

На передней обложке:
Выставка Эстонского музея спорта на VIII фестивале эстонских музеев в Нарве.

Esikaane siseküljel:
Eesti Rahva Muuseumi näitus "Ingeri ilu ja valu" ja Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi näitus "Leierkast ja linn" VIII Eesti muuseumide festivalil Narvas. Fotod Irina Kivimäe ja Ivi Tammaru.

Inside of the front cover:
Exhibitions of the Estonian National Museum and of the Estonian Theatre and Music Museum at the 8th Festival of Estonian Museums in Narva.

На внутренней стороне передней обложки:
Выставки Эстонского национального музея и Эстонского Музея театра и музыки на VIII фестивале эстонских музеев в Нарве.

ISSN 1406-3484

SISUKORD

Peatoimetajalt 3
Eesti Rahva Muuseumi uue hoone arhitektuurivõistlus 5
Agnes Aljas, Anni Nool
Valmisolek ja suur töö 6
Krista Aru
Kellele ja kuhu ehitada Eesti Rahva Muuseum? 6
Aleksei Peterson
Okupatsiooni põlistamine on see, et meil ikka veel ei ole Eesti Rahva Muuseumi 7
Signe Kivi
ERM on eeskätt siiski muuseum 8
Karin Hallas-Murula
KUMU 9
Sirje Helme
Eesti Kunstimuuseum on muuseumide summa 10
Maarja Võrk
Töine tähis Saaremaa Muuseumi 140. sünnipäevaks 11
Raul Salumäe
Tartu Kunstimuuseum 65 aastat vana 14
Reet Mark
Tartu Linnamuuseum 50 16
Silja Paris; Teesi Kivivare; Kaari Siemer, Kristiina Tael; Liivi Rosenvald; Pearu Kuusk; Külliki Kuusk
25 aastat Kindlustuse Muuseumi 23
Ada Treumuth
Eesti muuseumide festival 26.–27. septembril 2005 Narvas 25
Elvi Nassar
Balti Museoloogiakool – arutlusi "hiirelõksust" ning "supitirinast" 29
Triin Siiner
Muuseumide Cannes Dubrovnikus 31
Piret Õunapuu
Partnerlus muuseumihariduses 33
Inge Kukk, Sirje Karis
Millest räägiti Budapestis? 35
Aino Lepp
Muinasjutuline Mani saar ja Regionaalmuuseumide Nõukogu aastakonverents 36
Helgi Põllo, Merike Toomas
Sillamäe muuseum 38
Aleksandr Popolitov
Pilguheit Eesti Panga muuseumi 39
Carmen Greim, Maie Uustalu
Kas ainult unistus muuseumist? 42
Ivika Maidre, Robert Treufeldt
Kaasajast keskaega – muuseumis mängides 43
Triin Vaaro
Ääremärkusi muuseumide teadustööst 45
Aleksei Peterson
Linast lõimeni, villast vaibani 46
Asjade jutt 47
Vello Laanemaa
Eesti muuseumide kodulehed 50
Pertti Pyhtilä

CONTENTS

From the Editor-In-Chief 3

International Architectural Competition for the New Estonian National Museum Building 5
Agnes Aljas, Anni Nool

Readiness and Hard Work 6
Krista Aru

For Whom and Where Should We Build the Estonian National Museum? 6
Aleksei Peterson

The Fact that We Still Do not Have the Estonian National Museum is a Sign of Immortalizing Occupation 7
Signe Kivi

Above all, the ENM is a Museum 8
Karin Hallas-Murula

KUMU – a New Main Building of the Art Museum of Estonia 9
Sirje Helme

The Estonian Art Museum is a Sum of Different Museums 10
Maarja Võrk

Working Landmark for the 140th Anniversary of the Saaremaa Museum 11
Raul Salumäe

Tartu Art Museum 65 14
Reet Mark

Tartu City Museum 50 16
Silja Paris; Teesi Kivivare; Kaari Siemer, Kristiina Tael; Liivi Rosenvald; Pearu Kuusk; Külliki Kuusk

Insurance Museum 25 23
Ada Treumuth

8th Festival of Estonian Museums in Narva 25
Elvi Nassar

Baltic Museology School 29
Triin Siiner

Museums' Cannes in Dubrovnik 31
Piret Õunapuu

Partnering in Museum Education – CECA Conference 33
Inge Kukk, Sirje Karis

Workshop of the European Museum Forum in Budapest 35
Aino Lepp

Annual Meeting of the International Committee for Regional Museums of the ICOM 36
Helgi Põllo, Merike Toomas

Sillamäe Museum 38
Aleksandr Popolitov

Museum of Eesti Pank 39
Carmen Greim, Maie Uustalu

Museum – Only a Dream? 42
Ivika Maidre, Robert Treufeldt

From Modern Times to Middle Ages – Playing at the Toy Museum 43
Triin Vaaro

Marginal Notes on Research at Museums 45
Aleksei Peterson

From Flax to Warp, from Wool to Carpet 46

Story of Things 47
Vello Laanemaa

Home Pages of Estonian Museums 50
Pertti Pyhtilä

СОДЕРЖАНИЕ

От главного редактора 4

Архитектурный конкурс проектов здания Эстонского национального музея 5
Агнес Альяс, Анни Нооль

Готовность и большая работа 6
Криста Ару

Для кого и куда строить Эстонский национальный музей 6
Алексей Петерсон

Увековечение оккупации – это то, что у нас до сих пор нет Эстонского национального музея 7
Сигне Киви

ЭНМ, прежде всего, все-таки музей 8
Карин Халлас-Мурула

КУМУ 9
Сирье Хельме

Эстонский художественный музей – это сумма музеев 10
Маарья Вырк

Деловое ознаменование к 140-летию Сааремааского музея 11
Рауль Салумяэ

Тартускому художественному музею 65 лет 14
Реэт Марк

Тартуский городской музей – 50 16
Силья Парис; Теэзи Кививаре; Каари Сиемер, Кристийна Таэль; Лийви Розенвальд; Пеару Кууск; Кюллики Кууск

25 лет Музея страхования 23
Ада Треумутх

Фестиваль эстонских музеев в Нарве 26–27 сентября 2005 года 25
Эльви Нассар

Балтийская музеологическоая школа 29
Трийн Сийнер

Музейный «Канн» в Дубровнике 31
Пирет Ыунапуу

Партнерство в музейном образовании 33
Инге Кукк, Сирье Карис

О чем говорилось в Будапеште? 35
Айно Лепп

Сказочный остров Мэн и ежегодная конференция региональных музеев 36
Хельги Пылло, Мерике Тоомас

Силламяэский музей 38
Александр Пополитов

О Музее Эстонского Банка 39
Кармен Грейм, Майе Уусталу

Только ли мечта о музее? 42
Ивика Майдре, Роберт Треуфельдт

Из современности в средневековье – играя в музее 43
Трийн Вааро

Пометки о научной работе музеев 45
Алексей Петерсон

От льна до холста, от шерсти до ковра 46

Рассказ вещей 47
Велло Лаанемаа

Домашние странички эстонских музеев 50
Пертти Пюхтиля

PEATOIMETAJALT

2005. aasta teise poole sündmustest Eesti muuseumielus tõuseb esile kaheksas Eesti muuseumide festival 26.–27. septembril Narvas, kus traditsiooniliselt valiti välja parimad näitused. Seekord said esimese preemia Eesti Spordimuuseumi näitus „Rännukihk" ja Eesti Rahva Muuseumi „Ingeri ilu ja valu". Ka teine ja kolmas auhind läksid Tartusse, vastavalt mänguasjamuuseumi näituse „Hansaaegsed mänguasjad" tegijatele ja linnamuuseumi näitusele „Saage tuttavaks! Karl Luik – Tartu linnapea". Narvas võistelnud näitusi analüüsib Elvi Nassar.

Viimastel aastatel osalevad meie muuseumitöötajad paljudel välismaistel konverentsidel, suvekursustel jm. See on kasulik, kuid samas on üpris raske sorteerida seal õpetatust välja õige iva, mida passiks kasutada ka meie muuseumitöös. Neli kirjutist käsitlevadki Horvaatias, Slovakkias, Ungaris ja Inglismaal toimunud muuseumitöötajate koolitusprogramme. Traditsiooniks on saamas Lätis toimuv muuseumitöötajate suvekursus – Balti museoloogiakool. Selle suve kursust Liepaja külje all Bernatis tutvustab Triin Siiner. Muude teemade hulgas arutleti seal teatraalsuse ja mängulisuse üle muuseumides. See puudutab ka meie muuseume, näiteks Eesti Vabaõhumuuseum on viimastel aastatel oma tegevuses teatraalsuse olulisele kohale nihutanud. Nii püütakse seal mängulisusele rõhudes keset väljapanekut ka eesti lambakasvatust edendada.

Niisiis saavad meie muuseumitöötajad välismaalt rohkesti kogemusi ja teadmisi, mida püütakse ka kodus rakendada, iseasi kuidas kõik ideed meile sobivad. Näiteks Narva Muuseumil on projekt luua Narva linnuse põhjaossa Eksperimentaalajaloo Keskus ehk Põhjaõu. Taanist saadud ideede põhjal tahetakse Põhjaõues luua rekonstrueeritud eksperimentaalne keskkond 17. sajandi rootsiaegsest linnast. Loodame, et Narva Muuseumi töötajad suudavad lisaks Rootsi aja populariseerimisele kajastada ka kohaliku rahva, eestlaste eluolu.

Mitmed muuseumid peavad oma juubelit. 140. sünnipäeva tähistas püsiekspositsiooni uue osa „Saaremaa aastail 1939–1949" avamisega Saaremaa Muuseum. Väljapanekust ja selle koostamisest kirjutavad oma artiklites Raul Salumäe ja näituse kunstnik Vello Laanemaa. 65 aastat möödus Tartu Kunstimuuseumi sünnist. Muuseumi viimaste aastate tegemistest annab ülevaate direktor Reet Mark. Lähema vaatluse all on ka 50 aasta juubelit pidanud Tartu Linnamuuseum. Lugeja saab ülevaate muuseumi näitusetegevusest, kogudest ja pedagoogilisest tööst, samuti tutvustatakse linnamuuseumi filiaale – Oskar Lutsu majamuuseumi, 19. sajandi Tartu linnakodaniku muuseumi ning KGB kongide muuseumi. 25. sünnipäeva pidas Kindlustuse Muuseum. Oma tegemisi tutvustavad veel Eesti Panga muuseum, Sillamäe Muuseum ja KUMU.

16. jaanuaril avalikustati ERMi uue hoone arhitektuurikonkursi tulemused. Võistlusele saabus 108 tööd, osalejaid oli paljudest maadest. Ajakirja käesolev number annab ülevaate arhitektuurikonkursist ja selle võidutööst. Viimase kohta avaldavad oma mõtteid ERMi direktor Krista Aru, Signe Kivi, Karin Hallas-Murula ja allakirjutanu. Minu arvamuse järgi on esikohatööl mitmeid puudusi ja ta ei sobi meie rahvusmuuseumile.

Lõpuks juhin tähelepanu Riigikontrolli muuseumivarade auditile, kus käsitletakse väga olulisi probleeme muuseumide töös: nõrk kogumispoliitika, kõik varad pole teaduslikult inventeeritud, kogudest puudub täpne ülevaade, hoiutingimused ei vasta nõuetele jne. Loodetavasti osutavad muuseumide juhtkonnad oma tegevuses suuremat tähelepanu auditis esiletoodud lünkadele.

ALEKSEI PETERSON
peterson@erm.ee

FROM EDITOR-IN-CHIEF

From among the events of the second half of 2005 in Estonian museum life, the eighth festival of Estonian museums stands in the spotlight. The festival took place in Narva on September 26–27, and traditionally, the best exhibitions were singled out there. This time two first prizes were awarded: to the Estonian Sports Museum for the exhibition "Wanderlust" and to the Estonian National Museum for the exhibition "Ingrian Beauty and Pain". The second and third prizes also went to Tartu, to the Tartu Toy Museum for the exhibition "Hanseatic Time Toys" and to the exhibition "Meet Karl Luik – the Mayor of Tartu" by the Tartu City Museum, respectively. The expositions that competed in Narva are analysed by Elvi Nassar.

During recent years our museologists have participated in a number of conferences, summer courses and other events abroad. On the one hand, they gather useful experience, but on the other, it is quite difficult to sort out from among the offered information the crumbs that would come in handy also in our museum work. Four of the articles dwell upon the training programmes for museologists, which have been carried out in Croatia, Slovakia, Hungary and Great Britain. A summer course for museologists – the Baltic Museology School – organized in Latvia is also becoming a tradition. This summer's course in Bernati near Liepaja is introduced by Triin Siiner. Among other topics theatricality and playfulness in museums was under discussion. This also concerns our museums; for instance, during the past few years the Estonian Open Air Museum has shifted the stress on theatricality in their work. So, emphasising playfulness, they are trying to foster Estonian sheep-raising in the midst of their exposition.

Our museologists acquire abundant experience and knowledge from other countries, which they also try to put into practice at home, although it is a different matter if all these ideas are suitable for our conditions. For instance, the Narva Museum has conceived a project to establish in the northern part of the Narva Castle the Centre of Experimental History or the Northern Yard. On the basis of the ideas originating in Denmark, it is designed to create in the Northern Yard an experimental reconstructed environment of a 17th-century Swedish-time town. We sincerely

hope that the museologists of the Narva Museum will be able, in addition to popularizing the Swedish time, to also reflect the everyday life of the indigenous people – Estonians.

Several museums celebrate their jubilees. The Saaremaa Museum celebrated its 140th anniversary with the opening of a new display entitled "Saaremaa in the Years 1939–1949" in the permanent exposition. In their articles Raul Salumäe and Vello Laanemaa, the designer of the exposition, give a survey of the new exposition and its compilation. 65 years passed from the foundation of the Tartu Art Museum. Director Reet Mark tells the reader about the museum's activities during the past few years. The Tartu City Museum, which celebrated its 50th jubilee, is also under more detailed observation. The reader gets an overview of the exhibitions of the museum, its collections and educational work; also the subsidiaries of the City Museum are introduced: the Home Museum of Oskar Luts, the 19th-Century Tartu Citizen's Home Museum, and the KGB Cells Museum. The Insurance Museum celebrated its 25th anniversary. The Museum of Eesti Pank (Bank of Estonia), the Sillamäe Museum and the KUMU (Art Museum) also give the reader an overview of their activities.

On January 16, the results of the international architectural competition held for the design of a new building for the Estonian National Museum were revealed. 108 works participated in the competition, with authors from many different countries. This issue of our magazine aims at giving a survey of the architectural competition and the work that was awarded the first prize. Krista Aru, Director of the ENM, Karin Hallas-Murula, Signe Kivi and the author of this writing express their thoughts about the latter. My personal opinion is that the first prize winner has several shortcomings and it is not suitable to become our national museum.

Finally I would like to draw your attention to the audit of museum assets by the state audit office, which points out significant problems in museums' work: poor collecting policy, not all assets are scientifically inventoried, there is no precise overview of the collections, storage conditions do not meet the requirements, etc. Hopefully the managements of our museums will pay more attention to the shortcomings pointed out by the audit.

ALEKSEI PETERSON
peterson@erm.ee

ОТ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Из событий в музейной жизни второй половины 2005 года на передний план встает восьмой фестиваль музеев в Нарве 26–27 сентября, на котором традиционно были отмечены лучшие выставки. На этот раз первую премию получили выставки Эстонского музея спорта «Бродят по свету люди разные…» и Эстонского национального музея «Краса и боль Ингерманландии». Второе и третье места также уехали в Тарту, соответственно выставке «Игрушки ганзейских времен» Тартуского музея игрушек и выставке Тартуского городского музея «Знакомьтесь! Карл Луйк – мер города Тарту!». Представленные на конкурс выставки анализирует Эльви Нассар.

В последние время наши музейные сотрудники участвуют в работе многих зарубежных конференций, обучаются на летних курсах и т.п. Это полезно, но в то же время трудно найти найти из обучаемоего ту крупицу, что можно было бы использовать и в нашей музейной деятельности. Четыре статьи посвящены курсам повышения квалификации музейных сотрудников, прошедшим в Хорватии, Словакии, Венгрии и Англии. Традиционной становится летняя школа музейных сотрудников, проходящая в Латвии – Балтийская музеологическая школа. С курсами нынешнего года в Бернатах под Лиепаей знакомит Трийн Сийнер. В числе других тем там обсуждались и проблемы театральности и игры в музеях. Это затрагивает и наши музеи, например, в последнее время большое значение придается театральности в деятельности Эстонского музея под открытым небом. Так, подчеркивая игровые моменты, здесь и на самой экспозиции представлены овцы.

Таким образом, наши музейные сотрудники получают за рубежом много опыта и знаний, которые затем пытаются вводить и у себя дома, другое дело, как эти идеи подходят для нас. Например, у Нарвского музея есть проект основания в северной части Нарвского замка Центра экспериментальной истории или Северного двора. По идее, полученной в Дании, в Северном дворе хотят реконструировать экспериментальную обстановку шведского времени – города 17 века. Надеемся, что сотрудники Нарвского музея, в дополнение к популяризации шведского времени, смогут отразить и быт местного населения, т.е. эстонцев.

Многие музеи отметили свои юбилеи. Сааремааский музей свое 140-летие отметил открытием обновленной части исторической экспозиции «Сааремаа в 1939–1949 годах». Об экспозиции и истории ее создания рассказывают в своих статьях куратор Рауль Салумяэ и оформитель выставки Велло Лаанемаа. Исполнилось 65 лет с создания Тартуского художественного музея. Обзор деятельности музея за последние 15 лет делает директор музея Реэт Марк. Под ближайшим рассмотром и Тартуский городской музей, отметивший свой 50-летний юбилей. Читатель найдет здесь обзор музейной выставочной деятельности, фондовой и педагогической работы, также сможет познакомиться с филиалами Тартуского городского музея, ими являются Дом-музей Оскара Лутса, Дом-музей тартуского горожанина 19 века, Музей тюремных камер КГБ. Свое 25-летие отметил Музей страхования. Со своей деятельностью знакомят читателя Музей Эстонского банка, Силламяэский музей и КУМУ.

16 января 2006 были оглашены итоги международного архитектурного конкурса проектов Эстонского национального музея. На конкурс поступило 108 работ из разных стран. В данном номере журнала говорится об архитектурном конкурсе и анализируется проект-победитель. Свои мысли о последнем высказывают директор ЭНМ Криста Ару, Карин Халлас-Мурула, Сигне Киви и нижеподписавшийся. По моему мнению, у проекта-победителя имеется несколько недостатков и он не подходит для нашего национального музея.

В заключение, обращаю внимание на ревизию музейных достояний, проведенную Государственным контролем и отметившую очень важные проблемы в работе музеев: слабая собирательская политика, не все коллекции научно инвентаризованы, отсутствует полное представление о своих фондах, не отвечают требованиям условия хранения и т.п. Надеюсь, руководители наших музеев в своей деятельности обрятят большее внимание на эти недостатки.

АЛЕКСЕЙ ПЕТЕРСОН
peterson@erm.ee

Eesti Rahva Muuseumi uue hoone arhitektuurivõistlus

Agnes Aljas, Anni Nool

Eesti Rahva Muuseumi tegevuse algus-päevist peale on muuseumile oma maja ehitamine päevakorras olnud. On ju nõuetekohane hoone muuseumi tegevuse esmane eeldus. 2006. aasta jaanuaris lõppes Eesti Rahva Muuseumi uue hoone rahvusvaheline arhitektuurivõistlus.

Rahvusliku asutuse kavandamine ja ehitamine ei ole igapäevane ülesanne. 2003. aastast võeti suund rajada ERMi uus peahoone Raadile. Raadi oli muuseumi kodu 1920.–1940. aastatel ja muuseum hakkas 2000. aastal sinna hoidlaid ehitama. Eesti Rahva Muuseum, Eesti Arhitektide Liit ja Eesti Kultuuriministeerium moodustasid avatud rahvusvahelise arhitektuurivõistluse tingimuste koostamise töögrupi professor Veljo Kaasiku juhtimisel.

Arhitektuurivõistluse tingimusi koostades peeti mitmeid arutelusid teemal, milline on ERMi tänane ja homne tähtsus Eestis ning mis motiveeriks arhitekte ka väljastpoolt Eestit võistlusel osalema. Toimusid koosolekud ka Tartu linna ja valla esindajatega, selgitamaks välja arenguperspektiive ERMi territooriumil ja selle ümbruses. Üksmeelselt leiti, et nii Tartu linna kui valla jaoks on tegemist perspektiivse piirkonnaga. Kokku lepiti selles, et Tartu linn peatab ERMi Raadi territooriumi detailplaneeringu koostamise ning Tartu vald, kes on koostamas ERMi lähiümbruse ulatuslikku maa-ala detailplaneerimist, võtab ERMi võidutöö arvesse piirkonna arenduses.

Loodeti, et võistlus annab ERMile ja sellega ka Tartule muuseumi kui arhitektuurilise vaatamisväärsuse. Usuti, et uuest muuseumist saab Eestis, Tartus ja Raadil tugev dominant ja arengu suunaja, mis annaks piirkonnale terviklikkuse ja kujundaks muuseumile selge imago.

2005. aasta juunis välja kuulutatud rahvusvaheline arhitektuurivõistlus andis sellest osavõtjatele keerulise, vastutusrikka ja põneva ülesande. Sobitada Eesti Rahva Muuseumi uus hoonekompleks alale, kus asuvad Raadi mõisa varemed, ERMi uued hoidlahooned mõisa taastatud kõrvalhoonetes, vana mõisapark, aga ka vana Raadi sõjaväelennuvälja alad, Raadi karjäär ning veel kasutamist ootavad naaberalad. Piirkonna suurus ja tähtsus Eesti kontekstis võimaldasid arhitektidel anda kogu alale uue arengupotentsiaali ja perspektiivi.

Arhitektuurivõistluse vastu oli suur huvi – Raadi alaga käis tutvumas arhitekte ja arhitektuuribüroosid üle kogu maailma ning registreerinute arv ületas 500.

Arhitektuurivõistlus andis ERMi uue hoone väljaehitamiseks ja muuseumi arendamiseks hulgaliselt uusi ideid. Võistlusele esitati 108 väga eriilmelist ja valdavalt heatasemelist tööd. Kahju on, et osalejate hulgas oli nii vähe eestlasi (12 võistlustööd, lisaks Eesti ja teiste riikide arhitektide koostööprojektid).

Tõenäoliselt ei kavandata Eestis sellel sajandil enam väga palju sellise rahvusliku tähtsusega suurobjekte. ERMi uue maja võidutöö on juba tänaseks pannud kihama mitmed asjaosalised. Vale oleks eeldada, et edasist diskussiooni ja arutelu ei järgne. Kui võistlusele järgneks vaikus, näitaks see võistluse läbipõrumist. Suured asjad peavadki häälekad olema.

1. preemia: märgusõna **Memory Field**, autorid **Dan Dorell** (Pariis), **Lina Ghotmeh** (Pariis), **Tsuyoshi Tane** (London).

Valdavalt ühekorruseline hoone kasutab jõuliselt Raadi ala ja piirkonna maastikumärke. Muuseumihoone on projekteeritud pika, avatud hallina, mida on võimalik erinevalt liigendada ja osadeks jagada, hoone on ajatu ja annab kogu muuseumile kosmopoliitse, avatud hõngu.*

2. preemia: märgusõna **Gems**, autorid **Juho Grönholm, Antti Nousjoki, Janne Teräsvirta, Samuli Woolston** arhitektuuribüroost ALA Architects (Helsingi).

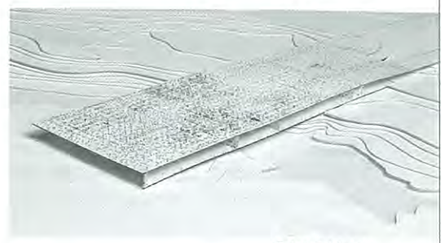
Järve ja tiigi vahele asetatud hoone struktureerib ümbritseva ruumi selgelt esinduslikuks lõuna- ja lääneosaks ning teenindavaks põhjaosaks. Kavandatud muuseumihoone arhitektuurne osa on liiga tagasihoidlik, muutes muuseumi visuaalselt liialt vähenähtavaks.

3. preemia: märgusõna **Estonia is on the verge of a new millennium**, autorid **Alfred Bramberger, Thomas Pucher, Heidrun Steinhauser, Martin Mathy,** **Christa Pucher** Grazi (Austria) arhitektuuribüroost Bramberger [architects] – Atelier Thomas Pucher.

Muuseum on kavandatud kompaktsesse kuubikusse, mis säästab ümbrust ja on olemuselt väga ökonoomne. Klaaselemendid muudavad hoone fassaadi hiigelsuureks Eesti kaardiks, mis seestpoolt valgustatuna muudab hoone otsekui kaugele paistvaks laternaks.

Ostupreemiad:
Märgusõna **Lightfield**, autorid arhitektuuribüroost **Gianni Botsford Architects** Londonist.

* Võistlustööde tutvustamisel on kasutatud žürii kokkuvõtet.

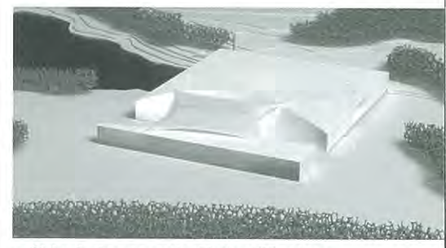

Fotod Tiit Lepp

♦ **Parimaks tunnistatud võistlustöö märgusõnaga "Memory Field".**

♦ **The best work of the architectural competition under the code name "Memory Field".**

♦ **I *"Memory Field".***

♦ **Teise koha saanud võistlustöö märgusõnaga "Gems".**

♦ **The second prize was awarded to the work under the code name "Gems".**

♦ **II *"Gems".***

♦ **Kolmanda preemia saanud võistlustöö märgusõnaga "Estonia is on the verge of a new millennium".**

♦ **The third prize was claimed by the work entitled "Estonia is on the Verge of a New Millennium".**

♦ **III *"Estonia is on the verge of a new millennium".***

Märgusõna **Crochet**, autorid **Ott Kadarik, Villem Tomiste, Mihkel Tüür, Krista Saluveer** Eesti arhitektuuribüroost Kosmos.
Märgusõna **Lake whisper**, autorid **Manuel Bieler, Marco de Francesco, Antoine Robert-Grandpierre, Laurent Saurer** Lausanne'i arhitektuuribüroost Localarchitecture.
Märgusõna **Kivi kive sisu**, autorid **Kimmo Friman, Esa Laaksonen, Marko Pulli** Helsingi arhitektuuribüroost friman.laaksonen arkkitehdit.

Agnes Aljas on Eesti Rahva Muuseumi projektijuht.
Anni Nool oli arhitekuurivõistluse žürii sekretär.

On January 16, 2006, the winning works of the international architectural competition held for the design of a new building for the Estonian National Museum and their authors were revealed.

The jury announced the best work to be the one under the code name "Memory Field", whose authors were architects Dan Dorell, Lina Ghotmeh and Tsuyoshi Tane residing in Paris and London. The second prize was awarded to the work entitled "Gems" designed by Finnish architects Juho Grönholm, Antti Nousjoki, Janne Teräsvirta and Samuli Woolston from the ALA Architects Bureau. The third prize was given to the work under the code name "Estonia is on the Verge of a New Millennium", whose authors were Austrian architects Alfred Bramberger, Thomas Pucher, Heidrun Steinhauser, Martin Mathy and Christa Pucher from Bramberger [architects] – Atelier Thomas Pucher.

16 января 2006 года были оглашены победители международного архитектурного конкурса проектов Эстонского национального музея. Лучшим был признан проект „Memory Field". *Второй премии был удостоен проект* „Gems". *Третья премия была присуждена проекту* "Estonia is on the verge of a new millenium".

Valmisolek ja suur töö

Krista Aru

ERMi uue hoone rahvusvahelise arhitektuurivõistluse ekspertidel ja eriarvamusele jäänud žürii liikmetel on õigus: žürii poolt esimese auhinnaga pärjatud töö on arhitektuurselt kõnekas, aga esitatud kujul muuseumina sobimatu. Kuid see on võidutöö ja selle autorid on valmis koos ERMiga edasi töötama, et teha praegusest visioonist funktsionaalne ja esinduslik Eesti Rahva Muuseumi peahoone.

Kõik ettevalmistustööd eskiisprojekti valmimiseks on alanud. Muuseumi inimesed kontrollivad ruum-ruumilt, kas nende poolt ettenähtu ja vajalik (näiteks hoidlad, tööruumid jms) on võidutöö projektil kajastatud ning kas need on esitatud ka soovitud kujul (suuruse, liikumisvõimaluse, loogilisuse jt tunnuste poolest). Iga ruumi kohta koostatakse ruumi kaart, millel on kirjas ka sellesse soovitav sisustus (riiulid või lauad või ekraan ja audiovideotehnika jm), selles töötavate inimeste arv ja soovitav temperatuur.

Sellise kontrollimis- ja parandamistöö lõpetab muuseumirahvas veebruaris. Seejärel tehakse kokkuvõtted ning edastatakse oma soovid ja märkused puudujääkide kohta arhitektidele. Siis on nende kord korrigeerida projekti ja viia sisse parandused. Selles protsessis saabub otsustav moment: kas arhitektid suudavad ja tahavad kõik soovitu realiseerida nii, et ei kaoks nende poolt konkursile pakutud töö arhitektuuriline kõnekus. Samas ei saa muuseum teha oma nõudmistes arhitektidele mingeid järeleandmisi, sest uus hoone peab funktsioneerima kaasaegse muuseumina.

Koostööst ERMi ja arhitektide vahel peab sündima ERMi uue peahoone eskiisprojekt, millele toetudes saab siis hinnata hoone ehitamise maksumust ja ka hoone

eeldatavat ekspluatatsioonikulu.

Üheaegselt ruumiprogrammi kontrolli ja sellekohaste nõudmiste sõnastamisega käib muuseumi peahoone alla jääva maaala detailplaneeringu koostamine, mille käigus viiakse läbi geoloogilised, geodeetilised ja teised ehitamise alustamiseks vajalikud ning nõutavad uuringud.

Alles seejärel saame täpselt öelda, kuidas hakkab kulgema ERMi uue maja ehitus. Selge on vaid eesmärk: Eesti Rahva Muuseum peab saama uue hoone. Vastasel juhul eitame me sajandipikkust eeltööd ja homset päeva meie enda ja sugulasrahvaste rahvakultuuri arengus.

Krista Aru on Eesti Rahva Muuseumi direktor.

Kellele ja kuhu ehitada Eesti Rahva Muuseum?

Aleksei Peterson

See küsimus ei ole primitiivselt ega nostalgiliselt esitatud. Kahjuks pole enne arhitektuurikonkursi võistlustööde väljakuulutamist meedias arutletud, kuhu muuseum ehitada. Raadile, seda küll, aga krundi suurus on peaaegu 60 ha. Projekteerijatele anti lähteülesanne: „ERMi hoone rajatakse Raadi järvest lõunasse jäävale territooriumile järve ja Vahi tn vahel". See oli selge viga. Ala on soine, aga veel hullem on, et hoone jääb ligi paar kilomeetrit eemale ERMi hoidlatest, laboritest ja avarast müüriga piiratud territooriumist. Enamik projekteerijatest ei osanud muuseumi esitada tervikliku kompleksina, kaasates sinna kõik ERMi hooned. Arhitektuurivõistlusest osa võtnud arvukad projekteerijad, aga ka žürii liikmed – otsustajad tegid oma tööd ERMi sisulist olemust tundmata, heitsid kõrvale ekspertide nõuanded ega leidnud aega kas või pealiskaudselt tutvuda rahvusmuuseumi tööga. On rumalus, et esimese preemia saanud „Memory Fieldi" projekteerijad võtsid rahvusmuuseumi põhiideena kasutusele nõukogude pommitajate lennuraja. Veelgi hullem on, et žürii

aktsepteeris seda. See pole ainult poliitiliselt vigane käsitlus, vaid ka sisuliselt vale mõte. Kas kujutate ette, et ERMi tulevastele külastajatele alustatakse eesti rahvakultuuri tutvustamist selgitusega vene lennuvälja kohta?

Olen töötanud projekteerijatega ERMi väljaehitamisel Raadi territooriumil alates 1983. aastast, algul püssimeeste „kaitse all". Kaugpommitajate tõusu- ja maandumisrajad paiknesid planeeritava muuseumi asukohast rohkem kui kolm kilomeetrit eemal. Kust võeti ja soojendati üles lennuraja mõte? Teiseks aspektiks peahoone koha määramisel on olnud mõnede asjatundmatute muuseumist kaugelseisvate kunstiinimeste, muinsuskaitse ametnike arvamus, et kõigepealt on vaja taastada endine Liphartide loss. 1922. aastal sai ERM enda käsutusse Raadi lossi, kuigi need ruumid ei sobinud tegelikult rahvakultuuri eksponeerimiseks. Võib veel lisada, et väärtuslikuma osa oma lossi varadest vedas Liphart välja ja isegi kunstitööd pidas ta vajalikuks Peterburi saata. Küsimus on, milleks on vaja väga kehvas seisukorras varemed uuesti üles ehitada. Kui on nostalgiline tahe vanu härrastemaju säilitada, siis on Eestis veel küllaga mõisahooneid, mida restaureerida. Kes on praegu Raadil käinud, teab, et endisest uhkest mõisapargist on seal väga vähe alles. Ka endised majandushooned on põhjalikult ümber ehitatud ERMi hoidlateks ja laboriteks.

Tagasi teema juurde. Meie rahvusmuuseumi uus peahoone peab liituma praeguste hoidlatega. Kõige otstarbekam oleks, et peahoone paikneks hobuserauakujulise jätkuna nn jääkeldrist, hõlmates endise direktorimaja, mis on põlenud, ja osa varemeid. Nii avaneb järvelt esindusliik vaade muuseumile. Sellele kohale valmis 1989. aastal muuseumi hoonetekompleksi projekt koos ruumijaotusega, mille spetsialistid kinnitasid. Sinna oli projekteeritud ka osa endisest lossist – paar esindussaali ja kuppel, mida mäletati vaatamisväärtusena. Millegipärast ei ole seda projekti tänini meenutanud ka need, kes omal ajal sellega tegelesid. 1990. aastaks olid ettevalmistused ERMi väljaehitamiseks Raadile tehtud. Aga leidus inimesi, kes hakkasid kavandama muuseumi kitsale puumajadevahelisele krundile Toomemäe äärde. Õnneks see projekt ei teostunud.

Muuseumitöötajatele on selge, et asjaosalistel, kes võidutöö välja kuulutasid, polnud õiget pilti muuseumist endast. ERM oma kogudega on rahvakultuuri ajaloolise järjepidevuse hoidja ja kultuuripärandi tutvustaja. ERMi ekspositsioon erineb täiesti kunstimuuseumi väljapanekutest ja see eeldab muuseumi ruumilahenduse süvendatud tundmist. Pole päris õige väita, et igaühel on õigus sõna võtta, õpetada muuseumitöötajaid materiaalse kultuuri väljapaneku koostamisel. Teisisõnu – ei maksa mängida kannelt, kui pilli ei tunne. Aga kas tuntakse ERMi rahvakultuuri pärandi olemust? Meid ümbritsev maailm on mitmekesine ja keegi ei saa olla igal alal spetsialist.

Rahvusmuuseum esindab rahva ajaloolist mälu ja sellega seostuvat mõttelaadi, kuid mitte ainult. ERM on ka meie tuleviku, eesti rahva mõttelaadi kujundaja. Kui loobume rahvakultuurist ja allume tõmbetuultele, siis on raske säilitada rahva identiteeti, siis me pole varsti enam eestlased, vaid mingisugused eurolased. Niisiis on rahvusmuuseumi põhiülesanne meie rahva mõttelaadi ajaloolise järjepidevuse hoidmine. Seda kõike tuleks arvesse võtta, enne kui otsustada, kuhu ja millisena kerkib rahvusmuuseum.

Aleksei Peterson on Eesti Rahva Muuseumi endine direktor.

Okupatsiooni põlistamine on see, et meil ikka veel ei ole Eesti Rahva Muuseumi

Signe Kivi

Olin võidutööde väljakuulutamisel Tartus ise kohal. Nii nagu žürii ja paljud eskiisprojektide näitust külastanud inimesed – jäin rahule ning olin meeldivalt üllatunud. Konkursi tööde hulgas oli palju erinevaid, huvitavaid ja kaasaegseid lahendusi.

Minu isiklik eelistus ühtis žürii omaga, sest võidutöö torkas silma oma ülilihtsa idee ja võimsa mõjuga. Olengi seda meelt, et näen tuleviku Eesti Rahva Muuseumi kui meie ajaloo ja kultuuriloo erinevaid tahke ühendavat tervikut.

Hindan Eesti Rahva Muuseumi direktori Krista Aru tarmukust ühendada Kirjandusmuuseum ja Eesti Rahva Muuseum. Aga aeg on küps ka debattideks, kas mitte meie ajalugu tervikuna ei ole osa Eesti Rahva Muuseumist.

Et uurida ja eksponeerida kogu erinevat pärandit – peab olema ruumi. Kunstnikuna olen olnud vaimustuses nendest hetkedest, kui olen külastanud Eesti Rahva Muuseumi vanu hoidlaid Tartu kirikutes. Just see, et pikas rutiinses reas näeb sadu toole, vankreid ja õllekappasid, on uskumatult inspireeriv.

Tulevane muuseum võiks selle kõrval, et eksponeerida üksikuid esemeid, näidata ju ka mõnda kollektsiooni tervikuna. Tundus, et võidutöö autorid on ehk mõelnud selliste võimaluste loomisele.

Diskussioonid võidutöö sobivuse kohta Eesti Rahva Muuseumiks näitavad, et ülioluline on konkursside eeltöö. Kui lähteülesande tingimused jätavad paljud muuseumi sõlmpunktid arhitektidele lahendada, siis on hiljem väga raske, kui mitte võimatu, neid parandada.

Siiski arvan, et Eestil on olemas rahvusvaheliste arhitektuurikonkursside korraldamise kogemus ja kuivõrd tegu oli teise muuseumihoone katsega, siis loodetavasti oli eeltöö põhjalik. Ka KUMU arhitekt Pekka Vapaavuori tegi oma projekti palju täiendusi ja parandusi, mis ei muutnud esialgset visiooni, küll aga täpsustasid muuseumi ruumiprogrammi ja see on tulnud kasuks nii külastajate vaatevinklist kui muuseumi spetsiifikat ja ülesandeid silmas pidades.

Arvata, et võitnud eskiisprojekt on 100% valmis muuseum, pole õige. Eelkõige on see visioon ja visioon on vägev!

Mul on kahju, kui kuulen rõhutatavat, et see projekt põlistab okupatsiooni. Minu jaoks on okupatsiooni põlistamine see, kui meil ikka veel praegu ei ole Eesti Rahva Muuseumi.

Signe Kivi on Eesti Kunstiakadeemia rektor.

ERM on eeskätt siiski muuseum

Karin Hallas-Murula

ERMi esikohatöö valikul ignoreeriti kõikide ekspertide, muuseumi direktori ning kolme žüriiliikme – kokku kaheksa inimese arvamust. Otsuse tegid neli arhitekti ja minister. Elavad vastukajad konkursi tulemustele räägivad üheselt, et midagi oli selle võistluse juures väga valesti. Alljärgnevalt põhjustest, miks nii minu kui Kanada museoloogiaekspert Barry Lordi jaoks (me töötasime eraldi) oli esikohatöö "Memory Field" kõige viimases kategoorias, märkega "mitte mingil juhul":

1. Võitnud töö on muuseumiks sobimatu: ei kanna rahvusmuuseumi ideed märgina, pigem desorienteerib. Anonüümne, 350 m pikk klaaskast, fassaaditu arhitektuur. Ei suhestu Raadi pargi ega olemasoleva kompleksiga (nagu oli programmis nõutud). Ratsionaalseid ehitustehnilisi lahendusi eirav projekt võib sobida ajutiseks EXPO paviljoniks, aga mitte sajanditeks suurte kogudega muuseumile.

2. Projekt ignoreerib võistlusala – Raadi parki, läheb sellest ja isegi Tartu linna piiridest kaugele välja (kogupikkus 1,5 km). Pargi praeguse peasissepääsu kaudu on ette nähtud autotee ülemisse parklasse, mis tähendaks teede laiendamist ja asfalteerimist – lubamatu. Uue veekogu kaevamine – põhjendamatu, reostatud tiigi ühendamine järvega – väga problemaatiline.

3. Ruumilahenduses on suured vead: kaks sissepääsu, topeltkaadri vajadus publikutsoonis. Valve, info, piletimüük, garderoobid peaksid olema mõlemas otsas: see muudab ekspluatatsiooni kalliks. Enamik võistlustöid oli seda elementaarset viga osanud vältida.

4. Näitustesaale kasutatakse koridoridena: turvariskid. Näituste tegemise ajal on pool muuseumi paralüseeritud, sest kinnitamata ja kaitsmata eksponaatide vahel ei tohi liikumist olla. Kõigile näitustele tuleb alati jätta trajektoor maja kiireks läbimiseks. Pikisuunaline näituseruum ei ole paindlik, väikesteks näitusteks on see üldse ebasobiv. Kahe üheaegse näituse puhul muutub üks teise läbikäiguks.

5. Ajutiste näituste ruumide sein on klaasist – eirab valguse nõudeid väga suurel määral. Vaipade, maalide jm seinale riputamist vajavate esemete puhul on see kaotatud pind. "Selliste ruumidega muuseum ei saa ühtki välisnäitust," kirjutas Kanada ekspert Barry Lord. Valguse lubatud norm püsinäitusel on vaid 50 luksi (tavaline laualambiga töökoht on u 500 luksi), kuid selle kohal on näidatud metallkonstruktsiooniga topeltklaaslagi, mis peaks tagama tööruumidesse väga hea valguse. Muidugi on võimalik kogu lagi (25 000 m^2) katta andurite ja elektrooniliste valgusreleedega, kuid sellist luksust ei luba endale isegi Šveitsi miljonäridest kunstikogujad, targem on lage klaasist mitte teha. Äsja oli Šveitsis võimalus näha miljonärist erakollektsionääri muuseumi (Schaulager Baselis). Arhitekte (Herzog & de Meuron) ei piiratud eelarvega, esitati vaid üks nõue: ei mingit klaasi.

6. Tööruumide ja hoidlate tsoon on publikutsooniga segi, kõik liiguvad läbi näituste. Esemete transport (hoidlatesse, fotograafidele, restauraatoritele jm) toimub läbi näitusesaali – häirib külastajaid, suuremate liikumiste puhul tuleks muuseum sulgeda. Töötsooni ei ole võimalik koodsüsteemiga tervikuna eraldada, töötajad peavad iga kord ruumist väljudes uksi lukustama. Sissepääse teisiti paigutades lisandub kitsaid koridore, mida on juba praegu, näitusematerjalide hoidlasse läbi nii kitsa koridori suuremaid asju ei vii. Läbikäidavad hoidlaruumid – väga ebasoovitav, kohati lubamatu. Peafondihoidlasse pääseb läbi külastajate lugemissaali, originaalide uurijate ruumi läbi teabekeskuse jne. Sellised vead peegeldavad elementaarsete teadmiste puudumist muuseumide kohta.

7. Hoidlaruume on kõvasti puudu (ligi 2/3 osas) – programmi ignoreerimine suurel määral. Rangema suhtumise korral oleks töö tulnud diskvalifitseerida.

8. Osal tööruumidel (uurijate tööruum, lugemissaal, pedagoogid jpt) ei ole aknaid. Neile peaks valgust tulema läbi kahe kahekordse klaaslae, millest pealmine on metallraamil katus. Kui palju on valgust sompus ilmadega ja siis, kui lumi on katusel? Väljavaated puuduvad ka päikesega. Osal hoidlatel (puit, kunstikogu) on klaassein – lubamatu valguse pärast, turvariskid. Lugemissaale on mitu (topeltkaadri vajadus), restoran ja kohvik asuvad üksteisest kaugel (kahe köögi vajadus) jne.

9. Väga erineva kõrgusega ruumide lükkimine kõrvuti – ebaotstarbekas ja primitiivne lahendus. Vältimaks ebamugavaid ruume-kaevusid, tuuakse väiksemate ruumide lagi alla, mis jätab nende kohale palju kasutamata, kuid kütmist vajavaid pindu. Nagu teatrite, nii ka muuseumide puhul ühekorruseline pikk pulkmaht ennast ei õigusta.

10. Projekt on kallis ehitamiseks ja ekspluatatsioonis: venitatud maht, palju välispinda, enamik klaasist, käidav katus, osaline klaaspõrand, 70 m silda jne. Hoolduskulud talvel? Jahutamine suvel? Programmis oli nõue arvestada nii ehitusprotsessi kui ka ekspluatatsiooni energiamahukuse vähendamist juba algstaadiumis. Päikesepatareid, kui need Eesti hallis kliimas imekombel tööle hakkaksidki, ei lahendaks valguse probleemi.

11. Osa ruumide nõutud suurus ei vasta joonistel näidatule. Sellised vead on selge märk, et tegemist ei ole tugevate professionaalidega. Pindade ja nende programmile vastavuse kontrollimine jäeti sellel konkursil millegipärast kõigi tööde puhul tegemata.

Kõiki loetletud vigu peaks justnagu kompenseerima arhitektuurne idee. See on üles ehitatud seose rõhutamisele võõrriigi sõjaväe lennuväljaga, mis annab põhjust Eesti riigile poliitiliselt ohtlikeks tõlgendusteks. Minu jaoks on rahvusmuuseumile punaste viisnurkade maalimine endiselt vastuvõetamatu. Arhitektide Liidu juhatuse otsus "Projekt ei riiva eestlaste rahvustundeid" ei saa siin küll viimase instantsi tõde olla. Raske on küsida rahva arvamust, kas projekt on hea, sest sellesse süvenemine nõuab pingutust ja eelteadmisi. Kuid rahvalt saab küsida, kas Eesti Rahva Muuseumi ja nõukogude lennuvälja sidumine riivab rahvustundeid või mitte. Vastukajad näitasid, et see on paljudele vastuvõetamatu.

Ülaltoodud vigu annab parandada vaid loobumisega klaaskasti ideest, maja pikkusest ja kujust, materjalidest, sillast, ruumilahendusest – praktiliselt kõigest, mis selles projektis üldse on. Arhitektide vastuväide oli: kõike annab ümber teha. Miks siis üldse ruumiprogramm koostati ja teised osalejad sellega töötama pidid? Võinuks siis ju piirduda fassaadikonkursiga ja jätta museoloogiaeksperdid üldse kutsumata. Tellija huvide täielik ignoreerimine arhitektide-otsustajate professionaalsusest ei räägi. Pigem millestki muust.

Karin Hallas-Murula on Eesti Arhitektuurimuuseumi direktor.

KUMU

Sirje Helme

Eesti Kunstimuuseumi (EKM) uue hoone KUMU avamine 17. veebruaril 2006 oli erakordselt oluline sündmus tõenäoliselt mitte ainult kunstimaailmas, vaid tähtis ka kogu Eesti muuseumide üldpildis. Seda enam, et loodame saada järge Eesti Rahva Muuseumi uue hoone näol. See näitab, et ajast ja arust käibel arusaam muuseumidest kui ebaatraktiivsetest (kui mitte öelda tõrjutud) asutustest, kus käiakse vaid kooliajal ja kohusetundest, on kadumas minevikku. Eesti muuseumid on juba teinud palju selle kujundi muutmiseks ning tänu sellele kajastab nende tegevust juba aktiivselt ka meedia (Tartu Mänguasjamuuseum, Tallinna Linnamuuseum). Uus KUMU hoone peaks vanad ettekujutused ehk lõplikult ajalukku saatma.

1980. aastatel tekkinud kunstimuuseumide ehitamise buum Euroopas ja USAs oli mitte ainult majanduskasvu tagajärg, aga ka vastus 1960. aastate lõpust muuseumitegevust saatvale kriitikale. Muuseumid, keda süüdistati elava kunsti pakkimises staatilisteks ja etableerunud tähendusteks, olid sunnitud oma senist taktikat ja strateegiat muutma, hakkama arvestama sellega, mis toimub nende ümber, mis toimub tänaval. Ekspositsioonidele lisaks hakati tegelema kõikvõimalike programmidega, et hõivata inimeste tähelepanu ja olla n-ö konkurentsivõimelised nende vaba aja sisustamises. Projekteerida muuseum 1990. aastatel tähendab juba kõigest sellest lähtuda. Nii oligi KUMU lähteülesandesse sisse kirjutatud hoone multifunktsionaalsus, mis samas ei tähenda aga samatasandilist kultuurimaja, kus kõik tegevused on prioriteetsed. KUMU kese on tema kogudes ja näitusteprogrammides, millele liituvad hariduskeskus ja auditoorium oma programmidega, mis iseseisvate üksustena ja omaenese tegevusplaanidega on siiski tihedalt näitusetegevusega seotud. KUMUs asuvad ka teised EKMi allüksused – restaureerimiskeskus, kirjastamisosakond, kommunikatsiooniosakond ja raamatukogu ning loomulikult kogu administratsioon. Nii koosnebki KUMU nagu kahest osast – ta on hoone, kus asuvad EKMi allüksused, ja ta on kunstimuuseum oma tavapärase tegevusega.

KUMU kui kunstimuuseumi ülesehitus koosneb kolmest osast – kahel ekspositsioonikorrusel (3. ja 4. korrus) on esitatud püsikollektsioonid (vastavalt 18. saj – 1944, kuraator Tiina Abel ja 1945–1991, kuraator Eha Komissarov); 5. korrusel asub kaasaegse kunsti osa, kus ei ole püsiekspositsiooni ja mida võime seetõttu ehk kaasaegse kunsti galeriiks nimetada. Eraldi ligi 900 m^2 ruumis kavatseme esitada ülevaatlikke näitusi nii oma kunstiajaloost ja kaasajast kui rahvusvahelisi ekspositsioone. Just sellesse ruumi on hiliskevadest sügiseni kavandatud eesti kunsti suured näitused. Suvine aeg tähendab eesti kunsti intensiivsemat esitamist välisturistidele ning samuti loodame Eesti enda inimeste puhkuseajale ja siseturismile. 2006. aasta juunikuu lõpus avame näiteks Kristjan ja Paul Raua loomingu näituse.

Ka püsikollektsioonid ei ole puutumatud, esialgne variant jääb suures osas vahetamata küll kaheks aastaks, kuid muutused on siiski olulised. Esiteks sõltub see graafika ja akvarelli kui tehnikate tundlikkusest eksponeerimise suhtes, see on põhjus, miks juba sügisel vahetuvad osaliselt nii 3. kui 4. korruse väljapanekud, asendudes näiteks sõjaeelsel perioodil 1930. aastate lõpu kahe väljapaistva noore maalija Kaarel Liimandi ja Andrus Johani tööde näitusega. Ka on võetud eesmärgiks aktiveerida püsiekspositsioone nn süstiknäitustega, mis pidevalt uuriksid üht kitsamat lõiku meie kunstiajaloos ning aitaksid seega kaasa suuremate protsessside analüüsimisele. Nii avame 2006. aasta sügisel näituse Jüri Arraku 1960. aastate töödest, ANKi perioodi radikaalsemast ajast. Kokku võib KUMUs ühel ja samal ajal olla avatud koguni kaheksa erinevat ekspositsiooni.

KUMU avanäitus on rahvusvaheline väljapanek, millele kuraatorid Mika Hannula (Soome), Villu Jaanisoo (eesti päritolu Soomes resideeruv kunstnik) ja Hanno Soans on andnud pealkirjaks "Skaalanihe". Näitus keskendub skulptuuri arengutele kaasaegses kunstipildis, jõudes välja sotsiaalse skulptuuri mõisteni ning erinevate ruumi organiseerimise viisideni. Näitusel pole tõepoolest ainult materiaalsed esemed, vaid ka foto ja video (Šveitsi kunstnik Pipilotti Rist, kes on tõenäoliselt rahvusvaheliselt tuntuim esineja KUMU avanäitusel). Avanäitus toimub samal ajal nii kaasaegse kunsti galeriis kui meie suures näitustesaalis. Selle sulgemisel maikuu lõpus avatakse näitus eesti kunstist üheksakümnendatel ning juba nimetatud vendade Raudade ülevaatenäitus.

Näitusetegevus on küll peamine, aga siiski vaid üks osa KUMU ideoloogiast. Praegu on kunstiajaloos paljude teooriate ja diskursuste loomise aeg just selles osas, mis puudutab meie sõjajärgset kunsti. KUMUl peab selles protsessis olema liidriroll, sest meie käsutuses on suured kogud, seega allikmaterjal. KUMU ilma teadustööta jääks pelgalt dekoratiivseks näitustevahetamise masinaks. Näituste taga peab olema laiem teadustöö ning samas ka elav diskussioon selle üle, kuidas protsessid toimivad. Arvata võib, et juba meie avaekspositsioonid kutsuvad esile hulgaliselt vaidlusi ja küsimusi, mistõttu oleme planeerinud auditooriumisse rea diskussiooniõhtuid ekspositsioonipõhiste arutelude jaoks.

Nagu eespool kirjutasin, on meie haridusprogrammid ja ka auditooriumiprogrammid üsna iseseisvad. Hariduskeskuse käsutuses on mitmed töökojad (graafika,

Foto Stanislav Stepaško

♦ KUMU direktor Sirje Helme ja peaminister Andrus Ansip KUMU vastuvõtmisel 30. septembril 2005.

♦ Director of the KUMU Sirje Helme and Prime Minister Andrus Ansip at the handover ceremony of the new building of the KUMU on September 30, 2005.

♦ Директор КУМУ Сирье Хельме и премьер-министр Андрус Ансип при торжественном приеме КУМУ 30 сентября 2005 года.

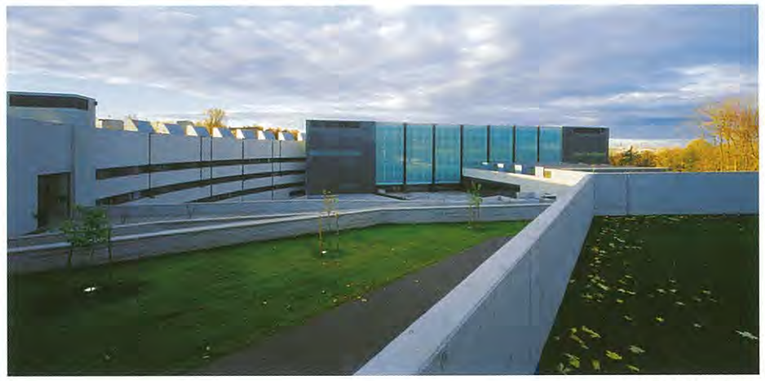
keraamika, üldkunst), kus on suurepärane võimalus tegutseda koolilastel. Samas ei ole unustatud ka väikelapsi ja täiskasvanuid, kelle jaoks on samuti välja töötamisel oma tegutsemisvormid. Auditoorium on tänaseks sõlminud raamlepingud nii PÖFFiga dokumentaalfilmide programmi esitamiseks kui Eesti Interpreetide Liiduga erinevate kontsertide korraldamiseks. Auditooriumi väga hea konverentsitehnika võimaldab korraldada erinevaid üritusi – konverentse, diskussioone, seminare.

KUMU ambitsioon on pidevalt kaasa rääkida eesti kunstimaailmas. Näen eesti kunstielu ühtse väljana, mille sünergiaid tuleb toetada, kõikide kolleegidega koostöös tegutseda, kaasa elada noore kunsti tekkimisele ja arenemisele. Näen KUMU kui elava kunsti muuseumi, mis mitte ainult ei säilita, vaid ka loob ja toodab.

Sirje Helme on KUMU direktor.

The opening of the KUMU – a new main building of the Art Museum of Estonia – on February 17, 2006, is a significant event both in art life and in the general picture of all Estonian museums. The KUMU comprises as if two different parts: on the one hand, it is a building housing the subdivisions of the Art Museum of Estonia and, on the other, it is ancontemporary multi-functional art museum including exhibitions halls, an auditorium, an educational center, museum shop, café, and restaurant. In KUMU it is possible to display both classical and contemporary Estonian art as well as to organise exhibitions of international art.

Fotod Kaido Haagen

Открытие нового здания Эстонского художественного музея 17 февраля 2006 года – важное событие как в художественной жизни Эстонии, так и общей музейной картине страны. КУМУ состоит как бы из двух частей – это здание, в котором располагаются подразделения музея и художественный музей со своей обычной деятельностью. В КУМУ сосредоточены выставочные залы, аудитория, учебный центр, музейный магазин, кафе и ресторан. Здесь демонстрируется прошлое и современное искусство Эстонии, организуются международные художественные выставки.

Eesti Kunstimuuseum on muuseumide summa

Maarja Võrk

Eesti Kunstimuuseum (EKM) on katusorganisatsioon, mis koosneb väga omanäolistest ja eriilmelistest muuseumidest. Iga muuseum vajab tähelepanu ja seal eksponeeritud kunstil on oma kindel publik. Kauaoodatud KUMU valmimine võimaldab muuseumil oluliselt avardada kõiki seniseid tegevusi ja pakkuda külastajale täiesti uut tegevusruumi. Täna on kunstimuuseumi üheks eesmärgiks saavutada konkurentsivõime rahvusvahelisel kultuuriväljal, saada võrdväärseks partneriks teistele Euroopa muuseumidele ning olla meie kodupublikule lähim kaaslane.

Kindlasti on KUMU hoone ehitamine olnud üks käivitavatest jõududest EKMi tervikliku brändisüsteemi elluviimisel, aga teisalt käime kaasas nii Eesti ühiskonnas kui ka mujal muuseumide ja kultuuritööstuse maailmas toimuvaga. Uue brändingu loomise vajadus põhines otseselt EKMi kommunikatsioonitegevuses püstitatud sihtidel. Eesmärgiks oli killustatud muuseumide süsteemi publiku jaoks selgemaks ja optimaalsemaks muutmine.

2004. aasta kevadel korraldas muuseum kaks publiku-uuringut: EKMi maineuuringu ja külastajauuringu. Tulemused näitasid, et inimesed peavad muuseumi oluliseks nii ühiskondlike väärtuste kandjana kui ka vaba aja veetmise paigana, küll aga soovitakse tunda end siin rohkem osalisena ning saada värvikamat teavet muuseumis toimuva kohta. Vastajate hinnangul on praegune kunsti eksponeerimine suunatud eelkõige kitsamale ja teadlikumale publikule. Kunstimuuseumi sihtgrupiks peetakse samas tervet ühiskonda – ta peab pakkuma midagi igale inimesele, seega olema eripalgeline. Kunstimuuseume tajutakse tervikuna kui harivaid, meelelahutuslikke ja kultuuri säilitamise seisukohalt olulisi institutsioone. Uuringute analüüs näitas ka seda, et EKMi ei tunnetatud tervikliku organisatsioonina ning EKMil puudus ühtne nägu.

Seadsime EKMi kommunikatsioonitegevuse üheks oluliseks eesmärgiks välja arendada terviklik muuseumi firmagraafika, mis hõlbustaks oluliselt publikul meiega suhelda. Koostöös reklaamiagentuuriga Division korrastasime 2005. aasta jooksul EKMi ja tema filiaalide visuaalse identiteedi.

Lähtusime põhimõttest, et esile tuleksid meie muuseumid: iga haru on omanäoline ja eriline, moodustades samas perekonna, kus võib delikaatselt, aga järjepidevalt aduda taustal katusorganisatsiooni EKM olemasolu. Visuaalses identiteedis on EKM kõiki filiaale saatev „kvaliteedimärk", võimaldades esile tulla samal ajal filiaalide individuaalsusel.

EKM moodustab muuseumide ühisosa ning rõhutab eelkõige EKMi kui tervikut Eesti kultuuripildis, sellega kaasnevaid kohustusi ja vastutust. EKM on muuseumide summa, mis võtab kokku kõik filiaalid, n-ö allkirjastab EKMi terviku.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

Adamson-Ericu Muuseum ja Kristjan Raua Majamuuseum on kaks omanäolist muuseumi – mõlemad rohkem isikukesksed. Logod lähtuvad kunstnike allkirjadest. Adamson-Ericu puhul on tegemist kombinatsiooniga kunstniku autentsest signatuurist ja kunstniku ühest meelismotiivist (härg), mida võib leida tema erinevatel tarbekunsti teostel. Adamson-Ericu Muuseumi tunnusvärv on oranž – värvus, millega kunstnik Adamson-Eric oma kunstiteoseid tihti signeeris.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

adamson eric

Kristjan Raua Majamuuseumi logo lähtub kunstniku allkirjast, mis on võetud Eduard Viiralti graafiliselt lehelt. Tunnusvärv sinine lähtub rahvuslikust temaatikast. Publikule on Kristjan Raud tuntud eelkõige Eesti rahvuseepose „Kalevipoeg" illustratsioonide autori ja jõulise rahvusromantikuna.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

Kristjan Raud

Kadrioru Kunstimuuseum hõlmab kahte hoonet: Kadrioru lossi ja Mikkeli muuseumi. Mikkeli muuseumit eraldi ei käsitleta, ta on osa Kadrioru Kunstimuuseumi tervikbrändist. Kadrioru Kunstimuuseumi logo lähtub Kadrioru baroksest lossist, mida rõhutab lopsakas K ja mahlakas bordoovärv.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

KADRIORU KUNSTIMUUSEUM

Niguliste Muuseumi logo on lahendatud tüpograafiliselt, olles inspireeritud hauaplaatidest ja epitaafidest. Logo lähtub rooma kapitaalkirja töötlusest ja iseloomustab Nigulistet kui vana kunsti muuseumit. Värvus on kuninglik purpurlillakas toon.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

NIGULISTE

KUMU avati publikule 2006. aasta veebruaris, enne seda tutvustas muuseum avalikkusele uut kodulehekülge, KUMU uut nägu ja originaalprogramme, milles publik osaleda saab.

Maarja Võrk on Eesti Kunstimuuseumi kommunikatsioonijuht.

Töine tähis Saaremaa Muuseumi 140. sünnipäevaks

Raul Salumäe

Eesti vanuselt viies muuseum, Saaremaa Muuseum tähistas oma asutamise 140. aastapäeva võrdlemisi tagasihoidlikult. Kutsutud külalised mahtusid 12. septembril 2005 Kuressaare linnuse kapiitlisaali kenasti ära ning pidustuste krooniks kujunes muuseumi püsiekspositsiooni ajaloo osakonna uue osa avamine.

Euroopa Liidu rahalisel toel valminud uue ekspositsiooniosa avamine veidi enam kui kaheteistaastase vaheaja järel pakub Kuressaare linnuse mahtude juures juba üpriski huvitavaid võrdlusmomente. Nii on Saaremaa Muuseumi püsiekspositsioon oma algse mõtte kõrval kujunenud ka muuseumiks muuseumist. Vanemad ajaloo ekspositsiooni osad on põhiliselt valminud 1985. ja 1987. aastal – paralleelselt eesti- ja venekeelsena ning kujundatud toonastest arusaamadest lähtuvalt. 1993. aastal valminud loodusosakonna väljapanek on tollaste kitsaste olude tõttu teostatud üpris lihtsate ja odavate materjalidega, kuid väljastpoolt Eestit tulnud muuseumikülastajate jaoks on paralleeltekstid juba inglise keeles. Nüüd avatud püsiväljapanek erineb varasematest mitte üksnes kaasaegsete tehniliste vahendite kasutamise, vaid ka kontseptuaalse lähenemise poolest. Väljapanek on senistest vähem raamatulik ja keskendunud pigem mõningate oluliste momentide esiletoomisele.

Poliitilistest ja sisulistest hinnangutest, mida väljapanek esile kutsub, on põhjust kokkuvõtteid teha ehk alles umbes aasta pärast.

Presidendi viimne kübaralehvitus

Väljapaneku sissejuhatav kujund on Eesti Vabariigi esimene president Konstantin Päts, kuna tema külaskäik Saaremaale 20. ja 21. augustil 1939 läks ajalukku viimase suureulatusliku poliitilise vaatemänguna Teise maailmasõja eelses Eestis. Sellisena sööbis presidendi külaskäik saarlaste mällu kui viimane päikseline mälestus sõdadevahelisest iseseisvusajast.

Ekspositsiooni ilmestav Konstantin Pätsi vahakuju on inspireeritud ajalehes Meie Maa avaldatud fotost "Viimane kübaralehvitus saarlastele". Nojah, kiiruga olid toonased propagandategelased foto küll peegelkujutisena ajalehte sokutanud, aga see üliõnnelik naeratus, milles polnud varjugi ümbritsevas maailmas valitseva sõjaaeelse ärevuse tajumisest… Paraku vahakujuna on Konstantin närtsinud ja mornivõitu.

Samas avavad ekspositsioonis leiduvad presidendi Saaremaal peetud kõnede tsitaadid Konstantin Pätsi poliitilise kreedo, millele omakorda andis kauakestva

Fotod Aare Laine

♦ **Näituse kujundanud kunstnik Vello Laanemaa vestleb Eesti Muuseumiühingu aseesimehe Ülle Kruusiga. Paremal Kai Vaarandi, kelle heast aurast tulenev osa kunstniku loomeprotsessisoli küllalt oluline.**

♦ **Artist Vello Laanemaa, designer of the exposition, is talking to Ülle Kruus, vice-chairperson of the Estonian Museum Society. Kai Vaarandi on the right.**

♦ **Оформитель выставки Велло Лаанемаа беседует с председателем Эстонского Музейного общества Юлле Круус. Справа Кай Вааранди.**

tähendusega hinnagu tema ametijärglane Lennart Meri 5. augustil 1995 Kuressaares peetud kõnes. Pätsi 1930. aastate mallide järgi sooritatud propagandaturnee kroonikakaadreid on võimalik sealsamas ka videos näha.

Esmakordselt tutvustatakse nüüd avatud püsiväljapanekus laiemale avalikkusele 1940. aasta mais sõlmitud kokkulepete alusel Punaarmee käsutusse antud sõjaväebaaside alla määratud alade kaarti. Esimeste kommunistliku režiimi vastu välja astunud kangelastena tõstetakse esile saarlasi, kes olid 14.–15. juulil 1940 korraldatud Riigivolikogu valimiste eel okupantide käsilasi ühendava "Eesti Töötava Rahva Liidu" nimekirja vastu alternatiivsete kandidaatidena üles seatud.

Väljapanekul püüavad pilku nii etnilisele kodumaale pagenud saksa perekonnale kuulunud reisikott kui ka materjalid 1941. aasta terrorist. Saksa vägede saabumise eel kaks küüditamislainet üle elanud saarlastele said osaks veel ka Kuressaare lossihoovi veretöö õudused.

Sõjaaegset lahingutegevust käsitlevas osas on väejuhtide pilte vähe. Koostamisel seatud eesmärgi kohaselt peaks muuseumikülastaja jõudma selle lakoonilise teabe keskel äratundmisele, kui raske oli lihtsatel saarlastel poolesaja aasta eest selles kohutavas virvarris orienteeruda. Esmajoones oli eesmärgiks välja tuua Saaremaa Muuseumi kogudes leiduvad ajastut kajastavad esemed, seejärel rõhutada mõningaid markantsemaid seiku. Aga vähemalt pool muuseumikülastajani jõudnud muljeist tuleb ikka kunstniku töö tulemusena.

Sõjaseigad

24. juulil 1941 toimus esimene sakslaste pommirünnak Moskvale. Poliitilise vastulausena nõudis Stalin seejärel Berliini pommitamist. Ainus maatükk, kust toonase Nõukogude lennutehnikaga oli veel võimalik Berliinini jõuda, oli Saaremaa. Kogula lennuväljalt startisidki esimesed Nõukogude pommitajad Berliini suunas 8. augustil ning need väljalennud (mitte ainult Berliini kohale) kestsid 5. septembrini.

Saaremaa kohal saavutas 19. juulil 1941 oma esimesed kolm (ametlikult registreeritud statistika järgi küll kaks) õhuvõitu saksa hilisem õhuäss Walter Nowotny, kes on oma õhuvõitude koguarvult maailma absoluutarvestuses tänini viiendal kohal, olles esimesena ületanud 250 võidu künnise.

Üks hilisemate hinnangute poolest vastuolulisemaid episoode toimus ööl vastu 8. oktoobrit 1944 Tehumardi küla all. Nagu teada, kuulutasid nõukogude propagandistid selle õige pea oma tähelepanuväärseks võiduks ning rajasid samasse kõrvale suurejoonelise kultusplatsi, kus brežnevliku veteranikultuse aegu 9. mail hernesuppi söömas käidi.

2004. aasta oktoobris külastas sama paika selles lahingus oma pataljoniga läbimurde sooritanud Klaus Ritter, sõjajärgse Saksamaa LV poliitikat tipptasemel nõustava *Institut für Zeitgeschichte* asutaja ja pikaaegne juht. Klaus Ritteri sõnutsi ei ilmutanud septembri lõpus Riiast meritsi Saaremaale toodud Saksa väeüksused kuni Tehumardi lahinguni kuigi nimetamisväärset vastupanuvõimet. Tehumardi lahing põhjustas kergest edust joobnud Nõukogude vägedele šokiseisundi, mis peatas nende edasitungi vähemalt ööpäevaks. See aga võimaldas sakslastel Sõrve poolsaarel vähegi tõsiseltvõetavamat kaitset organiseerima hakata – asjaolu, mis Sõrve tsiviilelanikkonnale küll mitte kuidagi õnnelikuks ei osutunud.

Sõrves võidelnud Saksa üksused olevat Hitleri poolt olnud õigupoolest viimse meheni surmale määratud. 4200 Saksa sõduri evakueerimine 1944. aasta 24. novembri hommikuks sai teoks vaid seetõttu, et rahvussotsialistlikus parteis kindlat positsiooni omanud kindralfeldmarssal Schörner julges Hitleri käsku eirata. Ekspositsioonis on väljas ka saksa filosoofi Iring Fetscheri poolt Saaremaa Muuseumile kingitud Saksa sõjaväe välileht Kuramaalt tervitusega Sõrvest Kuramaale jõudnud sõdureile. Iring Fetscher on oma teoses "Neugier und Furcht" ilmselt esimesena laiema avalikkuse ees nimeliselt maininud ka hilisema Saksamaa LV liidupresidendi Richard von Weizsäckeri osalemist Saaremaa lahinguis kuni viimaste sõdurite evakueerimiseni. Saaremaa Muuseumi ekspositsioonis on viimatinimetatud seik mõningate kõhkluste järel siiski kajastamata jäänud.

Uus algus kahestunud maailmas

Algse ideena oli sõjajärgset olustikku kajastava kolmanda ruumi keskele mõeldud kujunduselemendina saarlaste maailma ebaproportsionaalselt kaheks jagama pidanud põgenikepaat. Vaidlused kunstnikuga nihutasid paadi siiski seina äärde ning keskseks lahutavaks kujundiks kodumaale jäänute ning võõrsile pagenute saatuse kajastamise vahel kujunes n-ö raudne eesriie.

Uue Nõukogude okupatsiooni eest hakati massiliselt pagulusse siirduma juba 1943. aastal. Otsa tegid lahti Ruhnu rootslased, siis mobilisatsioonieas eesti noormehed ja lõpuks juba pea kõik, kes vähegi said. Sõjas langenutena, võõrsile viidutena ja pagenutena kaotas Saaremaa umbes kolmandiku oma sõjaeelsest rahvastikust. Järjepideva elu edasikestmine osutus suurel määral võimalikuks siiski just Nõukogude vägede kiire edasiliikumise tõttu – vastasel juhul oleks meie saar jäänud vaid looduskaitsjate ja sõjaväelaste omavaheliseks mängumaaks.

Siiski on pagulaseestlaste suureks teeneks Eesti omariiklusaate alalhoidmine ja propageerimine väljaspool Eesti piire. Võimalust mööda kasvatati rahvuslike aadete vaimus ka järeltulevat põlvkonda.

Kojujäänute elu iseloomustavatest esemetest on märkimisväärne sissejuhatus mõõk ja kindad, mida Saaremaal teeninud Nõukogude kaardiväekapten Fjodor Ivanov kandis 22. juunil 1945 Moskva võiduparaadil.

Mõjusa kontrastina on selle kõrval pintsak, mida Taritu koorijuht Eduard Prei kandis 1947. aasta üldlaulupeol, ning samas kõrval sama sündmusega seotud Debora Vaarandi stalinliku paatosega vürtsitatud luuletus "Lähme suurele peole!". Sõjajärgsete olude ehedaima kehastusena on võitja mõõga kõrvale välja pandud kuulsad *pommpätid* – need jalanõud olid õigupoolest sukad, mille tallad nõeluti läbi tugeva nööriga ning siis veel vastupidavuse huvides tõrvati üle.

Kus mujal kui Saaremaal saab näha Eesti esimese kolhoosi esimehe töölauda. Väljapandu hulgas leidub nii nõukogude militsionääri kui ka julgeolekutöötaja vormimüts, aga ka Saaremaa kuulsaima metsavenna Elmar Ilbi foto.

Ning veel – kõigis kolmes saalis on vaadata Eesti Filmiarhiivist pärinevaid kinokroonikaid aastaist 1939–1949.

Raul Salumäe on Saaremaa Muuseumi kultuurharidustöö osakonna juhataja.

The most significant event in the celebrations of the 140th anniversary of the Saaremaa Museum was the opening of a new display entitled "Saaremaa in the Years 1939–1949" in the permanent exposition mounted in Kuressaare Castle. The display, which was compiled by Raul Salumäe and designed by Vello Laanemaa, differs from the previous ones not only by the use of modern technical devices, but also by its conceptual approach. The exposition is less bookish than usual and is concentrated rather on spotlighting some significant moments.

♦ **Экспозиции коостаja Raul Salumäe ning Konstantin Pätsi viimane kübaralehvitus.**

♦ **Raul Salumäe, curator of the new exposition at the Saaremaa Museum, and Konstantin Päts, President of the pre-war Estonian Republic.**

♦ **Составитель новой экспозиции Сааремааского музея Рауль Салумяэ и президент довоенной Эстонской Республики Константин Пятс.**

The introduction of the exposition especially emphasises the visit of Konstantin Päts, the first president of the Republic of Estonia, to Saaremaa on August 20–21, 1939 – just a few days prior to the conclusion of the Molotov-Ribbentrop Pact between Germany and the Soviet Union.

The chain of events, which was released by the decisions with tragic consequences in 1939, is presented in the exposition by the invasion of the Red Army into Estonia, the resettlement of Germans to their ethnic homeland, the red coup and the waves of repressions accompanying it, as well as the resistance offered to the alien power. When depicting war events, neither of the warring sides has been preferred. The new post-war beginning – either the ones who had remained face to face with the alien terror in their homeland or those in exile abroad – is treated in the final part of the exposition. A number of materials in the display are revealed to the general public for the first time or presented in a somewhat novel way.

Важнейшим событием 140-летия Сааремааского музея стало открытие новой части постоянной экспозиции в Курессаарском замке. Составленная Раулем Салумяэ и оформленная художником Велло Лаанемаа экспозиция «Сааремаа в 1939–1949 годах» отличается от прежних не только использованием современных технических средств, но и своим концептуальным подходом.

Во вступительной части экспозиции особо подчеркивается посещение о-ва Сааремаа первым Президентом Эстонской Республики Константином Пятсем 20–21 августа 1939 года – лишь за пару дней дней до подписания Германией и Советским Союзом Пакта Молотова-Риббентропа. В экспозиции отражается трагическая цепь событий, развернувшихся вслед за принятыми в 1939 году решениями, – вступление Советской Армии на территорию Эстонии, переселение немцев на свою этническую родину, красный переворот и последовавшая за ним волна репрессий, а также противостояние чужим властям. В интерпретации военных событий избегнуто от предпочтения одной или другой воюющей стороны. Завершающая часть экспозиции рассматривает новое послевоенное начало – на родине, оставаясь с глазу на глаз с террором чужой власти, или будучи беженцем за границей. Многие материалы выставки представлены для общественности впервые, или представлены они в совершенно новом ракурсе.

Tartu Kunstimuuseum 65 aastat vana

Reet Mark

Fotod Mare Joonsalu

♦ **Tartu Kunstimuuseum tähistas oma 65. sünnipäeva Jaan Toomiku näituse avamisega.**
♦ **The Tartu Art Museum celebrated its 65th anniversary with the opening of an exhibition by Jaan Toomik.**
♦ **Тартуский художественный музей отметил свое 65-летие открытием выставки Яана Тоомик.**

17. novembril 2005 sai Tartu Kunstimuuseumi asutamisest 65 aastat. Seekordset juubelit otsustas muuseum tähistada mitte tavapäraselt ettekandepäevaga, vaid vastse Konrad Mäe medali laureaadi Jaan Toomiku helindatud näituse avamise, 2005. aasta trükiste tutvustamise ja vastuvõtuga.

2005. aasta trükiste üllitamisel lõi muuseum rekordi – ühel aastal ilmus tervenisti kuus erinevat väljaannet: artiklikogumik „Eesti Kunstnikkude Ryhm", kataloog-monograafia „Konfliktid ja pihtimused. Karin Luts 1904–1993", muuseumimaja ja uut püsiekspositsiooni tutvustav „Tartu kunsti lood", suurejoonelise Tšehhis toimunud välisnäituse jaoks valminud kataloog „Eesti ekspressionism" ja Raul Rajangu näituse kataloog „Bedrooms' Show". Spetsiaalselt juubelile oli pühendatud „Tartu Kunstimuuseumi kroonika 1990–2005".

Viimase 15 aasta jooksul on kunstimuuseum koostanud 387 näitust, neist 254 statsionaaris. Kõige rohkem näitusepinda oli muuseumil kasutada aastatel 1990–1992 – Vallikraavi tänava maja kaks korrust ja Raekoja platsi maja kaks korrust, kokku ligi 900 m². Kolme aastaga tehti siis statsionaaris 64, üldse 100 näitust. 1992. aastal jäi Vallikraavi tänava maja esimesel korrusel kasutada vaid väike tuba, kus korraldati näitusi kuni 1999. aastani. 2000. aastal lõpetati suurenevate kogude, eriti maalikogu päästmiseks näitusetegevus terves Vallikraavi tänava majas. Tookordne ebapopulaarne, kuid kiiduväärselt julge otsus kahandas näitusepinda 1990. aastaga võrreldes poole võrra, kuid andis võimaluse tuua hävimisohus maalid niiskest keldriõhust paremateesse tingimustesse ja avaramale pinnale. 2000. aasta lõpul sai muuseum Raekoja platsi nn Viltuses majas oma käsutusse apteegile kuulunud esimese korruse, 2002. aasta algusest on muuseumi käsutuses kogu Viltune maja. Seega on praegu kunstimuuseumil kasutada umbes 500 m² renditud näitusepinda.

Kuni 1996. aastani jätkati 33 näitusega aastas. 1997 kahandati otsustavalt väljaspool muuseumi tehtavate näituste arvu (1995 – 14, 1997 – 1) ning edaspidi enamasti ei korraldatagi selliseid näitusi enda eelarvest. Pea samal ajal kahandas rahapuudus statsionaarsete näituste arvu aastas 10–12-le (1998 – 20, 1999 – 10). Uhkusega saab siiski märkida, et pidev näituste arvu vähendamine ei ole kahandanud meie külastajate arvu, vaid see on hoopis olulisel määral kasvanud: 1997. aastal oli 7647 külastajat ja 2004. aastal 15 642 külastajat.

Ligi 400 näitusest on võimatu subjektiivne olemata kedagi või midagi esile tõsta. Näituse "Mida on sõjal kunstile öelda" (1991, kuraator Tiiu Talvistu) ettekandepäeval räägiti esimest korda vabalt sõjaaegsest eesti kunstist nii kodus kui Jaroslavlis. Näitusel "Elmar Kitse fenomen" (1994, kuraatorid Mare Joonsalu, Reet Mark ja Tiiu Talvistu) olid esimest korda hõlmatud mõlemad näitusemajad ning ilmus esimene suur kataloog. 1994., 1995. ja 2000. aastal toimus terve näituste sari, mis võttis kokku kunstiõpetamise Tartus 19. sajandil. Korraldajad olid dr Günter Krüger Saksamaalt, Inge Kukk TÜ Kunstimuuseumist ja Epp Preem Tartu Kunstimuuseumist, ilmus mitu põhjalikku kataloogi ning teaduslikku artiklit. See sari oli ka otseseks ajendiks Eesti Teadusfondi grandiprojekti raames baltisaksa kunstnike andmepanga loomiseks 1997–98. "Rujaline roostevaba maailm" (1997, kuraator Tiiu Talvistu) andis põhjaliku ülevaate 1970. aastate eesti kunstist, toimus värvikate ettekandjatega seminar. Näitus "Ülo Sooster ja sõbrad" (1997, kuraator Reet Mark) teadvustas tunnustamata kunstirühmituse olemasolu meie kunstiloos. 1919. aasta eesti kunsti ülevaatenäituse "79 aastat hiljem" (1998, kuraator Mare Joonsalu) ettevalmistamise käigus tehti ära tohutu töö kunstiteoste kindlakstegemisel ning anti välja teaberohke kataloog. "Hingeaeg 1900–2000" (1999/2000, kuraatorid Mare Joonsalu ja Tiiu Talvistu) oli meeleolukas tagasivaade sajandi kunstile. Sotsialistlikku realismi tutvustavat kolme näitust (2000, 2002, 2004, kuraator Reet Mark) saatis tohutu publikumenu. Anti välja artiklite kogumik-kataloog ning peeti mitu ettekandepäeva. Näitust "Lapsepõlv. Laps eesti kunstis" (2003, kuraatorid Mare Joonsalu ja Reeli Kõiv) iseloomustas lapsesõbralik ekspositsioon ning selle puhul anti Lastekaitse Liidu tellimusel välja luksuslik pildialbum. Meenuvad veel Ellinor Aiki, Konrad Mäe, Herman Talviku, Alfred

♦ **Muuseumi direktor Reet Mark võtab vastu õnnitlusi.**
♦ **Reet Mark, Director of the museum, is receiving congratulations.**
♦ **Принимает поздравления директор музея Реэт Марк.**

Kongo, Villem Ormissoni, Kaja Kärneri, Valve Janovi, Evald Okase, Mare Mikkoffi, Valeri Vinogradovi, Liina Siibi, Lembit Sarapuu näitused ja muidugi Karin Lutsu suurnäitus, mille tegijaid auhinnati 2005. aastal Kunstiteadlaste Ühingu preemia ning Kristjan Raua medaliga.

Aastate jooksul on kunstimuuseum püüdnud kutsuda endale aastas vähemalt ühe külalisesineja. Sagedamini on meil käinud soomlased, lätlased, leedulased. Kindlasti mäletatakse tõeliseks kunstisündmuseks kujunenud Ilmars Blumbergsi näitust "Joonistused karbis" 2003. aastal. Kunstimuuseum on oma näitustega käinud väljaspool Eestit seitsmel korral. Suuremad neist on olnud 1990 "Julie Hagen-Schwarzi maalid" Saksamaal, 1998 "Eduard Wiiralt 100" Leedus, 2000 "Rühmumata rühmitus" Soomes ja 2005 "Ekspressionism eesti kunstis" Tšehhis.

Aastail 1990–2005 on muuseum välja andnud või tema töötajad kaastööd teinud kokku 39 trükisele. Tahaksin ära märkida 1995 ilmunud Elmar Kitse kataloogi, Tartu Kunstimuuseumi põhikogu kataloogi, mille koostajad eesotsas Mari Nõmmelaga said Kunstiteadlaste Ühingu aastapreemia, "Rujalist roostevaba maailma" ning Karin Lutsu kataloogi. Kõigi nende puhul oli tegemist materjali esmaesitlusega, mis eeldas vahetut tööd kunstiteostega ning esmast kokkuvõtete ja ülevaadete andmist. Neile võib julgelt lisada ka Eesti Kunstimuuseumis välja antud Ülo Soosteri kataloogi, milles olulise osa moodustavad just esmakordset käsitlust pakkuvad artiklid ja nimestikud, mis on meie teadurite koostatud. Nimetamata ei saa muidugi jätta ka ilusaid pildialbumeid: Lastekaitse Liidu tellimusel koostatud "Lapsepõlv" ja kirjastuses Kunst ilmunud album-monograafia "Villem Ormisson". Mainida tahaksin kahte videofilmi. Elmar Kitsest kõnelev "Maali surutud mees" (autorid Tiiu Talvistu ja Mare Joonsalu) valmis Eesti TV-s 1994. Tartu sõpruskonnast rääkiv "Kunsti saab igal ajal teha" valmis Kunstnike Liidu tellimusel ja Raamat-Filmi kaasabil 2000 (stsenaariumi autorid Reet Mark ja Tiiu Talvistu). Mõlema filmi puhul on eriti tänuväärne see, et maha jäi tohutu "must materjal" ning viimasel hetkel suudeti filmi jäädvustada tänaseks juba lahkunud kunstnikud.

Seminare ja ettekandepäevi oleme pidanud üle 20, kui lisada neile ka raamatuesitlused. Alati on püütud kaasa kõnelema kutsuda teiste erialade inimesi – muusikuid, kirjandusteadlasi, kirjanikke, filmiajaloolasi, filosoofe. Väga tänuväärsed on olnud kolm seminari koos Umeå ülikooli kunstiteadlastega. Tartu Kunstimuuseumi töötajatest on ettekannetega baltisaksa kunstist esinenud Liepaja ülikoolis Lätis ning Ostsee-Akadeemia üritusel Travemündes Saksamaal Epp Preem. Tiiu Talvistu on pidanud ettekandeid Umeå ülikoolis Rootsis ning eesti kunsti on ettekannetega Kaunase Kunstimuuseumis Leedus tutvustamas käinud Tiiu Talvistu ja Holger Rajavee.

1998 loodi Tartu Kunstimuuseumis muuseumipedagoogi ametikoht. Hoogsalt tegutsev Hariduskeskus on toonud muuseumisse tagasi arvukad lasteekskursioonid. Kaasalöömise võimalust kogu perele pakuvad puhkepäevadel korraldatavad perepäevad, kus ei piirduta ainult näituse vaatamisega, vaid antakse tegevust ka loovusele ja kätele. Üle kahe nädala toimuvad juba kaheksandat aastat loengusarjad, mida külastavad nii gümnaasiumiõpilased kui pensionärid, suur rõõm on paljudest kunstiüliõpilastest. Kord nädalas tegutseb muuseumis noorukite kunstiring ning üle 30 aasta on meie juures koos käinud muuseumi kunstiklubi.

Muuseumi kogud on ja jäävad ka edaspidi avatuks kõigile teistele näituste ja kunstiteadusega tegelevatele uurijatele. Samuti ootab kõiki huvilisi hästi koostatud erialaraamatukogu.

Kavas on tõsised ümberkorraldused kogudes, mitmed kogud lähevad liitmisele, osa oma varandusest, mille hoidmiseks pole meil raha ega tingimusi, anname üle Eesti Rahva Muuseumile ja Disaini- ja Tarbekunstimuuseumile. Kõik see peaks parandama hoiutingimusi.

Mingil juhul ei ole me jätnud unistusi oma majast, milles on suurepärased näituseruumid, hoidlad, hariduskeskus, muuseumikohvik ja muuseumipood. See kõik on veel ees, sihte, mille poole liikuda, on palju. Ja tahtmist on ka.

Reet Mark on Tartu Kunstimuuseumi direktor.

On November 17, 2005, the Tartu Art Museum celebrated its 65th anniversary. The article is mainly focused on the activities of the museum during the last fifteen years. During this time 387 exhibitions have been staged, 254 of them in the museum's own building. Although in the last few years the number of new exhibitions has decreased for financial reasons, the number of museum visitors has grown significantly. During the past fifteen years the museum has published or its employees have contributed to 39 publications. Holding seminars and reading papers is another part of museum work. Series of lectures are organized, and a youth art circle and a museum art club operate.

17 ноября 2005 года исполнилось 65 лет с основания Тартуского Художественного музея. В статье рассматривается деятельность музея за последние 15 лет. За это время организовано 387 выставок, из них 254 – стационарных. Хотя в последнее время количество новых экспозиций из-за финансовых проблем уменьшилось, число посетителей музея существенно выросло. В музее или при участии музейных сотрудников увидело свет 39 изданий.

Tartu Linnamuuseum 50

1955 – ENSV Ministrite Nõukogu korraldusega nr 1238-k 31. oktoobrist lubati ENSV Kultuuriministeeriumil avada **Tartu Rajoonidevaheline Koduloomuuseum**.
Muuseum alustas tegevust Oru t 2. Muuseumi tegevuspiirkonda kuulusid Tartu, Elva, Jõgeva, Kallaste, Mustvee, Otepää, Põlva ja Räpina rajoon
24. detsembril võeti vastu esimene eksponaat – savipiibu kaha
1957 – 14. aprillil avati esimene näitus "Tartu sportlaste ja võistkondade poolt võidetud auhinnad"
Muuseumi nimeks sai **Tartu Linna- ja Rajoonidevaheline Ajaloomuuseum**
1958 – valmis püsiekspositsiooni esimene osa "Tartu vanim ajalugu VII a.t. e.m.a. – XIII saj."
1959 – muuseum hakkas kandma **Tartu Linnamuuseumi** nime
1962 – asutati Oskar Lutsu majamuuseum, Riia t 38
1975 – toimus esimene teaduskonverents
1988 – asutati Karl Ristikivi muuseum
1993 – avati 19. sajandi Tartu linnakodaniku majamuuseum, Jaani t 16
1995 – hakkas ilmuma muuseumi aastaraamat
2001 – 31. augustil avati muuseumi renoveeritud hoone Narva mnt 23 ekspositsiooniga "Dorpat. Jurjev. Tartu"
12. oktoobril avati KGB kongide muuseum, Riia t 15b
2005 – muuseum sai oma kasutusse Vanemuise Vana Maja (Jaama t 14), kus pärast remonti avatakse ekspositsioon laulupidudest ja Tartu seltsielust

Koostanud HEIVI PULLERITS,
Tartu Linnamuuseumi direktor 1979–2002

Tartu Linnamuuseum on saanud 50-aastaseks. Muuseumist ja töödest-tegemistest annavad ülevaate linnamuuseumi töötajad. Tartu Linnamuuseumi direktorina toon välja mõned olulised jooned tänapäevase muuseumi töös.

Muuseumid elavad kiiresti muutuvas maailmas ja kõik töötajad peavad olema suutelised kaasa minema nende muutustega. Selle eelduseks on kultuuriministeeriumi ja muuseumiühingu täiendus- ja tasemekoolitust toetavad ettevõtmised koostöös Eesti kõrgkoolidega.

Samas ei tohi välistada muuseumitöötajate omavahelist suhtlemist ja muuseumide tööd personali koolitamisel. Ma ei pea siin silmas ainult museoloogia-alast, vaid ka turunduse ja avalike suhete alast koolitust, et suhelda jõulisemalt muuseumide kõige tähtsama partneri – külastajaga. Kõikides suhetes tuleb rõhutada muusemi unikaalsust ja väärtust ning suurendada tema väljapaistmist ühiskonnas.

Kõike seda tööd muuseumis teevad spetsialistid. Loomulikult on ühe muuseumi olemasolu eelduseks kogud, kuid dialoog kogude ja külastaja vahel ei saa tekkida ilma inimeseta, kes on sellele pühendunud.

Tartu Linnamuuseumis on 50 aasta jooksul töötanud väga erinevaid inimesi, kes on oma tööd teinud pühendumusega.

SIRJE KARIS,
Tartu Linnamuuseumi direktor 2002–2005

In October 2005 the Tartu City Museum celebrated its 50th anniversary. The article introduces the story of the museum beginning from its foundation to the present City Museum, the period of activities starting from the creation of the first permanent exposition up to the present day, when in 2001 the present exposition "Dorpat. Yuryev. Tartu" was opened in the museum's own house. The author also dwells upon exhibition activities: the expositions of the Tartu City Museum have been open for visitors in the Baltic countries as well as in Moscow, Tbilisi and several towns in Sweden; also the museum has participated in international joint exhibitions. The article gives a survey of museum collections and educational work at the museum. The museum has four subsidiaries: the Home Museum of Oskar Luts, the 19th-Century Tartu Citizen's Home Museum, the KGB Cells Museum and Karl Ristikivi Museum.

В октябре 2005 года Тартуский городской музей отметил свое 50-летие. Статья знакомит с историей музея, от создания первой экспозиции до сегодняшних дней, когда в 2001 году уже в своем здании была открыта настоящая экспозиция «Тарту. Дерпт. Юрьев». Говорится о выставочной деятельности: выставки Тартуского городского музея экспонировались как в странах Балтии, так и в Москве, Тбилиси, нескольких городах Швеции и на международных выставках. Делается обзор коллекций и педагогической деятельности музея. У музея имеется четыре филиала – Дом-музей Оскара Лутса, Дом-музей тартуского горожанина 19 века, Музей тюремных камер КГБ и Музей Карла Ристикиви.

Näitused

Silja Paris

Näitusetegevus on muuseumide üks olulisemaid töölõike. Seda tõendab ka Tartu Linnamuuseumi 50-aastane elulugu, mille jooksul on vaatajani jõudnud üle 250 väljapaneku.

Aja jooksul on näituste tegijad saanud suurepärase koolituse, kus õppeaineteks sobiv teemavalik ja sisukas kontseptuaalne lahendus, loomingulised võimalused, esteetilised kriteeriumid, meeskonnatöö tähtsus, tehnilised ja logistilised võimalused, olutundlik planeering, poliitilise ja sotsiaalse tausta nõuded. Paljud õnnestunud tööd tunnistavad, et näituste kaudu avalikkusega suhtlemine on suurel määral mõjutanud linnakodaniku ja külalise teadmisi Tartu ajaloost ning kaasajast, on kujundanud hoiakuid, huvisid ja maitseeelistusi.

Kõige olulisem ja kandvam linnamuuseumis on püsiekspositsioon Tartu ajaloost. Selle ettevalmistamine algas 1959. aastal, kui muuseum asus Oru tänaval. Väljapanek esiajast kuni 18. sajandini valmis teise korruse ruumides 1961. aastaks. Peagi vajas Oru tänava maja remonti ja väljapanek täiendusi.

Uus ekspositsioon (koostaja Ela Martis, kujundaja Endel Valk-Falk, vitriinid Stanislav Netšvolodov) avati 1966. aastal. II maailmasõja ja nõukogudeaegse Tartu sündmused jõudsid vaatajani muuseumi esimesel korrusel 1981. aastal. Väljapaneku uus lõik Tartu minevikust Eesti Vabariigi perioodil loodi 1991. aastal.

Praegune ekspositsioon **Dorpat. Jurjev. Tartu** (koostajad Helve Russak, Aime Kärner, Silja Paris, Rünno Vissak, kujundaja Liivi Ehmann) sai valmis 2001. aastal muuseumi uues hoones Narva mnt 23. Tänane väljapanek käsitleb linna ajalugu 20. sajandi alguseni. Linnamuuseumi mureks on alati olnud ruumipuudus, mis takistab kaasaja ekspositsiooni ülesehitust. Seetõttu täiendavad põhiväljapanekuid ajutised näitused, mis moodustavad mahukaima ja enam tunnustust toonud osa muuseumi tööst.

Maailma näitusepraktikas on erinevatel aegadel olnud järjestikku esikohal esteetilised, poliitilised ja sotsioloogilised aspektid. Meil oli sõjajärgsel perioodil valdav poliitiline ja propagandistlik suund, kusjuures ideoloogilist materjali tuli eksponeerida kõrgel kunstilisel tasemel. Linnamuuseumi praegused kontseptuaalsed lahendused sarnanevad enamikus muu maailma suundumustega. Iseloomulikke näiteid nõukogude ajast: *40 aastat Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist* (1957), *Tartu linn NLKP XX ja XXII kongressi vahelisel perioodil* (1961), *Kilde Tartu revolutsioonilisest minevikust* (1963), *26 lööktöönädalat 26. kongressi auks* (1981).

Ajutiste kohustuslike väljapanekute kõrval paistsid alati sümpaatselt silma fondi- ja kunstinäitused. Siin andsid museoloogide teaduslik potentsiaal ja kujundajate ideed kõrgetasemelise tulemuse. Kõnekamaid väljapanekuid: *Tartu tööstus* (1957), *Kellad Fred Kogeli kogust* (1981), *Samovarid Tartu Linnamuuseumi kogus* (1981), *Rahvakunstimeistrite koondise UKU 15. aastapäeva näitus* (1981), *Ilme Soonseina maalid ja Maie Lukatsi keraamika* (1983), *Tulmenäitus 1983–1984*, *Tartu tarbekaup* (1985), *Varietee. Tõnu Tormise fotod* (1986).

Eesti Vabariigi tulekuga avardusid eksponeerimisvõimalused nii sisuliselt kui praktiliselt. Oru tänava hoone alumise korruse väljapanek demonteeriti 1989. aastal. Vabanenud ruumides sai nüüd korraldada ajutisi näitusi püsiekspositsiooni terviklikkust häirimata.

Foto Tiia Reisner

♦ **Näitus "King on surnud, elagu king!", 2002. Kuraator Aime Kärner.**
♦ **Shoe exhibition, 2002. Curator Aime Kärner.**
♦ **Выставка обуви, 2002. Куратор Айме Кярнер.**

♦ **Näitus "Pilk bürgeri puhvetisse", 2003. Kuraator Aime Kärner.**
♦ **Exhibition "A Glance into the Burger's China Cabinet", 2003. Curator Aime Kärner.**
♦ **Выставка «Взгляд на буфет бюргера», 2003. Куратор Айме Кярнер.**

Foto Tiia Reisner

♦ **Näitus "Okupatsioon. Viimane staadium", 2002. Kuraatorid Pearu Kuusk, Rünno Vissak.**

♦ **Exhibition "Occupation. The Last Stage", 2002. Curators Pearu Kuusk, Rünno Vissak.**

♦ **Выставка «Оккупация. Последняя стадия», 2002. Кураторы Пеару Кууск, Рюнно Виссак.**

Linnamuuseumi mitmed näitused olid teerajajad uute teemade käsitlemisel: *Eesti rahvusvärvid* (1989), *Üliõpilasorganisatsioonide varad ERM-is ja Tartu Linnamuuseumis* (1989). Väljapanek *50 aastat tagasi mais* (1995) oli Eesti muuseumides esimene katse anda esemete kaudu uus hinnang II maailmasõjale ning sellele järgnenud ajale.

Näitused *Mängime koos. Mänguasjade ajalugu I* (1990) ja *Poiste mängud. Mänguasjade ajalugu II* (1991) said praeguseks ülipopulaarse mänguasjamuuseumi nurgakiviks.

1990. aastatel tutvustati sageli rahvatraditsioone ja kristlikke kombeid: *Ristimistraditsioon eesti rahvakommetes* (1989), *Jõulutraditsioon rahvakalendrites* (1992), *Lihavõtteaegseid kombeid ja uskumusi* (1992), *Elu kauneim päev. Pruutkleidid 19.–20. sajandist* (1998).

Linnamuuseumi kõige atraktiivsemad väljapanekud olid seotud kogude ja kultuuriloogа: *Kaunid lambid* (1990), *Ja iga meel mul iga ilu joob... Eesti naine kuni 1940* (1992), *Teatrimuinasjutt. Vanemuise teatri lavakostüümid* (1994), *Inspireeritud juugendist* (1994), *Avatud varakamber* (1995), *...ma ei süüdista kedagi, ma jutustan... Kaasaegsete mälestusi 20. sajandi alguse Tartust* (1998), *Habraste anumate parandatud väljapanek. Laua- ja toidunõud 18. sajandil* (1999), *King on surnud, elagu king! Jalanõud keskajast tänapäevani* (2002), *Ju Tartu teele koidu eel... Vene kultuur 19. sajandi Tartus* (2003), *Halloo! Halloo! Telefoni ja raadio ajaloost* (2004).

Alati on tähelepanu all Tartu linna ajalugu ja tuntud isikutega seotud tähtpäevad: *Tartu Õlletehas 165* (1991), *Tartlaste maailmareisid 19.–20. sajandil* (1993), *Lehekülgi Jaan Tõnissoni elust. 125. juubeli näitus* (1993), *Laulupeod 125* (1994), *Eesti kaitseväe ajalugu. 1917–1940* (1996), *Hansalinna kodaniku lauanõud. Arheoloogilised leiud* (1996), *Tuntud ja tunnustatud. Eesti Vabariigi sõjaväe eliit* (1998), *Edgar Kant – inimene ja geograafia mitme kandi pealt* (2002), *Tartu suurmehi* (2002).

Viimastel aastatel on saanud heaks traditsiooniks tutvustada Tartuga seotud kunstnikke märksõna *unustatud pallaslased* all: eksponeeritud on Rudolf Kriisa, Herman Aunapuu, Ann Audova, Valve Janovi loomingut; 2006. aastal esitletakse Ilda Kamdroni joonistusi ja kollaaže.

Omaette teema on välissuhted ja koostööprojektidena valminud näitused. Juba nõukogude ajal võis linnamuuseumi koostatud väljapanekuid näha Kaunases, Moskvas, Riias, Jelgavas, Tbilisis, Leningradis. Tartus tutvustati naabrite kultuuri: *20. sajandi läti rahvuslik keraamika Läti Ajaloomuuseumist* (1983), *Läti Rahvakunstistuudio "Barbele"* (1985).

Koostöö läänemaailmaga sai alguse 1989. aastal, kui Rootsi läkitati arheoloogianäitus *Muistne Tartu* (Sigtuna, Stockholm 1990, Uppsala 1991). Tookord esineti väärikalt, akadeemiliselt, maitsekalt, mis tagas kindla kordamineku. Väls-Euroopa oli aga niisuguse stiili juba unustanud ning skandinaavlased suhtusid näitusesse pigem uudishimuga – õnneks oli eksponeeritav materjal poleemiline ja võrdlust võimaldav. Ootamatult pälvisid imetlust käsitsi kirjutatud tekstid.

Rootsist saabus 1992. aastal Tartusse näitus *Sigtuna linna ajalugu*. Linna loo tõi Tartusse Elisabet Claesson Sigtuna muuseumist. Sõitis lustiliselt üksinda kaubikuga kohale ja tegi paari päevaga näituse valmis – värvilise, kergete dekooripindadega, sümboolsete ja mänguliste elementidega. Täiesti uudne oli minimalistlik poeetiline tekst. Nüüdseks oleme saanud rahvusvahelistel ühisnäitustel osalemise praktikat küllaga, peamiselt koostöös Turu linna Aboa Vetuse ja teiste Lääne-Euroopa muuseumidega (*Brüggest Novgorodini. Teekond läbi Euroopa hansalinnade ajaloo. Arheoloogianäitus Essenis* (1997). *Skål! Kilde keskajast* (2000), *Poolalt Tartule – Tartult Poolale* (2004), *Supilinn ja Raunistula muutuvas ajas. Tartu ja Turu puitarhitektuurist* (2004, koostöös ERMiga), *Keskaegne klaas. Näitus Lüneburgist* (2005), *Potid ja pildid. Rahvusvaheline kahlite ja keraamikanäitus* (2005)).

Linnamuuseumis on valminud hulgaliselt stendinäitusi ning temaatilisi tellimusnäitusi eesmärgiga minna koduseinte vahelt välja, jagada teadmisi ja pakkuda elamusi enneköike koolidele ning kohalikele partneritele (Eesti Õiguskeskus, Tähtvere päevakeskus, Eurokolledž, Vanemuise kontserdimaja, Tartu Ülikooli Narva Kolledž, Tartu Õlletehas, Pere Leib). Suurejooneline näituseprojekt sai teoks 2002. aasta suvel, kui Tartu linna ühistranspordi algusest möödus 80 aastat. Sündmuse tähistamiseks korraldasid Tartu Linnamuuseum, Vanemuise kontserdimaja ja AS Connex Tartu teatraalse näituse *OMNIBUS*. Külastaja "sõitis bussiga" läbi 20. sajandi Tartu, silme ees möödumas tuntud inimesed, ajas muutuvad tuttavad paigad ja unustusse vajunud sõiduvahendid.

Eraldi käsitlemist vajab linnamuuseumi filiaalide intensiivne näitusetegevus.

Tulemuse tagab meeskonnatöö ja muuseumis on seda alati meeles peetud. Lisaks teadureile on hea näituse nimel vaeva näinud paljud nimekad loomeinimesed: Nigol Espe, Endel Valk-Falk, Tõnu Lauk, Liivi Ehmann, Meeri Säre, Tiia Toomet, Mare Hunt, Aime Asi, Peeter Paasmäe, Merike Kaunissaare, Üllar Varik ja mitmed teised. Meeldivalt on sujunud koostöö Tartu Kõrgema Kunstikooliga.

Linnamuuseumi saavutusi on kolmel korral premeeritud Narva muuseumifestivalil: *Pärnu – lõbus linn. Laua- ja toidunõud 18. sajandil* (1999), *Puunõud – inimesed – märgid. Arheoloogilised puunõud* (2003), *Saage tuttavaks! Karl Luik – Tartu linnapea* (2005).

Tartu Linnamuuseumi näitused pole enam ammu üksnes koduste vahenditega meisterdatud tavaväljapanekud. Lisandunud on pedagoogilised programmid, disainifirmade loodud dekoor, multimeedia seadmed, sobivad moodulid, reklaamtrükised. Muuseumil on kaugeleulatuvad plaanid põnevate näitustega, kuid väärtuslik vana jääb alati eeskujuks.

Silja Paris on Tartu Linnamuuseumi ekspositsiooniosakonna juhataja.

Kogudest

Teesi Kivivare

Tartu Linnamuuseum alustas 1955. aastal oma tööd tühjalt kohalt. Esimene vastuvõtuakt on koostatud 1955. aasta jõululaupäeval. Selles on kirjas, et Tartu linnakodanik Aleksander Rand on leidnud Kassitoomelt laululava ehituselt savist piibukaha.

Praegu on Tartu Linnamuuseumil neli filiaali: Oskar Lutsu majamuuseum, Karl Ristikivi muuseum, 19. sajandi Tartu linnakodaniku muuseum ja KGB kongide muuseum. Filiaalidel koos põhimuuseumiga on ühised kogud, v.a O. Lutsu majamuuseum, kus koostatakse vastuvõtuakte ka kohapeal.

1. jaanuari 2006. aasta seisuga on kogudes 117 384 eksponaati. **Ajalooline kogu** (11 078 ühikut) on komplekteeritud Tartus valmistatud või kasutatud kultuuriloolise väärtusega esemetest. **Arheoloogiakogu** (38 159 ühikut) sisaldab Tartus toimunud arheoloogiliste väljakaevamiste materjali alates 1950. aastatest. **Arhiivmaterjalide kogu** (27 045 ühikut) koondab Tartu-ainelise pabermaterjali: isikuarhiivid, mitmesugused dokumendid, Tartus trükitud vanad raamatud, lokaalajaloo uurimused jne. **Audio-video kogu** (2528 ühikut) on komplekteeritud 2001. aastal säilitamaks videofilme. **Fotokogu** suurus on 30 375 ühikut. **Kunstikogu** (1400 ühikut) kõige väärtuslikuma osa moodustab graafika, kus on esindatud Tartu 19. sajandi tähtsamate kunstnike tööd. Linnamuuseum kogub eeskätt Tartu linnakultuuri sündmusi dokumenteerivaid kunstiteoseid ning igapäevaeluga seotud tarbekunsti. **Numismaatikakogu** (6799 ühikut) komplekteerimisel on oluliseks peetud koguda Tartus vermitud ning siin kasutusel olnud münte ja paberraha. Kõige väärtuslikuma osa numismaatikakogust moodustab Tartu kollektsionäärilt Gustav Mattolt aastatel 1957–1972 omandatud mündikollektsioon.

Hoidlate kogupindala on 291,5 m², sellest 194,8 m² asub linnamuuseumi hoones, ülejäänud hoidlaruumid on filiaalides ning ajaloolise kogu tarbeks üüritud hoidlas Tähe tänaval. Kuigi Narva mnt 23 asuvates hoidlates puuduvad kaasaegsed kliimaseaded, on seal siiski enam-vähem ühtlane temperatuur ja niiskus. Tähe tänava hoidla on kütteta laoruum, kus hoitakse veel restaureerimata mööblit ning suuremaid metallesemeid. Kõigis neis hoidlates valitseb suur ruumipuudus.

Teesi Kivivare on Tartu Linnamuuseumi peavarahoidja.

Foto Tiia Reisner

♦ **Teadur-koguhoidja Aime Kärner tutvub tartlase Maimu Pediuse kodus muuseumile pakutavate esemetega. 2005.**

♦ **Museologist Aime Kärner is examining the materials offered to be donated to the museum in Maimu Pedius's home in Tartu. 2005.**

♦ **Сотрудница музея Айме Кярнер знакомится с предлагаемыми для музея материалами в доме тартуской жительницы Майму Педиус. 2005.**

Mäng ja kool

Kaari Siemer, Kristiina Tael

1990. aastatest alates on muuseumide osatähtsus alternatiivse õpikeskkonnana koolide ja lasteaedade seas pidevalt kasvanud. Tartu Linnamuuseumis on kooliõpilastele välja töötatud mitmekesine mitteformaalse õppe programm ***Mäng ja kool***, mis täiendab põhikooli ja gümnaasiumi ajaloo ainekava ning pakub võimalust käsitleda ainetunnis omandatud teemat muuseumitunnis avaramalt. Linnamuuseumi peamine eesmärk on mitteformaalse õppimise kaudu äratada noortes inimestes huvi ja suurendada teadmisi oma kodulinna kohta.

Muuseumitundide arvukale valikule vaatamata on esmakülastajate seas endiselt populaarsed **ekskursioonid.** Olenevalt vanuseastmest on ekskursioonid erineva taseme ja eesmärgiga. Eelkooliealisi ja algklasside lapsi võtab vastu 18. sajandi kostüümis aadlipreili Katarina (muuseumipedagoog), kes neid siis läbi muinasjutulise lossi (Tartu ajaloo püsiekspositsiooni) juhatab. Tihti on lapsed üldse esmakordselt muuseumis, seepärast peab pedagoog nende juhendamisel pöörama erilist tähelepanu mängulisusele. Laste puhul on oluline leida kokkupuutepunkte mineviku ja tänapäeva vahel neist endist lähtuvalt. Ajaloosündmustest jutustades on linnamuuseumis kasutatud ajaloo kui muinasloo meetodit, kus info edastatakse

Foto Eero Heinloo

♦ **Tartu Linnamuuseumi lasteprogramm Tartu hansapäevadel 2005. Keskaegse linnamüüri kokkupanek.**

♦ **Children's programme of the Tartu City Museum at Tartu Hanseatic Days in 2005.**

♦ **Детская программа Тартуского городского музея во время Тартуских ганзейских дней – 2005.**

näiteks Tartu-aineliste legendide kaudu. Keskmisel ja vanemal kooliastmel, samuti gümnaasiumiõpilastel kuulub ekskursiooni juurde tööleht. Ekskursiooni käigus omandavad õpilased huvitavaid andmeid Eesti ja Tartu ajaloo kohta.

Ekskursioonide kõrval on iga aastaga suurenenud **muuseumitundide** külastatavus. Keskendudes muuseumitunnis ühele teemale või sündmusele Tartu ajaloos, mis seotakse joonistamise, meisterdamise, ülesannete lahendamise või draamalooga, kasutavad koolid seda võimalust ajalootundides õpitu kinnistamiseks ja elavdamiseks.

Linnamuuseumi pedagoogiline töö ei toimu üksnes muuseumi seinte vahel, linna ajalugu tutvustatakse ka vahetult linnaruumis. Selleks on välja töötatud ***Juturetked läbi ajaloolise Tartu***. Ajaloolistesse tegevuspaikadesse viivad 11 juturetke, milles vaadeldakse säilinud linnaarhitektuuri, pöörates tähelepanu tavaliselt märkamatuks jäävatele hoonedetailidele. Juturetked on mõeldud eelkooliealistest lastest gümnaasiumiõpilasteni.

Tartu koolide aktustel ja ajaloopäevadel on populaarseks osutunud linnamuuseumi pedagoogide esinemised Tartu linna ajalugu tutvustavate loengutega.

Linnamuuseumis on välja kujunenud ka traditsioonilised **iga-aastased pedagoogilise suunitlusega üritused**: veebruaris toimub põhikooli- ja gümnaasiumiõpilastele Eesti Vabariigi aastapäevale pühendatud ajalooviktoriin, maikuus korraldab muuseum algklasside õpilastele kevadballi, novembris korraldame kodanikupäeva ettekandepäeva ja detsembris viiakse läbi eel- ja algkooliealistele jõuluprogramm.

Lisaks eelnevalt nimetatud programmidele toimuvad linnamuuseumis periooditi üldhariva suunitlusega üritused linnarahvale. Neist populaarseimateks on kujunenud Savikoda (koostöös keraamik Inga Talvisega), laste sünnipäevaprogramm, rollimängud.

Kolmandat aastat tegutseb **Tartu koolide õpilaste ajalooklubi** (koostöös Eesti Ajalooarhiiviga).

2005. aastast on alustatud linnamuuseumis muuseumitundide programmide sidumist ajutiste näitustega. Eesmärgiks on näituste vahelduvate teemade ja eri vaatepunktide kaudu äratada noortes inimestes ajaloohuvi.

Tartu Linnamuuseumi pedagoogilised programmid on muuseumi toonud palju uusi püsivaid külastajaid, kes varem väga harva muuseumi sattusid. Enamasti on takistava asjaoluna nimetatud kooliajast pärinevat mälestust, et ajalugu on igav, kuiv ja faktikeskne. Kui varem oli tavapärane, et muuseumi külastati üks kord, siis tänu mitmekülgsetele pedagoogilistele programmidele tullakse muuseumi ikka ja jälle tagasi.

Kaari Siemer ja Kristiina Tael on Tartu Linnamuuseumi pedagoogid.

Oskar Lutsu majamuuseum

Liivi Rosenvald

1964. aasta märtsis avati Tammelinnas Riia tn 38 Tartu Linnamuuseumi filiaalina Oskar Lutsu majamuuseum.

7. jaanuaril 1937 kinkisid tollane Tartu linnapea Aleksander Tõnisson ja linnavalitsus Oskar Lutsule 50. sünnipäevaks krundi, kuhu kirjanik lasi Arnold Matteuse projekti järgi ehitada maja. Kirjanik elas Tartus üle 40 aasta. Koos teiste kuulsate tartlastega on tema nimi linnaga seotud sama kindlalt kui ülikool, Emajõgi, Toomemägi või Kivisild. Tartu linn andis rohkesti ainest kirjaniku mälestusteraamatuile ("Maa ja linn", "Kuldsete lehtede all", "Ladina köök") ning linnaaineliste jutustuste prototüübid leidis ta kodulinna tänavailt, parkidest, agulitest ja kõrtsidest.

Muuseum kogub, säilitab, uurib ja eksponeerib Oskar Lutsu loomingupärandit, aga ka talle kuulunud esemeid, fotosid ja arhiivimaterjale. Endisel kujul on säilitatud kirjaniku töötuba ärklikorrusel ning külalistetuba allkorrusel.

Muuseumi viimane väljaanne jaanuarist 2005 "Tartu kirjanik Oskar Luts" annab lühiülevaate Lutsu elust, seostest Tartuga, kirjaniku erilisest jutustaja-andest, tema jutustuste dramaatilisusest ja kuulsatest tegelastest.

Muuseumi pedagoogiline töö on suunatud eelkõige õpilastele. Meie programmis on muuseumitunnid kirjaniku elust ja loomingust, Lutsu näidenditest ja tema teoste põhjal valminud filmidest. Oskar Lutsu tegelastel on rohkesti üldinimlikke omadusi. Et tuua kirjaniku teoseid lähemale tänastele lastele ja noortele, pakume neile terve rea kirjániku mälestustel ja jutustustel põhinevaid draamalugusid ja õpitubasid. Neis tundides kasutame soojendusmänge, jutustusi, filmijuppe, muusikat, rühmatööd ja rollimänge. Käsitleme sageli eetilisi teemasid, nagu sõprus ja ausus, vihastamine ja leppimine, hoolivus, koduteema jm. Viimane draamalugu soojast ja külmast naljast "Kaunis kenad naljahambad" valmis 2005. aasta oktoobris. Mitmed draamalood on edukalt kohandatavad ka täiskasvanuile.

Muuseum korraldab näitusi, ettekandepäevi, kirjanduslikke konkursse, kontserte, teatri- ja luuleõhtuid ning rahvalikke üritusi, mis kevadeti toimuvad maja taga suures aias. Osaleme üritustega ka Tammelinna päevadel.

Liivi Rosenvald on Oskar Lutsu majamuuseumi teadur.

♦ **Oskar Lutsu majamuuseumi aiapäevad 2005. Hetk Hugo Treffneri Gümnaasiumi näitetrupi etendusest.**

♦ **Garden Days at the Home Museum of Oskar Luts in 2005. A scene from the performance by Hugo Treffner Gymnasium amateur troupe.**

♦ **Садовые дни в Доме-музее Оскара Лутса, 2005. Отрывок из спектакля театральной труппы Тартуской гимназии имени Хуго Треффнера.**

KGB kongide muuseum

Pearu Kuusk

Fotod Pearu Kuusk

♦ **Tartu "hall maja", mille keldriosas asub KGB kongide muuseum.**

♦ **"Grey House" in Tartu, with the KGB Cells Museum in its basement.**

♦ **Тартуский «серый дом», в подвалах которого находится Музей тюремных камер КГБ.**

Kindral Põdra (praeguse Pepleri) ja Riia tänava nurgal asuva hoone projekti tellis Tartu ärimees Oskar Sõmermaa 1935. aastal arhitekt Arnold Matteuselt, maja valmis 1938. aastal. Esimesel korrusel asusid kaupluseruumid, kõrgematel korrustel korterid. Pärast Eesti Vabariigi okupeerimist 1940. aastal maja natsionaliseeriti ning anti Eesti NSV Siseasjade Rahvakomissariaadi (SARK, NKVD) Tartu linnaosakonna käsutusse. 1940. aasta lõpus viibis hoones arreteerituna üks tuntumaid eesti riigimehi Jaan Tõnisson. 1941. aasta juulis mõrvasid kommunistid enamiku Tartu vanglates kinnipeetavatest vangidest, ka NKVD hoone aiast leiti kuue tapetu surnukehad.

Tartlaste hulgas kurikuulsa "halli maja" tuntud hoone jäi nõukogude julgeoleku käsutusse 1954. aastani. Ülakorrustel asusid NKVD uurijate ja ülekuulajate tööruumid, keldris "poliitilistel põhjustel" arreteeritute vangikambrid ja kartserid. Alles Hruštšovi ajal kolis julgeolek Riikliku Julgeoleku Komiteeks (KGB) ümberkorraldatuna Eesti Kirjanduse Seltsi majja Aia (Vanemuise) tänaval. "Hall maja" anti üle Tartu rajooni Täitevkomiteele.

Tänapäeval kuulub Riia tänava maja taas Sõmermaade perekonnale ning alates 2001. aasta oktoobrist on hoone keldriosa avatud muuseumina, kus osad endistest vangikambritest ja kartseritest on taasta-

tud nende omaaegsel kujul ning ülejäänud konge täidab ekspositsioon eesti vastupanuliikumise ajaloost ja kommunistliku režiimi kuritegudest. Fotomaterjali kõrval saab väljapanekus näha nii GULAGi vangilaagritest kaasatoodud esemeid, põrandaaluste organisatsioonide levitatud lendlehti kui ka julgeoleku koostatud plaane küüditamisoperatsioonide läbiviimiseks.

Pearu Kuusk on KGB kongide muuseumi teadur.

♦ **Vaade KGB kongide muuseumi ekspositsioonile.**

♦ **View of the exposition at the KGB Cells Museum.**

♦ **Вид на экспозицию Музея тюремных камер КГБ.**

19. sajandi Tartu linnakodaniku muuseum

Külliki Kuusk

19. sajandi Tartu linnakodaniku muuseumis Jaani tänaval saab külastaja rännata ajas 1830. aastasse, astuda 19. sajandi keskklassi linnakodaniku (bürgeri) elumajja. Muuseum asub 1740. aastatel valminud puust hoones, tubade interjöör on kujundatud 19. sajandi esimese veerandi moele vastavalt, biidermeierstiilis.

Eriliselt hubase atmosfääri loob maja keskel asuv köök suure hulga majapidamisesemete, toidunõude ja kasutuskorras inglise pliidiga. Muuseumimaja intiimne atmosfäär annab palju võimalusi omanäoliste näituste koostamiseks, samas tuleb alati arvestada nende sobivust interjööri, täpsemalt, ajutise näituse emotsionaalset kokkukõla interjööriga.

Kaks korda aastas elustuvad linnakodaniku maja toad laste saginaga, lihavõtte- ja jõulupühade ajal viib muuseumi teadur Külliki Kuusk läbi spetsiaalseid pedagoogiliste ürituste programme: "Bürgerimaja lihavõtted" ja "Jõulutund linnakodaniku muuseumis". Üritused toimuvad muuseumitunni vormis ning on suunatud eelkooliealistele, alg- ja põhikooli õpilastele. Tundide eesmärk on vahetu kogemuse ja emotsioonide kaudu õppida tundma Euroopa, eeskätt saksa kultuuriruumi traditsioone. Taolised muuseumitunnid nõuavad suurt ettevalmistustööd – õppematerjali detailideni läbimõtlemist ja koostamist, töövahendite kogumist ja muuseumiruumide teemakohast ettevalmistust.

Programmid on kestnud neli aastat, nende populaarsus on järjest kasvamas (2005. aasta jõuluprogrammi registreerus ligi 250 last), mis tõestab sellise õppemeetodi efektiivsust.

Külliki Kuusk on Tartu linnakodaniku muuseumi teadur.

Foto Pearu Kuusk

♦ **Jõulutund 19. sajandi Tartu linnakodaniku muuseumis. Teadur Külliki Kuusk.**

♦ **Christmas class at the 19th-Century Tartu Citizen's Home Museum. Researcher Külliki Kuusk.**

♦ **Рождественский урок в Доме-музее тартуского горожанина 19 века. Научный сотрудник Кюллики Кууск.**

25 aastat Kindlustuse Muuseumi

Ada Treumuth

Kindlustuse Muuseum on väikemuuseum Eesti suurima kindlustusfirma If Eesti Kindlustuse koosseisus.

Kindlustuse Muuseumi asutamisdokumendile kirjutas 13. oktoobril 1980 alla Eesti NSV Riikliku Kindlustuse Peavalitsuse juhataja Jüri Talts. Muuseum asutati Tallinnas Riikliku Kindlustuse Peavalitsuse juurde, muuseumi juhatajaks ühiskondlikel alustel määrati peavalitsuse osakonna juhataja Ada Treumuth. 1982. aasta 1. jaanuaril lülitati muuseum Eesti isetegevuslike muuseumide loetelusse.

Esimestel aastatel koguti eksponaate muuseumi juhataja tööruumi seinakappidesse. Ei tea, kas oleks julgenud kogumisega üldse alustada, kui teadnuks, et alles 1990. aastate keskel saab muuseum ühe väikese toa eksponaatide hoidmiseks ning päris oma ruumi Valli 4 keldrikorrusel alles 1998. aastal.

1991. aastast kannab muuseum Kindlustuse Muuseumi nime.

Esimesed muuseumi kogude tutvustused. Oma ruumide ja ekspositsiooni puudumise tõttu korraldati esimene näitus „Kindlustus läbi aegade" 1981. aasta oktoobris Tallinna Polütehnilises Instituudis NSVL Riikliku Kindlustuse 60. aastapäeva tähistamiseks. Eksponeeriti vanu kindlustuspoliise, tulekindlustuse silte, reklaamkalendreid, -märke, fotosid kindlustusseltside hoonetega ja muid fotosid. Kindlustustöötajate kõrval külastasid näitust ka üliõpilased. Järgmine kindlustuse ajaloo ja eksponaatide tutvustus toimus 17. novembril 1984 Tartus, kus peeti kunagiste Tartu Maakonna Inspektuuri, Tartu linna ja Tartu rajooni inspektuuride kindlustustöötajate kokkutulek.

24. novembril 1990 korraldas Riikliku Kindlustuse Rapla rajooni inspektuur koostöös muuseumiga Eesti Riikliku Kindlustuse 50. aastapäeva puhul Raplas kindlustuse ajaloo teemal konverentsi ja näituse.

Kunagise kindlustusseltsi „Eesti Lloyd" kindlustusmatemaatiku (aktuaari) ja kauaaegse Riikliku Kindlustuse Peavalitsuse elukindlustuse osakonna juhataja, hiljem peavalitsuse juhataja asetäitja Karl Saha (1913–1988) elutööle oli pühendatud juubelikonverents ja näitus 1993. aastal ning mälestusõhtu ja näitus 1998. aastal. Tartu Ülikooli 1940. aastal lõpetanud Karl Sahk oli üks Nõukogude Liidu parimaid elukindlustuse ja kindlustusmatemaatika asjatundjaid. Viimatinimetatud muuseumiüritusel tähistati ka teise Tartu Ülikooli lõpetanud kindlustusmatemaatiku Karl Saareti 90. juubelit. K. Saaret oli 1938. aastal ilmunud esimese kindlustusalase eestikeelse õpiku – „Elukindlustus. Kindlustustegelase käsiraamat" üks autoritest ning oli esimene ja seni ainus eestlane, kellest 1965. aastal sai USA Aktuaaride Liidu liige.

1998. aasta veebruaris eraldati muuseumile Valli 4 majas keldrikorrusel ruum, kuhu koliti ligi 18 aastat kogutud varandust. Sama aasta juulis hakati muuseumi kutsuma külastajaid, esmajoones oma firma töötajaid.

1998. aastast alates on muuseum firma suvepäevadel korraldanud näitusi. Esimese väljapanekuga „Kindlustustöötajate suvepäevade ajalugu" tähistati 25 aasta möödumist esimestest suvepäevadest. Järgmisel aastal oli suvepäevadel näitus „Kindlustus sõnas ja pildis – karikatuure ja sarže alates 1929. aastast". 2000., 2001. ja 2005. aasta suvepäevadel eksponeeriti Eesti, Läti, Leedu, Valgevene ja Venemaa Riikliku Kindlustuse aegseid taskukalendreid. Taskukalendrite näitus oli eriti menukas Läti ja Leedu kindlustustöötajate noorema põlvkonna hulgas, kes avastasid, et Riikliku Kindlustuse peamiseks reklaamiartikliks olid seina-, laua- ja eriti just tollal väga nõutud taskukalendrid. 2002. aastal oli väljas näitus „95 aastat Ühistegeliku Kindlustusseltsi „Eesti" asutamisest".

Muuseum uuel aastatuhandel. 1. jaanuaril 1999 nimetati muuseumi palgaliseks juhatajaks seni muuseumi 18 aastat põhitöö kõrvalt juhtinud Ada Treumuth. Muuseumi ruumides hakati kindlustuses toimunud tähtsamaid sündmusi tähistama kokkutulekute ja kohtumistega, millest arenes välja klubiline tegevus. Enamasti korraldati neil puhkudel ka vastavasisuline lühiajaline näitus.

Pärast kindlustusfirmade korduvaid reorganiseerimisi ja nimemuutmisi kuulub muuseum 2002. aasta algusest If Eesti Kindlustuse koosseisu. Kevadel kolis muuseum majja Tatari 23/25, kus on olemas põhiekspositsiooni jaoks eraldi ruum ning kaks tööruumi koos raamatukoguga. Sellest ajast toimuvad kindlustuse ajaloo loengud õpilastele, üliõpilastele ja firma uutele töötajatele Kindlustuse Muuseumis.

Tatari 23/25, Tallinn
Avatud tööpäeviti kella 9–17
Sissepääs tasuta
Külastamine leppida eelnevalt kokku telefonil 646 7116 või
e-posti aadressil ada.treumuth@if.ee

Muuseumi 25. sünnipäeva aasta. 2005. aastal algasid kõigi muude tegemiste kõrval ettevalmistused esimese suurema juubeli pidamiseks. Kogemuste vahetamise eesmärgil käisid muuseumis Saue Koduloouseltsingu juhatuse liikmed, kes kavatsevad asutada Sauele oma muuseumi. Praegused ja endised rahandusministeeriumi töötajad, eesotsas kauaaegse ministri Albert Norakuga, tundsid huvi ametkondliku ajaloo uurimise ja rahandustegelaste mälestuste jäädvustamise võimaluste vastu.

Käsil on ettevalmistus 19.–20. sajandil Eestimaal käibel olnud kindlustusseltside tähtsaimate reklaamivahendite – tulekindlustuse siltide kataloogi koostamiseks. Tahaksin siinjuures tänada Tallinna Linnamuuseumi, Iisaku Muuseumi, Mahtra Talurahvamuuseumi, Palamuse O. Lutsu Kihelkonnakoolimuuseumi, Põlva Talurahvamuuseumi, Pärnu Muuseumi, Saaremaa Muuseumi ja Võrumaa Muuseumi, kes lahkelt olid nõus meid aitama. Mitmed neist teavitasid meid mitte ainult siltidest, vaid ka oma kogudes leiduvatest poliisidest ja muudest kindlustusdokumentidest.

Meie väikemuuseumi töö arvulised näitajad pole just suured, sest kuni 1998. aastani ei peetud järjepidevalt külastajate arvestust. Tänaseks on muuseumi külastanud ja kindlustuse ajaloo loenguid kuulanud üle 8500 inimese. Firma siselehes on avaldatud ligi 460 artiklit, tähtpäevade puhul on välja antud suuremamahulisi erilehti (voldikuid).

Põhiekspositsiooni kõrval on korraldatud ligi 30 lühiajalist temaatilist näitust. Muuseumi eksponaate on deponeeritud näitustele teistesse muuseumidesse (Eesti Panga Muuseum). Üle 75 teadlase, üliõpilase, õpilase, on saanud materjale oma uurimustööde jaoks. Parimad tööd on olemas muuseumi raamatukogus. Muuseumi kogusid on korduvalt kasutatud firma kalendrite kujundamisel. Muuseumi varasalvedes on üle 6000 eksponaadi, sh üle 3000 raamatu ja brošüüri mitmes keeles.

Juubeliaastal sai muuseum põhiekspositsiooni jaoks juurde teisegi ruumi. Muuseumi üldpind on 76 m², sellest põhiekspositsiooni all 45 m².

Muuseumi 25. sünnipäev peeti täpselt asutamise kuupäeval Tallinnas Mustpeade Majas keskaja kommete kohaselt. Juubelikülalised said vaadata näitust teemal „Kindlustuse Muuseumi varasalvedest". Koha valik ja programm olid igati õigustatud, sest keskajal täitsid Eestimaal kindlustuse funktsioone gildide ja tsunftide juurde oma liikmete toetamiseks asutatud abistamiskassad. Kuna Mustpeade vennaskond oli Venemaal ja Tallinnas esimese tuletõrjekomando asutaja 1788. aastal, siis oli ka peoprogramm seotud rohke tulevärgiga.

Esimesena sai sõna If Eesti Kindlustuse juhatuse esimees Olavi Laido, kes meenutas oma osalemist muuseumi asutamise juures ning tänas asjaosalisi 25 aasta jooksul tehtud töö eest.

Muuseumi juhataja pidukõnes räägiti sellest, mida huvitavat saab teada Kindlustuse Muuseumi külastades. Esmakordselt olevat kindlustamise vajadus ja idee tekkinud 6500 aastat tagasi Hiinas, 4500 aastat tagasi olevat Egiptuse püramiidide ehitajad abistanud tööde käigus hukkunute ja vigastatute perekondi. Umbes 3800 aastat tagasi fikseeriti kindlustamise kohustus Babüloonia kuninga Hammurapi seadustekogus. Esimese kindlustusfondi asutajaks ja üliedukaks kindlustajaks võib aga pidada Piiblist hästi tuntud Egiptuse asevalitsejat Joosepit. Just tänu hästi korraldatud kindlustustegevusele kasvas egiptuse rahva jõukus ja riik lõi õitsele. Muide, keskajal ei tähendanud sõna *insurance* Inglismaal mitte kindlustustegevust, vaid ülipopulaarseid kihlveokontoreid, kus sõlmiti kihlvedusid inimeste (sh riigiisade) elu ja tervise peale.

Foto P. Hallik-Sass

♦ **Tallinna Majanduskooli põppejõud Tiiu Tammik õnnitleb ja tänab koostöö eest Kindlustuse Muuseumi 25. aastapäev puhul muuseumi juhatajat Ada Treumuthi ja If Eesti Kindlustuse juhatuse esimeest Olavi Laidot.**

♦ **Tiiu Tammik, lecturer at the Tallinn School of Economics, is congratulating and thanking for cooperation Olavi Laido, Chairman of the Board of If Eesti Kindlustus, and Ada Treumuth, Director of the Insurance Museum, on the occasion of the museum's 25th anniversary.**

♦ **ПреподавательТаллиннской Экономической школы Тийу Таммик поздравляет Музей страхования с 25-летием и благодарит за сотрудничество руководителя музея Аду Треумутх и председателя правления эстонского страхового агентства *If Eesti Kindlustus* Олави Лайдо.**

Foto A. Liiver

♦ **Ada Treumuth tutvustab muuseumi endistele ja praegustele rahandusministeeriumi töötajatele, eesotsas kauaaegse ministri Albert Norakuga.**

♦ **Ada Treumuth is speaking about museum to the former and present employees of the Ministry of Finance, among them the long-time minister Albert Norak.**

♦ **Руководитель музея Ада Треумутх знакомит бывших и нынешних работников Министерства финансов во главе с бывшим министром Альбертом Норак с музейной работой .**

Muuseumi juhataja tänas firma juhtkonda ja kolleege äärmiselt soosiva ja toetava suhtumise eest kogu veerandsajandi kestel. Tänusõnad öeldi neile, kes on kaasa aidanud muuseumi sünnile, kogude täiendamisele, ruumide saamisele. Üheksale kõige teenekamale anti üle Kindlustuse Muuseumi tänukirjad. Eriti tõsteti esile Riikliku Kindlustuse Tartu rajooni inspektuuri endisi töötajaid Armanda Kõivu ja August Pensat, tänu kellele on muuseum sisustatud Ühistegeliku Kindlustusseltsile „Eesti" kuulunud 1930. aastate mööbli, bürootarvete ja muude eksponaatidega.

Ada Treumuth on Kindlustuse Muuseumi juhataja.

The Insurance Museum was founded at the Head Office of the State Insurance in Tallinn on October 13, 1980. At the moment the museum is a division of the insurance company If Eesti Kindlustus. The museum introduces to its visitors the history of insurance activities all over the world – in Europe, the Russian Empire, the Republic of Estonia, including the time when Estonia was part of the Soviet Union, and until today. There are more than 6000 showpieces in the museum, including more than 3000 books and brochures in several languages in the library.

Eesti muuseumide festival 26.–27. septembril 2005 Narvas

Elvi Nassar

Juba kaheksandat korda võõrustas Narva muuseum kolleege Eestimaa eri nurkadest. Festivali avapäeval tutvustati Hermanni linnuses muuseumi arenguvõimalusi, huvilised said tutvuda piirilinna vaatamisväärsustega. Külastati Aleksandri kirikut ja raekoda. Festivali teisel päeval toimus seminar, kus ettekannete ja sõnavõttude võtmesõnaks oli atraktiivsus. Püüti leida vastust küsimusele, millega õigupoolest peaks muuseumid oma köitvust külastajate silmis tõstma ehk milline on atraktiivne muuseum. Näib, et päris ühest vastust sellele polegi, mida tõendas ka diskussioon.

Ka seekordse muuseumide aastaürituse tippsündmuseks kujunes võistlevate näituste seast parimate väljaselgitamine. Konkureerivaid näitusi oli kokku kaheksa. Seekordsel festivalil astusid üles viis muuseumi Lõuna-, kaks Põhja- ja üks Ida-Eestist. Viimaseks osutus üllatusena võõrustajamuuseum ise.

Osalesid Tartu Linnamuuseumi näitus **"Saage tuttavaks! Karl Luik – Tartu linnapea"**, Eesti Spordimuuseumi **"Rännukihk"**, Eesti Rahva Muuseumi väljapanek **"Ingeri ilu ja valu"**, näitus **"Hansaaegsed mänguasjad"** Tartu Mänguasjamuuseumilt, **"Puhkuse veedame kõik Viljandis"** Viljandi Muuseumilt, **"Leierkast ja linn"** Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumilt, **"Kunstniku portree. Amandus Adamson"** Harjumaa Muuseumilt ning **"Narva maalitud kahhelahjud"** Narva Muuseumilt.

Žürii koosseisu kuulusid Galina Moldon (esimees) Narva linnavalitsusest, Siiri Toomik Võrumaa Muuseumist, Merike Toomas Tartumaa Muuseumist, Urmas Dresen Eesti Meremuuseumist, Elvi Nassar Eesti Vabaõhumuuseumist, Ülle Marits Iisaku Muuseumist ja Heige Peets enistuskojast Kanut.

Sama raske, kui oleks vastata küsimusele, missugune on kõige atraktiivsem muuseum, oleks vastata ka küsimusele, missugune oli selle aasta festivali kõige köitvam näitus. Etteruttavalt võib tõdeda, et polnud väljapanekut, mis oleks teiste seas päris silmatorkavalt esile tõusnud, sestap läks jagamisele ka peaauhind. Auhindajate seas oli alguses üsna suuri erimeelsusi, kuid kui lõpuks iga näitus vastavalt statuudile läbi lahati, selgus järjestus üsna kiiresti. Põhikriteeriumid, millest lähtudes žürii väljapanekuid hindas, olid näituse idee kandvus, atraktiivsus, tehniline teostus, lavastuslikkus, informatsioonikandjate tase, võimalused pedagoogiliseks tööks, sihtgrupi arusaadavus ja ulatus ning lõpuks kogu projekti terviklikkus.

Auhinnad jagunesid järgnevalt.

Kaks **I preemiat** (à 10 000 krooni):
Eesti Spordimuuseumi näitus "Rännukihk" (kuraator Kalle Voolaid ja loominguline kollektiiv koosseisus Helve Parmas, Daimar Lell, Rita Mägi, Rait Männik, Ilme Palts),
Eesti Rahva Muuseumi näitus "Ingeri ilu ja valu" (kuraator Riina Reinvelt, kujundaja Jane Liiv, näituse korraldaja Vahur Puik).
II preemia (6000 krooni): Tartu Mänguasjamuuseumi näitus "Hansaaegsed mänguasjad" (kuraator Triin Vaaro, kujundaja Mare Hunt).
III preemia (4000 krooni): Tartu Linnamuuseumi näitus "Saage tuttavaks! Karl Luik – Tartu linnapea" (kuraator Aime Kärner, kujundaja Üllar Varik, graafiline disain firmalt Reklaamikompanii).

Foto Irina Kivimäe

♦ **Eesti Spordimuuseumi näitus "Rännukihk".**
♦ **Exhibition of the Estonian Sports Museum.**
♦ **Выставка Эстонского музея спорта.**

Foto Vahur Puik

♦ **Eesti Rahva Muuseumi näitus "Ingeri ilu ja valu".**
♦ **Exhibition of the Estonian National Museum.**
♦ **Выставка Эстонского национального музея.**

Järgnevalt esitan kokkuvõtte auhindamiskomisjoni tähelepanekutest. Ja meelde tasuks siinkohal tuletada vanarahva ütlust: "Keski või miski pole nii hea, nagu seda kiidetakse, ega nii kehv nagu laidetakse." Ehk teisisõnu, tegelikult oli igal näitusel õpetlikke külgi ja ka auhinnatud näitused polnud lõpuni täiuslikud.

Eesti Sprodimuuseumi **"Rännukihk"** oli näitus, mille puhul žürii liikmed olid üsna üksmeelselt nõus, et tegemist on tugeva saavutusega. Väljapanek oli täis elaani ja lavastuslikkust, vaataja ees rullus lahti rändamise eilne ja tänane päev. Vastavalt alateemadele oli leidlikult välja pandud kõikvõimalikke spordivahendeid, olgu siis tegemist matkavate, väntavate, kihutavate, ronivate või ujuvate eestlastega. Ei puudunud näituse pilgupüüdjad, olgu selleks siis Alar Siku modernne alpinisti varustus mannekeeni seljas või võidusõitja Andres Rätsepa motospordi viimast sõna esindav supertsikkel. Vaadata sai ka teemakohaseid filme. Näitus oli väga töömahukas nii tekstide läbitöötatuse kui kujunduse osas. Kiita tuleks muuseumipedagoogilise töö läbimõeldust (pedagoog Rita Mägi): kui senised näitused on pakkunud tegemisrõõmu enam tüdrukutele, siis seekordne väljapanek pakkus kuhjaga tegevusi ka noortele mehepoegadele. Väiksematele lastele oli mitmesuguseid teatevõistlusi, suuremad said osaleda kiiruse peale telgi püstitamisel, kompamismeelt appi võttes arvata ära matkakoti sisu või vastata küsimustikele. Kui aga millegagi norida tahaks, siis jättis soovida näituseruumi otstarbekas kasutamine – liiga vähe oli jäetud külastajale liikumiseks mõeldud pinda. Küsitavusi tekitas auhindajate hulgas ka eksponeeritud reisimeenete rohkus. Ilmselt oleks kasuks tulnud nendest valiku tegemine. Mõnede žürii liikmete arvates oleks saanud neist luua lausa omaette näituse.

Fotod Irina Kivimäe

♦ **Tartu Mänguasjamuuseumi näitus "Hansaaegsed mänguasjad".**
♦ **Exhibition of the Tartu Toy Museum.**
♦ **Выставка Тартуского музея игрушек.**

Eesti Rahva Muuseumi näituse **"Ingeri ilu ja valu"** tonaalsus oli kargem, juba näituse pealkiri juhatas sisse tõsisemad noodid. Hingekriipivalt valusatest tekstidest koorus välja ühe rahva saatus ja kannatuste lugu. Lugu maata rahvast, kelle kodumaa paigad sealsamas lähedal. Näituse ilu väljendus "Leningradi soomlaste" kaunis käsitöös ja lauludes (näituse film), valu eranditult kõigis elulugudes. Teema aktuaalsust hindas ka žürii liige Galina Moldon, kelle tähelepanekute järgi tunnevad narvalased kohalikke ingerlasi sageli üksnes nende teistsuguste laulude-tantsude kaudu. Vaevalt teavadki kõik tõsiasja, et paljud sõja ajal Soome evakueerunud ingeri pered meelitati hiljem nõukogude propaganda petlike lubadustega Nõukogude Liitu tagasi, kuid oma kodudesse ei jõudnud nad enam kunagi. Kogu väljapaneku kujundus oli väga maitsekas ja tonaalsuselt kenasti tasakaalus. Näitus arvati küll preemiat väärt olevaks, kuid mõnede auhindajate arvates mitte esikohta – nõrkuseks peeti siinkohal tekstide üleküllust ja nende liigset pikkust ("loe nagu raamatut"). Siiski selgus, et just tekstides oligi kogu näituse vägi, kõik otsustajad lihtsalt polnud märganud neisse põhjalikumalt süveneda. Väga ilmekas oli rikkalik fotomaterjal, mida jätkus ka venekeelsetele tekstitahvlitele. Ingeri teemasse süvenemiseks oli välja pandud ka näituse kuraatori koostatud raamat. (Mind ennast jäi sellelt näituselt siiani kummitama üks tilluke üksik lapseking Viipiä külast. Kaduviku kujutamiseks piisab vahel nii vähesest.)

Tartu Mänguasjamuuseumi näitus **"Hansaaegsed mänguasjad"** oli koostatud väga professionaalselt ning oskuslikult sobitatud ajaloolisse ruumi. Kuraator oli teinud põhjalikku uurimistööd esitamaks sajanditetagustest leludest võimalikult tõepäraseid koopiaid. Et lisada ajastule jumet, oli eksponeeritud ka hansaaegset rõivastust, lisaks põhjalik fotonurk mänguasjamuuseumi pedagoogilisest tööst sel suvel toimunud hansapäevadelt ülikoolilinnas. Pedagoogilise tegevusena

♦ **Tartu Linnamuuseumi näitus "Saage tuttavaks! Karl Luik – Tartu linnapea".**
♦ **Exhibition of the Tartu City Museum.**
♦ **Выставка Тартуского городского музея.**

♦ **Narva Muuseumi näitus "Narva maalitud kahhelahjud".**
♦ **Exhibition of the Narva Museum.**
♦ **Выставка Нарвского музея.**

oli seekordsel väljapanekul võimalik joonistada ja lauamänge mängida ning keskaegsesse rõivastusse riietuda. Kes tahtis end pildistada lasta, sai seda teha lõbusaid ajastulisi taustu kasutades. Tegemist oli nii sisuliselt kui kujunduslikult väga väljapeetud näitusega, aga enamiku hindajate arvates oodanuks näituselt enam mängulisust. Õigupoolest jäigi ähmaseks, millisele sihtgrupile oli näitus suunatud, pigem tekkis mitmelgi žüriiliikmel tunne, et tegemist oli näitusega, mida laps peab külastama vanema(te)ga, kes talle raskepärased tekstid lihtsamasse keelde ümber "tõlgiks".

"Saage tuttavaks! Karl Luik – Tartu linnapea" oli näitus ühe linna ajaloost üksikisiku eluloo kaudu ning vastupidi. Ühe linnapea tarmukas tegevus linna arendamisel laseb piiritleda tervet arenguperioodi kui "Luige aega" Tartus. Piisab vaid mainida, et just Karl Luik oli see linnajuht, kelle ajal varustati terve linn elektriga. Näitus on kindlasti ühtmoodi huvitav nii tartlastele kui ka narvalastele – on ju mõlemad linnad kaotanud viimases sõjas silmapaistvaid ehitisi ja rajatisi. Näituse autoril on oskuslikult õnnestunud ühildada tekst ja pildid, samuti isikudokumendid. Üldjuhul on just viimaseid raske mõjusalt eksponeerida, seekordses väljapanekus on see väga hästi õnnestunud. Väga põhjalik ja töömahukas näitus kaotas aga tublisti oma mõjust, kuna tundus liiga kängitsetuna sobimatuse tõttu võõrasse näituseruumi (taoline häda ilmneb paljude varem "kodus" eksponeeritud näituste puhul). Võin kinnitada, et Tartus oli pilt oluliselt parem.

Auhinnata jäänud näituste puhul jäi žüriiliikmete süda kõige enam kripeldama Narva Muuseumi väljapaneku puhul: **"Narva maalitud kahhelahjud"** oli ju iseenesest õnnestunud näitus. Arvestades linna purustusi, on lausa ime, et taolisi kunstiteoseid veel nii palju tallel on. Väljapanek oli kenasti vormistatud, selgitavad tekstid paraja pikkusega. Kuna ükski hindamine ei saa läbi võrdluseta, siis näib, et lõpliku otsuse tegemisel sai kaalukeeleks selle kõrvutamine teiste väljapanekutega. Kõnesolev näitus tundus kuidagi liiga akadeemiline, mõjudes küll õpetlikult, kuid pisut igavalt.

Kolmas linnaga seonduv näitus oli Harjumaa muuseumilt. **"Kunstniku portree. Amandus Adamson"** oli suurepärane katse luua kuulsa kujuri eluloo ja Paldiski ajaloo sümbioos. Pean tunnistama, et minule andis näitus palju uudset ja väga huvitavat teavet mõlema kohta. Sama kinnitas ka žürii esimees, kes arvas, et küllap kõik narvalased ei teagi, mil viisil Paldiski on oma nime saanud. Tundus, et väljapanekut koostades oli kasutatud palju seni veel avaldamata fotomaterjali. Ka teema ise on aktuaalne – möödus ju eesti ühe kuulsama skulptori sünnist 2005. aastal 150 aastat. Paldiski, kus Amandus Adamson veetis oma elu viimase kümnendi (ta sündis Paldiski lähedal), oli teatavasti nõukogude ajal suletud linn, vaid vanadelt fotodelt aimub selle paiga kadunud ilu. Hõlpsasti teisaldatavate stendidega näitus sobib ülihästi tutvustamiseks koolidele ja miks mitte teistelegi muuseumidele. Paraku jäid mõned hindajad seisukohale, et näitus mõjus liigse tekstitiheduse tõttu igavalt. Võib-olla oleks üldmuljele tõesti kasuks tulnud mõne skulptori taiese kohalolu.

Viljandi Muuseumi näitus **"Puhkuse veedame kõik Viljandis"** oli justkui vastukaaluks mullusele talveröömudega seotud näitusele samas paigas. Paraku jäi tulemus seekord kesisemaks, saalis ei tekkinud SUVE meeleolu, kuigi seda oli kujundusega markeeritud (triibuline rannalina meenutav tekstiil fotode ja tekstide alusena). Rannaatribuutika, eriti supel-

♦ **Harjumaa Muuseumi näitus "Kunstniku portree. Amandus Adamson".**
♦ **Exhibition of the Harjumaa Museum.**
♦ **Выставка Харьюмааского музея.**

kostüümide eksponeerimisel oleks võinud avalduda rohkem mängulisust. Praegu mõjusid need aknal torsode peal välja panduna kuidagi kohatult. Fotod endisaegsest rannakultuurist olid huvitavad, kuid ühesugustes mõõtudes pisut monotoonsed, kasuks oleks tulnud rohkem rõhutatust, miks mitte mõnede väljasuurenduste näol. Suvituslinna lugu pajatav film sundis pikemalt peatuma ja süvenema.

Mitmete auhindajate arvates oli üks festivali peaauhinna pretendente Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi näitus **"Leierkast ja linn"**. Suurepärased värvifotod koos väntoreli muusikaga oli tõeline nauding silmadele-kõrvadele. *Performance* oli muljetavaldav: kaunis noormees kaunis kostüümis, kübar peas, ajaloolisest pillist välja võlumas hingematvalt ilusaid helisid. Tuleb tunnistada, et näituse premeerimise ümber käisid tulised vaidlused. Paraku ei uskunud väljapaneku innukad pooldajad kaua, et muusika ja ka muusikariist on seal vaid üheks õhtuks ja üles jäävad üksnes fotod. See asjaolu saigi otsustamisel kaalukeeleks: ilma muusika ja leierkastimeheta kaotas näitus mitte poole, vaid lausa kolmveerandi oma fluidumist. (Isiklikult on mul küll väga kahju, et nii juhtus, olin nähtud vaatepildist väga lummatud.) Minu ja nii mitmegi vaataja arvates oli tegemist lihtsalt suurepärase näituseideega oma eripäraste museaalide tutvustamiseks. Lihtsalt fotonäitusena ja ilma muusikata jäi aga väntoreli lugu justkui poolikuks.

♦ **Viljandi Muuseumi näitus "Puhkuse veedame kõik Viljandis".**
♦ **Exhibition of the Viljandi Museum.**
♦ **Выставка Вильяндиского музея.**

♦ **Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi näitus "Leierkast ja linn".**
♦ **Exhibition of the Estonian Theatre and Music Museum.**
♦ **Выставка Эстонского Музея театра и музыки.**

Lõpetaks lihtsa tõdemusega: seekord tegid auhinnalaual tartlased puhta platsi. Palju õnne ja kohtumiseni järgmisel sügisel Narvas!

Eesti Vabaõhumuuseumi peavarahoidja Elvi Nassar oli Narva muuseumide festivali žürii liige.

The annual museum festival took place in Narva in September 26–27, 2005. Eight museums presented competing expositions. Two first prizes were awarded: to the Estonian Sports Museum for the exhibition "Wanderlust" and to the Estonian National Museum for the exhibition "Ingrian Beauty and Pain". The second prize was awarded to the exhibition "Hanseatic Time Toys" from the Tartu Toy Museum and the third one to the exhibition "Meet Karl Luik – the Mayor of Tartu" by the Tartu City Museum. In addition to this, it was possible to see an exposition from the Narva Museum about local painted tiled stoves, an exposition from the Harjumaa Museum about the artist Amandus Adamson, an exposition about summer holidays from the Viljandi Museum and an exposition about street-organs from the Estonian Theatre and Music Museum.

26–27 сентября 2005 года в Нарве прошел ежегодный музейный фестиваль, на котором конкурировало 8 выставок разных музеев. Было присуждено 2 главных премии – выставке Эстонского музея спорта «Бродят по свету люди разные...» и выставке Эстонского национального музея «Краса и боль Ингерманландии». Второй премии удостоилась выставка «Игрушки ганзейских времен» Тартуского музея игрушек и третьей – «Знакомьтесь! Карл Луйк – мер города Тарту» Тартуского городского музея. На фестивале были также представлены выставки Нарвского, Харьюмаасского, Вильяндиского музеев и Эстонского Музея театра и музыки, посвященные, соответственно, нарвским израсцовым печкам, художнику Амандус Адомсону, теме летнего отдыха и шарманке.

Balti Museoloogiakool – arutlusi "hiirelõksust" ning "supitirinast"

Triin Siiner

14.–21. augustini 2005 toimus Lätis Liepaja külje all Bernatis juba teine Balti Museoloogiakooli (BMS) suvekursus teemal „Muuseum – näitus – külastaja". 2004. aasta suvel kohtusid Balti riikide muuseumitöötajad Siguldas, siis uuriti muuseumide rolli kaasaegses ühiskonnas. Läti Muuseumiameti organiseeritud koolitust toetab peale Balti riikide kultuuriministeeriumide ka Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu ICOM. Eestist osalesid Margit Kilter (Liivi Muuseum), Kersti Koll (Adamson-Ericu Muuseum), Ade Lehtse (Tallinna Linnamuuseum), Heli Nurger (Harjumaa Muuseum), Urmet Paloveer (Tartu Ülikooli Ajaloomuuseum), Helgi Põllo (Hiiumaa Muuseum), Seidi Raid (Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum), Triin Siiner (Eesti Vabaõhumuuseum), Kirsten Simmo (Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum), Jaanika Tiisvend (Tartu Ülikooli Kunstimuuseum), Merike Toomas (Tartumaa Muuseum), Kairi Toomet (Tallinna Linnamuuseum), Kaja Visnapuu (Virumaa Muuseumide Sihtasutus).

Vajadus ühtse museoloogiaalase hariduse järele on Eestis suur. Tänu Muuseumiühingule on küll võimalus end regulaarselt täiendada kitsamatel praktilistel teemadel, kuid kõigile museoloogidele suunatud ning muuseumide ja ühiskonna vahelisi suhteid mõtestavat ja analüüsivat koolitust need ei asenda. Läti Muuseumiameti algatatud ja organiseeritud Balti Museoloogiakool annab kohtumisvõimaluse, mis on aluseks professionaalsele üksteisemõistmisele ja sisulisele koostööle. Tänaseks on kaks õppeaastat selja taga ja kohalolijana võin väita, et aina paremaks läheb.

1Museoloogia suveülikooli idee, mis ühendaks igal aastal erinevatest muuseumidest kohalesõitvaid museolooge, pakuks uusi teadmisi ja vanade värskendamist meeldivas ja mitteformaalses keskkonnas, pole uus. Nii mõnedki Eesti muuseumitöötajad on osalenud Brno Ülikooli rahvusvahelistel suvekursustel. Paraku on see traditsioon viimastel aastatel soiku jäänud. Tundub, et tulevikus võiks selle koha täita Balti Museoloogiakool. Igal juhul on Läti Muuseumiameti direktor Janis Garjans ja BMSi administraator Anita Jirgensone teinud suurt tööd, et projekti kohapealsetele otsustajatele (olgu nendeks siis kultuuriministeeriumid ja omavalitsuste juhid), aga ka rahvusvahelisele muuseumiüldsusele tutvustada ja partnerlussuhteid kindlustada. Korraldajad arvavad, et suvekoolid võiksid toimuda erinevates kohtades, mitte ainult Lätis, vaid ka teistes Baltimaades. Siis on teoreetiliste teadmiste kõrval võimalus näha ka kultuurilisi erinevusi ja kasutada kohapealseid muuseume praktiliste tööde – analüüside ja grupitööde korraldamisel. Nii toimus esimene museoloogiakool Lätis Siguldas, aga õppereisid viisid nii Riiga kui ka Cesisesse. Sel aastal kohtuti Liepajas, aga külastati ka Ventspilsi, Klaipedat ja Nida poolsaart. 2006. aasta museoloogiakooli õppereisid jõuavad loodetavasti ka Eestisse. Loomulikult ei ole heal tasemel rahvusvahelist koolitust võimalik korraldada ilma isiklike kontaktide ja sidemeteta. Sest kooli tugevus on inimesed ehk õppejõud. Õpilasena võin BMSi korraldajate ambitsioonikust vaid imetleda – Stephen E. Weil, Crispin Paine, Martin R. Schärer, Merethe Froyland ja Allison James. Keskendun lähemalt Stephen E. Weili (kes kahjuks lahkus 9. augustil 2005 meie hulgast 77 aasta vanuselt) ja Martin Schäreri mõtetele. Ühelt poolt on kahtlemata tegemist rahvusvaheliselt tuntuimate esinejatega, teisalt tekitasid nende loengud auditooriumis enim poolt- ja vastuväiteid, ühesõnaga – intrigeerisid.

Mis on museoloogia? Kas museoloogia on teadus või kõigest raam, mis kasutab erinevaid teooriaid – näiteks kommunikatsiooniteooriat, semiootikat jne? Nende küsimuste juurde tullakse Balti Museoloogiakoolis ikka ja jälle tagasi. Kas museoloogia on teadus, mis uurib, kuidas töötab muuseum kui institutsioon (vastuväide – nii nagu pedagoogika pole teadus koolist, nii pole ka museoloogia teadus muuseumist)? Kas sellist teoreetilist alust üldse ongi vaja, ehk piisab vaid praktiliste oskuste ja tegevuste kirjeldamisest (vastuväide – vajadus teooria järele muutub ilmseks, kui püüame oma tegevuse eesmärke sõnastada: milliseid objekte ja miks koguda; kus jookseb piir kultuuri- ja looduspärandi vahel; mida tähendab „objekti säilitamine" jne). Ühelt poolt uurib museoloogia objekti ja erinevaid praktilisi tegevusi, mis on seotud selle säilitamise, uurimise ja kogumisega. Teisalt otsib museoloogia ka põhjuseid, miks inimene (ühiskond) annab mõnele objektile tähenduse, hoides neid ilma otsese kasutuseta. Martin Schärer rõhutas, et eelkõige uurib museoloogia inimese ja objekti suhet. Kokkuvõtlikult saab naljaga pooleks öelda, et

♦ **Balti Museoloogiakoolist osavõtjad augustis 2005 Liepaja Bernati rannas. Vasakult kolmas (seisab) Martin Schärer, tema ees Merethe Froyland.**

♦ **Participants in the Baltic Museology School at the seaside at Liepaja, in August 2005. Third from the left (standing) Martin Schärer, in front of him Merethe Froyland.**

♦ **Участники Балтийской музеологической школы в августе 2005 года на набережной в Лиепая. Третий слева (стоит) Мартин Шярер, перед ним Меретхе Фройланд.**

museoloogia on *...practical work with the brain switched on...*

Tegelikult on vastusest olulisem küsimus. Otsa tegi lahti Stephen E. Weil eelmisel suvel. Tema veendumus oli, et muuseumist rääkides pole kollektsioon kõige tähtsam. Kas kollektsioonist saab muuseum, selle määravad küsimused „miks?" ja „kellele?". Muuseumi loomise aluseks võib olla ükskõik milline teema ja objekt. Kas või kasutatud hambatikud...

Stephen Weil oli Ameerika Smithsoni Instituudi emeriitprofessor, maailma museoloogilises diskussioonis säravate mõtteavaldustega esinenud mees, kes tänu oma juuraharidusele analüüsis muuseumi ja ühiskonna suhteid värske pilguga. Stephen Weilil oli mitmeid meeldejääavaid ja auditooriumis teravat diskussiooni tekitavaid näiteid. Üks paremaid (millest sai osalejate jaoks selle aasta märksõna) oli „hiirelõks". Milline on muuseumi tähendus ühiskonnas, miks luua just muuseum (mitte mõni muu asutus), kui on olemas „ressurss"? Muuseumi võib vaadelda nagu hiirelõksu – mille väärtus seisneb tema kasutuses. Kui maailmas ei ole hiiri, siis muutub ka idee ükskõik kui ideaalsest hiirelõksust mõttetuks. Kui me nõustume selle võrdlusega, tuleb meil muuseumitöötajatena endalt küsida, kes on need hiired, kelle jaoks me olemas oleme. Kas me suudame need hiired identifitseerida? Kui hiirelõksu kasutusväärtuse tuvastamine on selge, siis kuidas kanda see üle muuseumikonteksti? Kuidas mõõta muuseumi väärtust ja seda positiivset muutust, mida üks muuseum oma tegevusega ühiskonnas esile kutsub? Sõna "kasu" paneb paralleele tõmbama äriga, kus kõik näib lihtne – on nõudlus, tekib ka pakkumine. Teenitud raha ja saadud kasum on see, mis äri edukust ja toote vajalikkust kinnitab. Siinkohal meenub mulle meelepaha, mida selline küsimuse püstitus Baltimaade museoloogides esile kutsus. Tõepoolest, me ei ole harjunud, isegi mitte aegajalt, oma enesestmõistetavat olemasolu kahtluse alla seadma.

Aga Weil ei kavatsenudki muuseumi kasumlikkust numbrites mõõta – külastajate arv ja teenitud raha ei ole mõõdupuud. Ka mitte tehtud näituste, programmide, kogutud asjade arv. Ühiskonnale avaldatav mõju, nii segane ja mõõtmistele mitte alluv, nagu ta on, on museoloogilise tegevuse „kasum". Ühelt poolt on külastajate arv siiski garantii, et tehakse midagi, mille järele tunnevad inimesed vajadust. Samas, asetades muuseumid külastajate arvu järgi ritta, ei pruugi me saada mitte museoloogilist edetabelit, vaid tõenäoliselt kinnituse tõsiasjale, et külastajad käivad muuseumides, millele on kerge ligi pääseda, mis asuvad kaunites hoonetes, kus on tasuta WC, hea kaubavalikuga muuseumipood, palju kultuuriüritusi ja suur reklaamieelarve... Küsimus tähendusest aga jääb, nagu ka vajadus leida need mõõdupuud ja kriteeriumid, mille alusel muuseume „mõõta". Loomulikult on S. Weil lähtunud eelkõige nn Ameerika mudelist ehk siis kultuuriasutuste rahastamispõhimõtetest, kus riigipoolne toetus on väike ja enamik tegutsemiseks vajalikust eelarvest tuleb leida sponsorite, fondide ja muu erakapitali abil. Selline süsteem nõuab muuseumilt ühiskondlikku aktiivsust ja võimet oma vajalikkust tõestada. Positiivse kõrval on siin kindlasti ka ohte – näiteks kommertsialiseerumine (külastajast saab klient, kelle vajaduse rahuldamine on eesmärk omaette). Aga pole midagi parata, ka meie tänases kohalikus reaalsuses, kus mängu määrab globaalne majandus, kipuvad kultuurielu mõõdupuuks saama ikkagi numbrid ja matemaatika.

Väga kasulik oli Stephen Weiliga vaidlemise vahel (enamik kohalolijatest kinnitas endale visalt, et meil asjad veel nii materiaalsed ei ole...) külastada Turaida muuseumi, samuti Cesise kindlust ja muuseumi. Mõlemad institutsioonid on Lätis ühed populaarsemad (st suure külastajate arvuga). Õpetlikuks osutus Turaida muuseumi direktori lähituleviku (2004–2013) plaan, kus omaette eesmärk oli suurendada külastajate arv kahekordseks(!). See võib ka reaalne olla, sest suures osas planeeritakse sellist külastajate arvu kasvu just välisturistide arvelt ning Riia ja Via Baltica lähedus annavad selleks võimaluse. Rohkem külastajaid oli plaanis muuseumi meelitada kõikvõimalike lisateenustega. Pole tähtis, mida külastaja õpib või oma maailmavaates muudab, oluline on, kui palju raha ta muuseumis kulutab (kaval nipp, seejuures on kavas kõik lisategevused muuseumis maksustada, alates parkimisest ja lõpetades tualetiga). Kui orienteeruda turistile, siis pole ka põhjust muretseda, et pettunud külastaja tagasi ei tule. Kuidas sellise lisateenustega rahateenimise kõrval kohalikku identiteeti kantakse ja arendatakse, jäi minule küll arusaamatuks.

Igal juhul tõi see kohtumine Weili kirjeldatu ka kohalikku konteksti – kõik need arutlused edukuse mõõdupuudest ja sellest, kui väga tähtis on ühiskonnal leida just need õiged moodused kultuuriasutuste edu kaalumiseks, on juba väga olulised ka meil (meenub üks Eesti muuseumidirektor, kes alluvaid kiites rõhutab nende suutlikkust käivet kasvatada).

Hoopis teist teed küsimusele „miks?" vastates läks sel suvel Martin Schärer – ICOMi täidesaatva komitee liige, Šveitsi Toidumuuseumi (Alimentarium) asutamisdirektor. Peale külaskäiku Leetu Nida poolsaarele, kus meil oli võimalus näha düünides päikeseloojangut, mis jättis oma muutuvate värvide ja lõputu horisondiga erakordse elamuse, sidus Martin Schärer selle kogemuse järgmisel hommikul meie ühise arutluse objekti (võiks lisada kirgliku arutluse objekti) museoloogiaga nii suurepärasel moel, et oleks patt jätta see tsiteerimata. Nida düünid ja museoloogia – see on kui lõputu muutuv liivaväli, mida inimene omal surelikul moel hõlmata püüab, ehitades sinna radu ja piirdeid, püüdes liikuda horisondi poole. Aga siiski on aeg ja loodus suuremad – nii kaovad ka kõige pikemad rajad lõpuks liiva ja ükski tarandik ei suuda peatada liiva lõputut liikumist.

Teine kirglike arutelude teema oli "objekt". Maailmas on ideed, inimesed, asjad ja protsessid. Miks kogub inimene asju? Milline on inimese ja asja suhe? Mida me püüame asjade abil hõlmata – kas aega?

Muuseumi asju kogudes, neid säilitades ja näidates tegeleme me eelkõige nende lisatud väärtuste säilitamise ja hoidmisega. Näiliselt säilitame me materiaalset väärtust, kuid me teeme seda mittemateriaalsetel põhjusel. Objekti tema loomulikust keskkonnast välja võttes ja muuseumi kogudes musealiseerime me objekti, lisades sellele uut lisaväärtust. See on teadlik tegevus (vähemalt peaks olema), sest me valime tuhandete asjade merest vaid mõned. Asjad ei räägi iseenda eest – seda teeb kuraator. M. Schärer tuletas meelde, et ükskõik kui objektiivset ja didaktilist näitust me ka ei teeks – see on autorinäitus. Kas ajaloomuuseumis rõhutatakse kuraatori autorlust ja kas tal on võimalus oma isiklikku arusaamist ja lähtepunkte publikule tutvustada? Enamasti jääb kõlama kinnitus, et kõik on täpselt nii, nagu kunagi oli. See on sisult mõttetu – ajalugu ei ole võimalik taasluua, vaid interpreteerida. Mida teadlikumad me sellest oleme, mida loomingulisemalt me etteantud koode murrame, seda suurem tõenäosus on, et näituseruumi passiivsus taandub ja asemele tekib tegevus – kommunikatsioon. Näitus on kommunikatsiooniakt – sellel on sõnumi edastaja ja sõnumi saaja. Kas pole kinnitus, et tegemist on tõe ja ainult tõega, halb alus kahepoolseks kommunikatsiooniks? Ehk on see üks põhjus, miks muuseum on sageli igav?

Hea ekspositsioon kõnetab, sest tal on keel – ideaalis on see külastajatele arusaadav. Ekspositsiooni keele grammatikaks võib pidada kehtivaid paradigmasid ja sõnadeks ekspositsiooni elemente. Samuti nagu rääkides peaksid need koostisosad moodustama teksti – seega teenivad nii grammatika kui ka sõnad vaid üht eesmärki – edastada sõnumit. Martin Schärer eristas nelja erinevat ekspositsiooni keelt (tõenäoliselt esineb tegelikult variatsioone rohkem): esteetiline (pakub naudingut), didaktiline (annab teadmisi), teatraalne (tekitab kogemuse) ja assotsiatiivne (paneb mõtlema). Eriti kriitiline oli ta teatraalse lähenemise suhtes. Ajalugu tunda või kogeda on võimatu. Ainult sellisel juhul, kui külastaja on täpselt informeeritud, et tegemist on interpretatsiooni ja rollimänguga, mis põhineb ikkagi vaid kaasaegsel reaalsusel, sobib see vahendusviis muuseumi. Ilma kriitilisele mõtlemisele ärgitamata kuulub teatraalsus pigem lõbustusparki või filmitööstusesse. Vabaõhumuuseumis töötava inimesena tabasin ära Schäreri isikliku skepsise. Innuka rollimängu kasutajana vaidlen loomulikult vastu – arvan, et kogemust pakkuv teatraalne esitlus on efektiivne, aga tõesti vaid siis, kui ta suunab edasi mõtlema, mitte ei jää vaid tunnete tasemele. Ja selleks peab külastajale andma täpse informatsiooni, et tõde (vähemalt ajalooline tõde) jääb alati sama kaugele kui ajalugu ise.

Martin Schärer oli väga inspireeriv ja hea loengupidaja, tema suurepärased näited said osaks meie ühisest museoloogilisest "keelest". Teine selle aasta märksõna oli "supitirin". Nimelt illustreeris ta oma teoreetilisi lähtepunkte näidetega Toidumuuseumi ekspositsioonist. Seal on supitirin keskne objekt, mille abil toidumaailma muuseumikeskkonnas avada ja seletada. Ehk siis mitte lihtsalt supitirin, vaid "supitirin"…

Kahel aastal kohalkäinuna tahan ma kõiki museolooge julgustada edaspidi Museoloogiakooli suvekoolidest osa võtma. Suurepärased koolitajad, ladus korraldus, loengud ja grupitööd nii auditooriumis kui ka väljapool loenguruumi, arutelud ja kohtumised annavad erialasele tööle uue sisu. Ja vähevääruslik ei ole ka omandatud "ühine keel", mis on aluseks professionaalsele suhtlusele ja ühisteadvusele peale kooligi.

Triin Siiner on Eesti Vabaõhumuuseumi hariduskeskuse Kuie Kool juhataja.

This summer already the second summer course of the Baltic Museology School took place in Bernati, Latvia, not far from Liepaja. The theme of the course was „Museums – Exhibitions – Visitors". Last summer the Baltic museum professionals met in Sigulda and focused on the role of museums in contemporary society. The schooling is organised by the Latvian State Authority of Museums and supported by the Ministries of Culture of the three Baltic States as well as the ICOM Regional Organisation for Europe. This occasions us to look ahead optimistically.

In the future summer courses are going to be organised in different places not only in Latvia but also in other Baltic countries. Besides mastering extensive knowledge it would also enable us to experience cultural differences and use different museums in performing practical tasks – analyses, group work, etc. The work of the Latvian organisers in choosing and inviting lecturers is thankworthy. They are bright visionaries in their fields of study – Stephen E. Weil, Crispin Paine, Martin R. Schärer, Merethe Froyland and Allison James.

Muuseumide Cannes Dubrovnikus

Piret Õunapuu

The Best in Heritage on Euroopa Pärandi Assotsiatsiooni juures olev institutsioon, mis prof Tomislav Šola juhtimisel kutsub aastas korra Horvaatiasse Dubrovnikusse kokku end esitlema kultuuripärandiga seotud auhinnatud projektid. Samuti kogunevad erialainimesed nende üle arutlema. Põhilised organisatsioonid, kelle egiidi all üritus toimub, on UNESCO, ICOM, Europa Nostra ja International Council on Monuments and Sites, sponsoriteks on ka Horvaatia Kultuuriministeerium ja Dubrovniku linn. Dubrovnik ongi ilmselt üks maailma parimaid paiku, kus sellist üritust korraldada, sest seal leidub igal sammul ajalootorme üle elanud kultuuripärandit.

Konverentsil esitletud projektide taga on valdavalt olnud muuseumid, mistõttu on konverentsi kutsutud ka muuseumide Cannes'iks. Loomulikult ei anna 21 projekti ammendavat ülevaadet sellest, mis maailmas parajasti toimub, kuid suundumused saavad selgemaks kindlasti.

Igal aastal on lisaks projektiesitlustele arutletud mingil kindlal teemal. 2005. aasta konverentsi moto oli $E = mc^2$, kus E tähendab *excellence*, m – *museum* ja c – *communication*. Suhtlemine igasugusel tasandil on ülimalt oluline ja selleks on tänapäeval vägagi erinevaid võimalusi. Kirglikult diskuteeriti muuseumi koha üle 21. sajandil – kui palju võib ja tohib muuseumis olla teadust, kui palju atraktsiooni? Kas muuseum peab edastama vaid infot või seda ka tõlgendama? Diskussioonidel kerkis ikka ja jälle üles küsimus muuseumi olemuse piiridest kunsti ja teaduse vahel. Kunsti mõte on suhelda, teadus uurib ja säilitab. Järjest enam kaldub muuseum kunstivormiks ja see osa muuseumist, mis uurib ja säilitab, taandub rohkem teadusasutustesse ja arhiividesse. Vaevalt et sellist tendentsi saab positiivseks lugeda. Museoloog Julian Spalding Edinburghist küsis, miks on Louvre maailma halvim muuseum. Ja vastas lihtsalt: Louvre'il on küll päratu varandus, kuid tal puudub selle suhtes igasugune seisukoht. Ehkki selle äärmusliku väitega ei pruugi nõustuda, annab see kindlasti olulise suuna muuseumitöötajate mõttetööle.

♦ ***Best in Heritage*'i juht professor Tomislav Šola.**

♦ **Professor Tomislav Shola, Director of *The Best in Heritage* organization.**

♦ **Руководитель *Best in Heritage* профессор Томислав Шола.**

Tänapäeval on huvitav muuseum see, mis ületab levinud stereotüübi, loob idee, aga mitte muuseumi atmosfääri. Minu jaoks oli üks kõige intrigeerivam projekt vanade majade valgustamine Firenzes, kus luuakse valgusemängude ja vanade maalide reproduktsioonidega hoonetel ja Arno jõel täiesti uus äraspidine kultuuriruum. Ideed peeti nii 21. sajandi vääriliseks kui ka hirmsaks pärandi teotuseks. Selle "pühaduseteotuse" taga oli Uffizi Ajaloo Teemakeskus.

Innovatiivne muuseum läheb külastajale vastu, väljub oma raamidest. Edinburghis asuva Šoti Moodsa Kunsti Galerii ümber on Charles Jencksi kujundatud maastikuvormid, mis iseenesest on kunst ja kus leidub ka kaasaegset skulptuuri muuseumi kogudest. Kokku moodustub terviklik kultuuriruum ja samas tuhandetele mõnus piknikupaik, mis sillutab tee muuseumi.

Hea muuseum tekitab emotsioone, loob ideele vastava atmosfääri. Esitletute hulgas oli nii positiivseid kui negatiivseid emotsioone tekitavaid projekte. Türklaste "Living Museum" taastas vana 15. sajandist pärit raviasutuse, kus haigeid raviti nii veevulina, kauni muusika kui lillelõhnaga. Seal pidi nii hea olema, et külastajad keelduvad õhtul lahkumast. Samas on mitmete autasudega pärjatud "The House of Terror Museum" Budapestis, kus on

♦ **Elia Perbellini tutvustamas Firenze vanalinna valgustamise projekti.**

♦ **Elia Perbellini is presenting the project for illuminating the old part of Florence.**

♦ **Элиа Пербеллини знакомит с проектом освещения старой части города Флоренция.**

Foto Elvira Liiver Holmström

♦ **Artikli autor Dubrovniku Etnograafiamuuseumis etendatud Horvaatia pulma tegelastega.**

♦ **Author of the article with the characters from the Croatian wedding, which was performed at the Dubrovnik Ethnography Museum.**

♦ **Автор статьи с участниками хорватской свадьбы-представления в Этнографическом музее Дубровника.**

kõrvuti nii natside kui kommunistide õudusteod, ning Karaganda kunstiteadlaste näitus GULAGist "When Art Restores Memory" – üks suuremat õõva tekitavam kui teine, mõjuvad ja emotsionaalsed. Selline muuseum on kindlasti midagi muud kui meelelahutuspaik.

Oli ka projekte, mille puhul ei olnud aru saada, millega nad oma autasud ära olid teeninud. Üks selline, mis kuluaarides palju kurje sõnu esile kutsus, oli poolakate vana paberivabriku kompleksi taastamine. Tegu on erakätes oleva hoonega, milles nüüd asuvad vaid kallid väikepoed ja kohvikud. Kuskil ei mingit viidet hoone minevikule, ometi oli projektile antud Europa Nostra diplom.

Konverentsi raames võistlesid projektide esitlused. Kõigi osavõtjate salajase hääletuse tulemusel saavutas võidu rootslaste "The Avesta Works" (2004 NODEM – Nordic Digital Excellence Museum). Suurepärase laheda dialoogi vormis esitlusega kaasnesid väga sisukas digitaalne taust ja kõigile kuulajatele DVD ning kirjalik materjal. Parim näide konverentsi moto elluviimise kohta. $E = mc^2$.

Kindlasti ei saa kõik muuseumid olla ühe konkreetse idee muuseumid, valdavad on laiemat ülevaadet pakkuvad väljapanekud. Maailmas on tuhandeid ühe paikkonna muuseume. Võti on selles, et iga piirkond erineb teistest, ja nii ongi meil tuhandeid samale põhimõttele rajatud, aga siiski erinevaid muuseume. Kuldsed sõnad *Manx National Heritage*'i juhataja Stephen Harrisonilt olid: "Mitte iial, mitte kuskil ja mitte mingil juhul ei tohi muuseumi teha turistile! See on kohalike inimeste muuseum ja kui ta on huvitav oma inimestele, siis seda huvitavam on ta ka turistile."

Tundub, et suuremate eksistentsiaalsete otsingute aeg hakkab ümber saama. Liigutakse enam avatud ja suhtleva muuseumi poole, samas jättes endale teatud salapära. Hartmuth Prasch Austriast rääkis sellise loo: Salzburgi akvaariumis on üks selline mereelukas, kes valdava osa ajast on oma koopas peidus. Inimesed seisavad ja ootavad kannatlikult 15–20 minutit, siis käivad ringi ja tulevad ikka ja jälle tagasi, et seda imelooma lõpuks näha. Muuseum peakski ideaalis olema nagu see Salzburgi mereelukas.

Piret Õunapuu on Eesti Rahva Muuseumi teadur-kuraator.

Each year prize projects of cultural heritage are presented in Dubrovnik, Croatia. The event is organized by The Best in Heritage *under the leadership of professor Tomislav Shola. Also specialists, mainly museologists, gather for a conference to discuss these projects. One of the key words for the last year was communication. During the discussions, the issue of museum boundaries between art and science was often raised.*

Ежегодно в Хорватии в Дубровнике проводится фестиваль, на котором представляются лучшие проекты, связанные с культурным наследием. Организатором мероприятия является The Best in Heritage *под руководством Томислава Шола. На обсуждение данных проектов собираются и специалисты, в основном музейные сотрудники. Одним из заглавных слов фестиваля прошлого года было «общение». Во время дискуссий не раз возникал вопрос о сущности музея как границы между наукой и искусством.*

Partnerlus muuseumihariduses

Inge Kukk, Sirje Karis

Committee for Education and Cultural Action (CECA) on üks aktiivsemaid ICOMi alakomiteesid, kuhu tavapärase muuseumipersonali kõrval kuulub terve rida kõrgkoolide õppejõude, haridusmetoodikuid, sotsiolooge, haridusprogrammide eest vastutavaid kõrgemaid ametnikke jt. Lähtuvalt esinejate mitmekesisest taustast ning laiast geograafilisest ja kultuuriloolisest spektrist nähti muuseumi hariduslikku rolli ühelt poolt ajaloo, kunsti, ühiskonna jm teemade atraktiivse interpreteerijana, kuid teisalt vaadeldi muuseumi ka sotsiaalasutusena, mis peaks pakkuma ettevalmistust praktilise eluga toimetulekuks.

CECA aastakonverents „Partnerlus muuseumihariduses" toimus 17.–23. oktoobrini 2005 Slovakkias. Konverentsi ettekanded käsitlesid nelja teemaderingi, kus muuseumihariduse partneritena käsitleti:

- võimuesindajaid
- külastajaid
- kitsamaid huvigruppe
- sponsoreid

Võimuesindajad muuseumihariduse partneritena

Linda Kelly Austraaliast käsitles muuseumi osa elukestvas õppes ning muuseumi kui ühiskonnaelu peegeldajat. Ta rõhutas muuseumi uuenenud rolli tänapäeval, tuues välja neli peamist muutust:
alalhoidlikkus → väljapoole suunatus,
autoritaarsus → konsultatiivsus,
eksklusiivsus → laiapõhjalisus,
hoidla muutumine elavaks arhiiviks.

Neid muutusi viib aga ellu muuseumi personal, kes peab olema paindlik ning uuendustele vastuvõtlik. Tähtis osa on siinjuures muuseumi struktuuri ümberkujundamisel ning personali komplekteerimisel, kuhu peaksid kuuluma erineva ettevalmistusega inimesed.

Oluline eeldus, et käsitleda tänapäeva ühiskonna teravaid sotsiaalseid probleeme muuseumis, on aga võimukandjate poliitilise tahte ning vastava ühiskondliku nõudluse olemasolu. Näiteid toodi Austraalia põlisrahvaste probleemide käsitlemisest muuseumis.

Gunhild Aaby Norrast vaatles muuseumi rolli kultuuri ja haridussektori ühendajana muuseumide haridusprogrammi „Kultuurilooline koolikott" korraldamisel. Norras üliedukaks osutunud projekt, milles muuseumidel oli juhtiv roll, käivitati Euroopa fondide ja Norra riigi rahaga. Projekti kaasati riiklik haridus- ja kultuurisektor ning lisaks olid muuseumide partneriteks kohalikud omavalitsused, koolid, loomeinimeste ühendused jne. „Kultuurilooline koolikott" toetas kunstide ja kultuuriloo õpetamist muuseumides, kuna kultuuriloo õpetus oli lülitatud riiklikku õppekavva ning koolidel oli kohustus külastada muuseume. Õppekavade alusel koostatud projekt hõlmas väga laia kultuurivaldkonda: muusikat, tantsu, teatrit, filmi, kirjandust, kujutavat kunsti, rahvakunsti, kultuuripärandit jm. Selle edukuse kindlustas muuseumide haridusprogrammide sobivus koolidele, riiklikus õppekavas ettenähtud muuseumiõpe ning osapoolte hea koostöö, sest kõik tegutsesid ühiste eesmärkide nimel. Samasugune initsiatiiv blokeeriti aga kooliõpetajate vastuseisu tõttu Kanadas, kuna sealses õppekavas puudus muuseumikülastuse kohustus.

Norra muuseumide probleem oli aga „Kultuuriloolise koolikoti" jätkusuutlikkus, sest projekti tähtaja lõppedes oli otsustamata, missugune riiklik institutsioon hakkab vastutama selle jätkumise eest.

Täiesti teiselaadset muuseumiõppe kogemust tutvustas Silvia Singer Sochet Mehhikost. Tema ettekanne näitas, kuidas saab muuseum ühendada niivõrd erinevaid sektoreid nagu riiklik/kohalik võim, pangad, erafirmad, teadusasutused ja loomeinimesed. Nad kõik tegutsesid ühise eesmärgi nimel – valmistada noori ette igapäevaelus toimetulekuks. Seni kuni muuseum ei olnud lülitunud ühiskonna valupunktide lahendamisse, nähti ühiskonna üldise vaesuse kontekstis muuseumi tegevust kui midagi elitaarset ja kättesaamatut. Erinevaid institutsioone ühendavaks lüliks sai noortele sularahaga arveldamist õpetav projekt, mida juhtis muuseum. See ei olnud keerukas börsitehinguid imiteeriv mäng, vaid mänguraha eest mängukaupade ostmist-müümist õpetav lihtne tegevus, mida gümnaasiumiealised Ladina-Ameerika noored nähtud video järgi innuga tegid. Projekti käigus uuriti külastaja kogemust, mis andis infot nii ühiskonnauuringutele kui uutele muuseumiprogrammidele. Muuseum muutus siin tänuväärseks partneriks nii võimuinstitutsioonidele kui raha- ja äriilmale, kelle huvides on enesega toimetuleva klassi suurenemine. See oli ka väga hea mainekujundusprojekt, mis näitas muuseumi sotsiaalset hoolivust.

Külastaja muuseumihariduse partnerina

Konverentsi läbivaks märksõnaks oli külastaja kui kõige tähtsam partner muuseumi töös.

Hadwig Kräutler Austriast rõhutas muuseumi keele selguse ja arusaadavuse tähtsust erinevatele sihtgruppidele – lapsed, noored, täiskasvanud, eakad inimesed, puuetega inimesed ja riskigrupid. Saavutamaks positiivset tulemust on oluline suhtlus erinevate sihtgruppidega ning selle põhjal üles ehitatud näitused. Külastaja kogemuse arvestamist näituste tegemisel tutvustas Mila Škarič Horvaatiast. Näituse koostamist alustatakse korraldades küsitlus, kus külastajalt päritakse tema teadmisi teema kohta, missugusest teabest oleks ta huvitatud ja milliseid üritusi tahaks lisaks näitusele külastada. Väga oluliseks pidas ettekandja samatüübiliste muuseumide pedagoogide võrgustiku loomist, et vahetada kogemusi ja väl-

Foto Sirje Karis

♦ **Konverentsi väljasõidul tutvustati rahvuslikku käsitööd.**

♦ **National handicraft was being presented during the conference outing.**

♦ **Знакомство с народным ремеслом во время выездной экскурсии конференции.**

tida dubleerimist. Ta tõi välja kolm asja, mis peaks näitusega kaasnema:
1) hariduslikud väljaanded – trükised, suveniirid, mängud jne,
2) loengud, ringkäigud giidiga,
3) töötoad.

Tugevalt lastele orienteeritud suhtlemise vormina rääkis Tšehhi esindaja Eva Jelinková muuseumist, mis reisib. Seal korraldatavad näitused on interaktiivsed, üles ehitatud erinevatele töötubadele, kus juhendajateks on muuseumi spetsialistid ja loomeinimesed.

Michael Cassin USAst ütles oma ettekandes selgelt välja, et tänapäeval on külastaja tark, nõudlik ja eelteadmistega ning muuseumid peavad sellega arvestama. Ta rõhutas aktiivse dialoogi pidamise vajadust auditooriumiga, et mõlemad pooled saaksid aru korraldatava näituse või ürituse vajalikkusest. Erinevad ettevõtmised, mis kuuluvad näituste juurde, peavad sobima muuseumi profiiliga. On vaja töötada ka muuseumi ignorantidega ning kui selle töö tulemusena nendest ka ainuüksi väikene osa külastab näitust, on see samm edasi. Kõik inimesed ei tule niikuinii muuseumisse!

Kitsamad huvigrupid muuseumihariduse partneritena

Muuseumihariduses on tähtsaks huvigrupiks koolid. Koolide haridusprogrammide koostamisel peavad tegema koostööd muuseumi eksperdid ja õpetajad. Koostöös püütakse ühendada formaalset ja mitteformaalset õpet. Tuleb jõuda tulemuseni, kus õpilastele õpetatavaid teemasid avatakse muuseumiobjektide abil, võttes aluseks muuseumides tehtav uurimistöö. Nendest põhimõtetest ja oma kogemustest rääkis Emma Nardi Itaaliast.

Kuid muuseumide juures töötavad ka ajalooklubid, sõprade seltsid ja uurijate ringid, kes saaksid kõik muuseumide töös kaasa aidata. Nad saavad olla head abilised näituste ettevalmistamisel, materjalide kogumisel, uurimistöös, dokumentatsiooni vormistamisel ja lihtsamatel konserveerimistöödel. Iveta Žakova Slovakkiast rääkis, kuidas muuseumisõbrad saavad tänu liikmepiletitele soodustusi muuseumi ja seal korraldatavate ürituste külastamisel ning kuidas muuseum ise korraldab oma headele abilistele tänutäheks erinevaid üritusi.

Võib tõdeda, et muuseumide head partnerid on ka erinevad loomeinimesed – kunstnikud, kirjanikud, arhitektid ja muusikud. Väga innovatiivset näituse tutvustamise projekti käsitles Rakel Pétursdottir Islandist. Kaasaegse kunsti tutvustamiseks kaasati kõik näitusel esinenud kunstnikud ning mobiilsidefirma. Näitust tutvustati külastajale mobiiltelefoni abil, kusjuures kõne hind oli tasuta. Kõik näituse objektid olid märgistatud ja vastava numbri valimise järel kuulis külastaja kunstniku seletusi oma pildi kohta. Sama meetodit rakendati ka mineviku kunstnike tööde näitusel, kus mobiiltelefon ühendus arvutiga, kuhu olid salvestatud piltide seletused.

Miks külastaja tuleb muuseumi? Sellelaadse uuringu korraldas Patrick Greene Austraaliast. Loomulikult on külastaja jaoks oluline lisaks näitusele endale seda toetav infrastruktuur ja teenuse hinna ning kvaliteedi suhe. Patrick Greene jagas külastajad nelja kategooriasse:
1) inimesed, kes otsivad muuseumist meelelahutust ja sotsiaalse lävimise paika,
2) inimesed, kes tahavad midagi teada saada väljapakutava teema kohta,
3) inimesed, kes otsivad äratundmisrõõmu,
4) inimesed, keda pakutav inspireerib minema edasi oma arendamisel.

Kindlasti on teisigi võimalusi külastajaid liigitada, kuid selle lähenemise juures saame näha tegelikult kõiki huvigruppe.

Sponsorid muuseumihariduse partneritena

Suhtumine sponsorlusse oli üldiselt väga positiivne, kuid rõhutati, et sponsorlus peab töötama partnerluse põhimõttel, kus nii muuseum kui sponsor on võrdses rollis. Valdavalt Kesk-Euroopa riikide kogemusi tutvustanud ettekandjad tõid arvukalt näiteid muuseumi haridusprogrammide sponsoreerimisest, mis hõlmas ka sponsorite rahalist toetust. Viimane toetusvorm on Tšehhis, Slovakkias, Sloveenias jt riikides kujunenud juba kenaks traditsiooniks, kuid Eestis on see veel küllalt haruldane. Kõneldi ka sponsorlusega seotud ohtudest, eriti riikides, kus rahapuuduses kannatav muuseum on sunnitud nõustuma sponsori kõikide tingimustega. Äärmiselt oluline on siinjuures hoida tasakaalu muuseumi enese otsuste ja sponsori ettekirjutuste vahel, et muuseum ei muutuks vaid pakendiks sponsori kaubale.

Slovakkia konverentsil küsiti meilt korduvalt, kus on CECA Eesti Rahvuskomitee liikmed. Meile näidati umbes tosina Eesti muuseumitöötaja nime, kes on CECA jaoks surnud hinged, sest nagu meile väideti, pole kedagi Eestist varem CECAs kohatud.

Milles on asi, lugupeetud muuseumipedagoogid, kuraatorid ja giidid? Kas me varjame kiivalt oma tarkust, mis meil oma tööga on kogunenud, ja jagame seda isekeskis kord aastas Narva festivalil või on põhjus hoopis pragmaatilisem – kasutada ICOMi hüvesid ilma midagi ise vastu andmata. ICOM ei ole ainult selleks, et muuseumidesse tasuta sisse pääseda, vaid see on suurepärane foorum oma muuseume tutvustada. Konverentsi huvi Eesti muuseumide vastu ja soov siia kohapeale vaatama tulla olid igatahes väga suured. Ütleb ju eesti vanasõnagi: kes koera saba ikka kergitab kui mitte koer ise.

Inge Kukk on Tartu Ülikooli Kunstimuuseumi direktor, ICOMi Eesti Rahvuskomitee aseesimees.
Sirje Karis on Eesti Ajaloomuuseumi direktor.

The annual conference of the CECA (Committee for Education and Cultural Activities) was held in Slovakia on September 17–23, 2005. The main focus of the conference was the role of the following partners in museum education: role of state/local authoritie, role of visitors, role of schools, non-formal groups, museum friends, etc, role of sponsors.

L. Kelly (Australia) spoke about the conflicts between the museums' wish to reflect acute social problems and the attitudes of politicians and the local community.

S. S. Sochet (Mexico) presented a project where the museum undertook the role of a social institution connecting partners from financial and business world to the scientists and schoolchildren. They all have the same goal – to teach and study how to improve self-subsistence.

The most important partner in museum education is the visitor. Hadwig Kräutler (Austria) pointed out that the exhibition language must always be clear and understandable for the visitor. Colleagues from Croatia and Czech Republic spoke about the need for collaboration and networking between museum educators. The presentation of M. Cassin (USA) showed how to attract new visitors including museum ignorants. The museum must have a dialogue with its potential audience explaining how they can benefit from museum exhibitions and programmes.

The new ways of collaboration between museum professionals, university professors, teachers and representatives of the Ministry of Education were introduced by E. Nardi (Italy) and I. Zhakova (Slovakia). As a result of partnering, new educational programmes and museum-based curricula for schools were created.

Millest räägiti Budapestis?

Aino Lepp

3.–6. novembrini 2005 Budapestis toimunud töötoa „Building Audiences, Bridging Museums" organiseeris Euroopa Nõukogu juures asuv Euroopa Muuseumide Foorum (EMF) koostöös Ungari Kultuuriministeeriumi ja Ungari Loodusajaloo Muuseumiga. Suunatud oli see põhiliselt Kesk- ja Ida-Euroopa muuseumidele.

Arutlusel olevad peateemad olid: kuidas saavad muuseumid tõsta oma reputatsiooni ja väärtust ühiskonnas? Kuidas saaksid muuseumid teada rohkem oma külastajatest? Kuidas teevad erinevad muuseumid koostööd?

Töötoast võttis osa 32 muuseumitöötajat. 16 osalejat oli Ungarist, peale selle veel Horvaatiast, Tšehhist, Poolast, Rumeeniast, Sloveeniast ja Slovakkiast. Eestist ja kogu Baltikumist oli allakirjutanu üksinda. Tööd juhtis EMFi direktor Massimo Negri Itaaliast ja konsultandina oli kohal Judi Caton Suurbritanniast.

Töötuba sisse juhatades nentis Massimo Negri, et Euroopa Liitu on astunud uusi liikmeid ja koos sellega ka palju uusi muuseume. Aga need muuseumid ei ole veel võrreldavad vana Euroopa muuseumidega. Põhjenduseks tõi ta selle, et väga vähe neist on saanud EMFi auhinna kui aasta parim muuseum. Nüüd olevat eesmärk aidata uute liikmesriikide muuseume järele vanade Euroopa Liidu liikmete muuseumide tasemele. See olevat esimene kokkusaamine, kuhu on kutsutud ainult endiste kommunistlike riikide muuseumitöötajad. Järgmisel päeval Massimo Negri siiski vabandas ja selgitas, et ta ei olevat mõelnud seda, et uute riikide muuseumid on halvemad, vaid et nad on vastu võetud perekonda ja neile ulatatakse abistav käsi.

Töö toimus gruppides. Artikli autor sattus gruppi, mis pidi kaitsma muuseumi kui institutsiooni ja tõestama, miks on muuseume vaja. Meie grupp jõudis järelduseni, et muuseumid võivad olla ühiskonna ühendajaks tänu oma universaalsusele, nad suudavad edasi anda ühte sõnumit mitmel moel ja teha nii sõnumid arusaadavaks ühiskonna erinevatele gruppidele. Kuid sageli ei mõista rahastajad muuseumide tähtsust ja sellepärast on vaja kaitsta muuseumi vajalikkust ühiskonnas.

Me väitsime, et muuseumid mõjutavad inimesi oma ekspositsiooniga ja on võimelised jõuliselt sõnumit edasi andma. Nad panevad inimesi paremini üksteist mõistma. See aitab kaasa sotsiaalse kokkukuuluvustunde tekkimisele, võimaldab vähemustel paremini integreeruda ning põhirahvusel paremini mõista ja aktsepteerida vähemusi. Muuseumid aitavad külastajatel täiendada teadmisi ning harida end meelelahutuslikul teel. Muuseumid saavad näidata kohalikku kultuuripärandit ja traditsioone osana üldeuroopalikust kultuuripärandist.

Selleks on vaja, et muuseumid reageeriksid ühiskonnas toimuvatele muutustele. Muuseumil peab olema ülevaade oma külastajate ja rahastajate vajadustest. Muuseumid peaksid tegema koostööd avalike suhete ja turundusspetsialistidega, kes võiksid aidata luua muuseumi imagot ja seda populariseerida. Muuseumijuhid peaksid pidevalt tegema *lobby* tööd, et panna otsustajaid tundma vastutust muuseumide eest. Tähelepanu peaks pöörama muuseumitöötajate õppele turunduse, projektide koostamise, rahastamise alal, samuti keeleõppele. Muuseum peaks kaasama erinevate ettevõtmiste jaoks erinevate erialade eksperte. Muuseum peab olema avatud kõigile.

Võtmesõnad on universaalsus – muuseum kui kultuuritõlgendaja, muuseum kui integreeritud kultuuri väljendaja, kogemuste vahendaja; meeskonnatöö, kommunikatsioon, innovaatilisus, paindlikkus.

Jõudsime järeldusele, et muuseumi vajalikkuse tõestamine ei ole ühekordne üritus, vaid pidev protsesss.

Need põhimõtted, milleni me jõudsime, ei olnud ilmselt suuremale osale koosolijatest avastus, kuid neid uuesti läbi arutada ning kuulata näiteid muuseumide ettevõtmistest erinevate seisukohtade selgitamisel oli väga huvitav. Saime teada, millist tööd muuseumid teevad, ja see andis juurde uusi kogemusi.

Töötoas osalenud grupid tegelesid erinevate teemadega ja kokkuvõte kõikide gruppide tööst veel tuleb. Enne töötuba paluti kõigil osalejatel kirjutada artikkel muudatustest, mis on toimunud tema riigi muuseumides peale iseseisvumist. Need materjalid saadeti kõigile. Probleemid tunduvad olevat kõigil üsna sarnased.

Nagu ikka oli tore kohtuda kolleegidega ja vahetada kogemusi. Elasime uues moodsas hoones – Euroopa Noorte Keskuses, kus on nii hotell kui ka konverentsi- ja töösaalid. Esimesel õhtul toimus nn Euroopa õhtusöök. Nimelt paluti iga riigi esindajal kaasa võtta toitu ja jooki, mis on iseloomulik tema maale. See oli hästi lõbus ja tutvustas meid üksteisega kiiresti. Kuna suurem osa rahvast oli lõunapoolsetest riikidest, siis oli veinide valik lai. Budapestis külastasime rauamuuseumi, loodusajaloo muuseumi, allakirjutanu ka etnograafiamuuseumi ja Budapesti linnaajaloo muuseumi. Huvitavamad ja uudsemad neist olid kaks esimest.

Kahju, et olin Eestist üksinda. EMFi üritused on harilikult tasuta, majutus ja söök makstakse kinni, ainult sõidukulud tuleb tasuda muuseumil. Massimo Negri tundis kahetsust, et tal pole sidemeid teiste Eesti muuseumidega. Kui kellelgi on soovi võtta ühendust EMFiga, siis minu käest võib saada kontaktandmed.

Aino Lepp on Tallinna Linnamuuseumi ekspositsiooniosakonna juhataja.
The workshop of the European Museum Forum "Building Audiences, Bridging Museums" took place on November 3–6, 2005, in Budapest, in cooperation with the Hungarian Ministry of Culture and the Hungarian Museum of Natural History, and was meant for the museums of Central and Eastern Europe. Thirty-two museologists from Poland, Romania, Czech Republic, Slovakia, Croatia, Slovenia and Hungary participated in the workshop, which was lead by Massimo Negri, the Director of the EMF from Italy, and consulted by Judi Caton from Great Britain. Work was organized in groups, and the author of the article took part in the one which was supposed to prove the necessity of museums.

3–6 ноября 2005 года в Будапеште в сотрудничестве Министерства культуры Венгрии и Венгерского Музея истории природы работала Творческая мастерская Форума Европейского Музея (ФЕМ) «Building Audiences, Bridging Museums», рассчитанная для музеев Средней и Восточной Европы. В работе мастерской приняли участие 32 музейных сотрудника из Польши, Румынии, Чехии, Словакии, Хорватии, Словении и Венгрии. Работа происходила в нескольких группах, автор статьи приняла участие в секции, которая должна была доказать, почему нужны музеи.

Muinasjutuline Mani saar ja Regionaalmuuseumide Nõukogu aastakonverents

Helgi Põllo, Merike Toomas

ICOMi Regionaalmuuseumide Nõukogu (ICR) pidas oma 2005. aasta koosoleku ja konverentsi Mani saarel ning Liverpoolis 2.–8. oktoobrini 2005. Eestist võtsid üritusest osa Helgi Põllo Hiiumaa ja Merike Toomas Tartumaa Muuseumist. Meie osalemist toetasid nii Eesti Kultuurkapital kui ICOMi Eesti Rahvuskomitee.

Imelisest Mani saarest olime lugenud, kuid et see on suures osas iseseisev maatükk Inglismaa ja Iirimaa vahel, tuli üllatusena. Ja et saare vapil ning lipul seisab skandinaavlastele ning meilegi keskajast tuttav triskele ehk kolmjalg – rohkem paganlik kui kristlik märk, jahmatas ka omamoodi. Mainida tuleks veel viikingeid ja kelte saare rahvastiku ning keele kujundajatena, samuti eripäraseid sabata kasse või ka nelja sarvega lambaid.

Meid võttis vastu kultuuripärandiga tegelev organisatsioon (*Manx National Heritage*), kellel on saarel üle saja objekti: vesirattast ruunikivini, restoranist lossini. Organisatsiooni korraldada on ka muuseumi- ja arhiivitöö. Kõik see oli kõrvaltvaatajale tõepoolest muljetavaldav. Kõigepealt esinduslik Manxi muuseum pealinnas Douglases. Tõeliselt nauditav

Fotod Merike Toomas

♦ **Helgi Põllo proovib kangakudumist Liverpooli Maailma Ajaloo Muuseumis.**

♦ **Helgi Põllo is trying her hand at weaving at World Museum Liverpool.**

♦ **Хельги Пылло в Ливерпульском Музее мировой истории.**

muuseum selle kõige paremas tähenduses: ajastu- ja teemakeskne (loodus, viikingid), liigendatud, eri tasanditel, tehniliselt hästi varustatud. Mõnusalt akadeemiline ja uuenduslik ning originaalesemetele põhineva väljapanekuga. Selles muuseumis pidasime ka oma konverentsi teemal „Muuseumid – partnerlus – kogukonnad". Ettekandeid oli pea igast osalenud riigist ja peamiselt tutvustasid need praktilisi kogemusi. Eestit esindas Helgi Põllo ettekanne ennekõike Hiiumaa näidetega.

Itaallane Alberto Garlandini tundis muret selle üle, et kohalikud omavalitsused ei tunne vastutust muuseumi ees, kuna see allub riigile. Ka Eestis on tihtipeale maakonnamuuseum "eikellegi" oma ja kohustus tema eest hoolitseda on jäänud vaid riigile. Maavalitsuse huvi on tuntav siis, kui muuseum asub vaatamisväärses hoones, sest viimase eksponeerimine on lisaväärtus, mis regiooni mainet kujundab. Muuseum kui institutsioon, mis kogub, uurib ja säilitab, aga regioonile erilist huvi ei paku.

Mitmes ettekandes käsitleti turismiteemat. Austria Spittal-Drau muuseumi juhataja Hartmuth Prasch rääkis, kuidas muuseumid koogutavad sageli raha ja külastajaid püüdes, sest näiteks Austrias on riigi toetus muuseumile väga väike. Pakutakse näiteks lausa panoraamkinolisi võimalusi maakonnaga tutvumiseks, mängitakse mänguraudteel lastega ja tehakse kõike võimalikku, et raha liiguks, kusjuures muuseumi sisulist tööd teevad ikka ainult vabatahtlikud

Hea on muidugi, et tehakse laialdast koostööd loodusparkide ja teiste turismiobjektidega, ennekõike raha taotlemisel. Rahakasutuse kontroll on läinud aga väga detailseks ja nõudmised kummaliseks. Väiksemad muuseumid ei suuda üht inimest kõige sellega tegelemiseks palgal hoida. Uusmeremaalase Jane Leggeti ettekandest jäi kõlama, et muuseumidelt oodatakse tulemust vaid arvudes – külastatavus, ürituste arv jms. Oluline tundub olevat kvantiteet, mitte kvaliteet. Sama mõte käis läbi veel mõnestki sõnavõtust.

Paljude piirkondade muuseumide jaoks on oluline eri rahvusest kogukondade kaasamine muuseumiellu, nende ajaloo uurimine, eksponeerimine. Immigratsiooniprobleem tuleb meilegi järjest lähemale.

Yucatani antropoloogiamuuseumi direktor Blanca Conzalese sõnavõtust selgus, et mehhiko kolleegid on jõudnud arusaamisele, et muuseumi tööpõld on märgatavalt laienenud ja tegelda tuleb ka kohalikku kogukonda puudutavate küsimustega. Nii tõstiski kohalike huvi muuseumi vastu korea sisserändajate kogukonna uurimine ja tegelemine nendega.

Teravalt tuli kogukonna teema esile ka Põhja-Iirimaa esindaja John Gilmouri ettekandest. Sealne muuseum üritab aidata kaasa katoliiklaste ja protestantide vaheliste probleemide lahendamisele, tutvustades eelkõige kooliõpilastele erinevaid kultuure, religioone.

Ka paljud teised sõnavõtud rõhutasid regionaalmuuseumide märkimisväärset sotsiaalset rolli ühiskonnas. Muuseum on koht, kus kohalik elanikkond, olgu millisest rahvusest tahes, saab hoida ja väärtustada oma identiteeti.

Mis sellel saarel aga tõepoolest rabas, oli Manannani maja väga atraktiivse väljapanekuga – viiking oma paadiga, vana keldi hütt suitsu, häälte ja saba liputava koer-mannekeeniga, kalatöötlemise ruum 1960ndatest. Esemed nägid välja nagu originaalid, aga olid koopiad või dubleeritud esemed, osa väidetavalt isegi Inglismaalt toodud.

Osalesime ka ajaloolises rollimängus, mis korraldati taastatud parlamendihoones. 19. sajandi istungisaali kogunenud inimesi juhatas ajastu kostüümi riietatud härrasmees. Siis äkki sekkus spiiker, keda seni olime vaid vahakujuks pidanud… ja hakkasid näitlema maalidel seni liikumatult seisnud tegelased.

Mängud jätkusid ka väga korralikult restaureeritud Rusheni lossis. Mõni ruum oli tühi, et näidata muistseid müüre, sepiseid või aknaavade kaunidust. Teises istusid mannekeenid ümber laua, kolmandas liikusid päris inimesed, pakkudes keskaegseid maiustusi. Olime iga hetk valmis üllatusteks, mida polnud õnneks siiski nii palju, et mäng tüütuks oleks muutunud.

Käisime ka Creagneashi külakeses, mis veel mõnda aega tagasi oli tühjaks jäämas. Nüüd taastatakse seal elu, mis kohati sarnaneb 19. sajandi omaga (majade välisilme, hobustega töötamine, televiisori puudumine), kohati on aga täiesti kaasaegne (autod, asfalteeritud külateed jms). *Manx National Heritage* on soovinud kogu küla omandada ja eksponeerida

seda nagu vabaõhumuuseumi, ainult et hooned ei ole kohale toodud, vaid asuvad seal, kus nad on kogu aeg olnud. Osa hooneid on *Manx Heritage* ära ostnud, osa on endiste omanike käes, mõnede majaomanike järeltulijatega on sõlmitud lepingud hoonete kasutamiseks. Ise nad tunnistasid, et see on nende kõige raskem projekt, probleeme ja konflikte tuleb ette alatasa. Samas, kui kõik majad oleksid *Manx Heritage*'i omad, siis ei oleks külas enam loomulik elu, vaid ainult lavastus. Nüüd on segunenud päris elu – tänapäevased inimesed ja vanaaegne maja, n-ö seisma jäänud aeg – muuseumi maja, kus elu puudub, ja elav muuseum – maja on omaniku või kohaliku külaseltsi oma ja inimsed kujutavad 100 aasta tagust elu.

Huvitav oli ka vana kloostri asukohas ja ekspositsioonimajas, ehkki see oli vast nähtuist kõige traditsioonilisem külastuspaik.

Ükskõik kuhu me saarel läksime, saime osa kohalikust kultuuriloost. Saar nagu muuseum kõige paremas mõttes. Siiani kõlab kõrvus Manxi muuseumis kuuldu: me kutsume inimesed sisse selleks, et nad välja minnes asuksid meie saart avastama ja uue pilguga vaatama.

Liverpool tundus armsa ja turvalise Mani kõrval lärmakana. Sealsed näited muuseumipedagoogikast ja atraktiivsusest ei tundunud pärast Mani saarel nähtut enam nii põnevad. Tegelikult nägime sealgi toredaid ekspositsioonilahendusi, jälgisime üht vahvat kunstitundi, kus õpetati lastele kunsti kõrval veel väljendusoskust, ajalugu, riietumist jms. Meremuuseumis värskelt avatud näitusel „100% puuvill" kasutati kõike, mida meie siin atraktiivsuse all üldse suudame ette kujuta-

♦ **Manannani maja. Paadi ja mannekeeniga ekspositsioon, kus oluline element on vesi.**

♦ **House of Manannan. Exposition with a boat and a dummy, with water being an essential element.**

♦ ***House of Manannan*. Экспозиция с лодкой и манекеном, одним из основных элементов которой является вода.**

da – olid õpetlikud arvutimängud, puuteekraanid, filmid, töövalmis laboratoorium, kasvavad puuvillataimed, trükimasinad, kudumisseinad, mannekeenid jne. Põhiline on, et näitusel saaks õppida ja veel kord õppida. Nõnda siis õppisime meiegi ja kui saame sellest kogemusest kas või natukegi kodumuuseumides rakendada, on kasu silmanähtav.

Helgi Põllo on Hiiumaa Muuseumi peavarahoidja.
Merike Toomas on Tartu Linnamuuseumi direktor.

The annual meeting of the International Committee for Regional Museums of the ICOM took place on October 2–8, 2005, on Isle of Man and in Liverpool. This was the first time for the meeting to have two participants from Estonia – Helgi Põllo and Merike Toomas.

The Isle of Man was a fantastic place to characterize and understand the theme of the conference "Museums – Partnership – Communities". Speakers from all over the world raised a number of issues facing their communities like violence, immigration and tourism, as well as the ones concerning museums like volunteers, budget, handicapped people, etc. As we already know, the role of small museums is not only to collect and present. Museums play a very important role in changing the world and also communities – especially the multicultural ones – and help people in many ways. One of their roles is to teach and explain. During this meeting the participants saw also different museums and historical sites (Manannan House, the Houses of Parliament, Creagneash village, etc), where the local community is a partner to the heritage organization and museum. These very attractive places give visitors much information about life in this area.

2–8 октября 2005 года на острове Мэн и в Ливерпуле прошли годовое собрание и конференция Совета региональных музеев ICOM. Из Эстонии приняли здесь участие Хельги Пылло и Мерике Тоомас. На конференции «Музеи – партнерство – община» отмечалась высокая социальная роль региональных музеев в обществе, рассматривались темы туризма и иммиграции. Участники конференции посетили также некоторые местные музеи и достопримечательности.

♦ **Creagneashi küla.**

♦ **Village of Creagneash.**

♦ **Деревня Креагнеаш.**

Sillamäe muuseum

Aleksandr Popolitov

Kajaka 17a, Sillamäe
Avatud teisipäevast laupäevani
kella 10–18
Telefon: 397 2425, 397 4200

Sillamäe muuseum ja näitusesaal avati 1. veebruaril 1995. aastal linna kultuurikeskuse allüksusena nn stalinlikus ampiirstiilis (1957–1960) ehitatud endises lasteaiahoones. 2000. aastaks suurenes ekspositsioonipind 191 m²-lt 306 m²-le. Muuseumi kogus on ligi 10 000 säilikut. Muuseum tutvustab Vaivara kihelkonna talupoja tarbevara, haridus- ja kultuurielu ning annab ülevaate Sillamäe kui tööstuslinna väljakujunemisest.

17. sajandil kuulus kogu Sillamäe ümbruskond Vaivara mõisale, millest 1849. aastal eraldus Sillamäe poolmõis. 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul oli Sillamäest ja samas üle Sõtke jõe asuvast Türsamäest kujunenud Peterburi ja Moskva haritlaste ja loomingulise intelligentsi suvituspaik. Siinses looduses on puhanud kunstnikud Konstantin Somov, Nikolai Dubovski, luuletaja Konstantin Balmont, helilooja Pjotr Tšaikovski, füsioloog Ivan Pavlov ja füüsik Boriss Rosing. Eesti kultuuriinimestest on 1930. aastate lõpul siin suvitanud helilooja Eduard Tubin, nõukogude ajal Endel Tennov.

♦ **Mineraloogiaväljapanek.**
♦ **Display of mineralogy collection in Sillamäe Museum.**
♦ **Выставка коллекции минералов.**

1928–1929 ehitas Eestimaa Õlikonsortsium Rootsi kapitali toel Türsamäele põlevkiviutmistehase, elektrijaama ja sadamakai. Teise maailmasõja ajal tehas hävis. 1946. aastal otsustati ehitada Sillamäele suur metallurgiatehas, kus toodeti diktoneemat sisaldavast põlevkivist uraanioksiidi, mida Nõukogude Liidus vajati tuumarelva loomisel. Hiljem hakati tehases tootma haruldasi muldmetalle.

Linna staatuse sai Sillamäe 1957. aastal. Tehas ja töölisasula moodustasid Sillamäel ühtse terviku, mis rajati Leningradi arhitektuuriinstituudis väljatöötatud generaalplaani järgi. Taolist 1940.–50. aastate laadis kompaktset hoonestust ja planeeringut mujal Eestis ei kohta. 1945.–1991. aastani oli Sillamäe suletud linn, kuhu võis siseneda ainult erilubadega. Muuseumis on välja pandud olustikupilt 1950. aastate sillamäelase kodust rohkete tolleaegsete olmeesemete ja tüüpiliste nipsasjadega.

Muuseumi suur rikkus on mineraloogiakogu, mida saab näha kahes saalis. See ekspositsioon kujunes sillamäelaste Aleksandr Popolitovi ja Sergei Kolesnokovi erakogude alusel. Mineraalid pärinevad Tjan-Šanist ja Siberist. Esitatakse ka ülevaade Kirde-Eesti paleontoloogiast. Praegu kuulub mineraloogiakogusse üle 1500 säiliku.

Muuseumi juures töötab taimedisaini ja lapitehnika töötuba Tatjana Petšeritsa juhendamisel.

Aleksandr Popolitov on Sillamäe Muuseumi peavarahoidja.

♦ **Väljapanek "Vanaema pööning".**
♦ **Exposition "Grandmother's Attic".**
♦ **Выставка "Бабушкин чердак".**

Созданный в 1995 году Силламяэский музей знакомит с сельской культурой местности и историей формирования промышленного городка Силламяэ. Отдельно представлены богатая минералогическая коллекция и геологическое прошлое округи. Интересна экспозиция, демонстрирующая обстановку дома силламяэского шахтера 1950-х годов.

Pilguheit Eesti Panga muuseumi

Carmen Greim, Maie Uustalu

Estonia pst 11, Tallinn
Avatud esmaspäevast reedeni
kella 12–17, laupäeval kella 11–16
Telefonid: 668 0760, 668 0560
E-post: muuseum@epbe.ee
http://www.eestipank.info

Eesti Panga muuseum loodi 5. septembril 1996, külastajaile avati see Eesti krooni 5. aastapäevale pühendatud ürituste raames 12. juunil 1997. Muuseumi tänane püsiekspositsioon avati praegustes ruumides aasta hiljem. Seega tähistab meie muuseum peagi oma tegutsemise alguse 10. aastapäeva.

Muuseum asub Tallinnas Eesti Panga suletud hoonetekompleksis, kuid eraldi sissepääsuga, omaaegses Eestimaa Aadlike Krediidiühingu pangamajas. See omapärane tornidega punane telliskivimaja oli esimene kaasaegne pangahoone Tallinnas, ehitatud 1904. aastal ja selle autor on baltisaksa arhitekt August Reinberg.

Muuseumi asutamisest kuni 2003. aasta lõpukuudeni juhatas muuseumi Edith Ojasalu, praegu on muuseumi juhataja Carmen Greim. 2004. aasta märtsikuust, kui varahoidjana asus tööle Maie Uustalu, on muuseumis kaks töötajat, mõlemad töötanud Eesti Pangas pikka aega.

Eesti Panga muuseumi missiooniks on tutvustada avalikkusele Eesti Panga funktsioone Eesti Vabariigi keskpangana ning Euroopa Liidu liikmesmaa keskpangana, jäädvustada Eesti Panga ajalugu ning koguda, säilitada ning tutvustada Eesti Vabariigis käibinud maksevahendeid 1918. aastast kuni tänapäevani.

Püsinäitus kajastabki Eesti Panga ajalugu ning tutvustab põhjalikult Eesti territooriumil käibinud rahasid alates Eesti Vabariigi loomisest. Ekspositsiooni populaarseks täienduseks on vahakujud, mis kujutavad persoone Eesti krooni rahatähtedelt ning ehk liigagi ehedalt Eesti Panga kunagist presidenti Jüri Jaaksonit, kellega muuseumi külastajad ikka ja jälle järjekindlalt juttu alustavad...

Muuseumis on 44 m² ekspositsioonipinda, esitletud on 418 museaali. Muuseumi kogusse kuulub valdav enamik Eestis käibinud rahadest, sarnase rahakollektsiooniga muuseume rohkem ei olegi. Tänapäeva ainest on kogutud Eesti Panga taasasutamisest 1. jaanuaril 1990, esimesed museaalid on registreeritud alates 1995. aastast. Praegu on muuseumis 5763 museaali kolme koguna.

Muuseumis asub ka müügipunkt, kust nii külastajatel kui kollektsionääridel on võimalik soetada Eesti Panga poolt välja lastud meenemünte, rahatähti ning trükiseid. Müügil on ringlemata pangatähed, mis turvakleebisega kinnitatult on pakitud kileümbrikusse, samuti vahetatakse erinevate aastakäikude ringlemata käibemünte. Muuseumist on võimalik osta Eesti Panga välja antud raamatuid, perioodiliselt ilmuvad pangandus- ja majandusalased trükised on huvilistele tasuta. Tavapäraselt toimuvad muuseumis ka uute emiteeritud meenemüntide esitlused.

Meie muuseumi haridustöö seisneb esialgu Eesti Panga ja raha ajalugu tutvustavate ekskursioonide korraldamises püsinäitusel. Hea koostööpartner on siin juba pikka aega olnud dr Ivar Leimus Eesti Ajaloomuuseumist, kes oma teadmistega ka kõikvõimalikes rahateemalistes küsimustes meile tihti nõuga abiks on.

Enamik ekskursioone toimub õpilastele ja üliõpilastele, kes on meie muuseumi põhikülastajad. Oleme viinud läbi ka koolitusi Giidide Ühingu liikmetele ja Tallinna noorgiididele.

Muuseumi laiem hariduspoliitika on väljatöötamisel ja seotud Eesti Panga uue avatud keskkonna loomisega.

Näitused

Varasematest näitustest võib nimetada "2000 aastat raha Eestis", väljapanekut 12 Euroopa Liidu riigis enne eurot käibinud rahadest, "Läti Vabariigi maksevahendid 1914–2001" ning karikatuuride näitust "Raha ajab naerma".

30. märtsil 2004 jõudsid Eestisse tagasi kindral Laidoneri aumärgid, millega oli seejärel võimalik tutvuda Eesti Panga muuseumis. Huvi nende vastu oli nii suur, et 24. veebruaril 2005, Eesti Vabariigi aastapäeval, olid aumärgid üheks pidulikuks päevaks taas külastajatele vaatamiseks välja pandud. Ülevaate aumärkidest koostas Priit R. Herodes, Kindral Johan Laidoneri Seltsi asutajaliige.

2004. aasta lõpus, kui toimus Eesti euromündi rahvusliku külje kujundusvõistluse lõpptulemuse hääletamine, oli muuseumis mitme kuu jooksul vaadata näitus pealkirjaga "Euromüntide sünd". Selle rändnäituse on koostanud Euroopa

Foto Carmen Greim

♦ **Eesti Panga hoone. Sissepääs muuseumisse.**
♦ **Building of the Bank of Estonia. Entrance to the museum.**
♦ **Здание Эстонского Банка. Вход в музей.**

Komisjon ja see ringleb Euroopa Liidu liikmesriikides. Näitus andis ülevaate, kuidas valiti euromündi ühise külje kujundus ning kuidas ja milliste kavandite hulgast leidsid erinevad Euroopa riigid oma motiivid mündi rahvusliku külje jaoks. Seoses Eesti Vabariigi teenetemärgi Maarjamaa Risti ordeni 10. aastapäevaga toimus kevadel näitus "Maarjamaa Rist ja teisi uusi Eesti teenetemärke".

2005. aasta 1. juunilavasime näituse **"Korjanduskarbid ja hoiulaekad"**.

See oli esimene lastele suunatud näitus muuseumis. Manitsetakse meid ju igapäevaselt kokkuhoidlikkusele ja säästlikule tarbimisele. Seda tarkust jagati juba ammust ajast ka lastele. Näitus tutvustas ka sellise asjaliku asja nagu raha teist ja hoopis mängulisemat külge.

Pisut pikemalt sellest septembri lõpupäevil lõppenud näitusest. Umbes 2000 aastat tagasi, kui ilmus esimene raha, sai just see rikkuse kehastuseks ning inimeste teadvust valdas soov raha koguda. Sadu aastaid kasutati raha korjamiseks ja väärtesemete hoidmiseks erinevaid juhuslikke

anumaid – keraamilisi, metallist, klaasist, kangast. Siit ka tuttav väljend – raha karikas või sukasääres hoidma.

Olid ka spetsiaalsed mahutid – rahakassad, mis ilmusid kasutusse oletatavasti 17. sajandil Saksamaal. Nende eelkäijateks olid aga kruusid või muud sarnased lukustatud anumad annetuste korjamiseks, samuti rahakastid. Paljudes maades annetati korjanduskarpidesse pühakodade ja haiglate ehituseks ning mitmesugustel heategevuslikel eesmärkidel.

Korjanduskarpidel, mida kasutati konkreetseteks heategevuslikeks eesmärkideks, oli täpne informatsioon korjanduse eesmärkidest. Kirikutes ja kalmistutel võis aga olla korjanduskarpidel lihtsalt tekst, mis kutsus heategevusele.

Tallinna Toomkirikus on praegugi kasutusel tammepuust ja tugeva rautisega rahapakk, mis pärineb 17. sajandist. Kui rahapakk kogus annetusi, siis korjanduskirst oli "küsija". Toomkiriku kirst on tammepuust, mitme luku ja elegantsete

Foto Kerstti Kittus

♦ **Martna kiriku tukukott 18. sajandist.**
♦ **Pouch for collecting charity donations from Martna Church dating from the 18th century.**
♦ **Мешок для пожертвований из церкви Мартна с 18 века.**

Foto Carmen Greim

♦ **Tallinna Toomkiriku korjanduskirst 17. sajandist.**
♦ **Charity chest of the Tallinn Dome Church from the 17th century.**
♦ **Сундук для пожертвований Таллиннской Домской церкви с 17 века.**

baroksetes vormides rautistega.

Kirikutes kasutusel olnud tukukoti nime seletus on aga inimlik: pika jutluse ajal tukkumajäänu äratati koti varre külge kinnitatud kellukese helinaga. Pikk vars jõudis kotiraha küsimiseks ka kõige kaugemas nurgas istuva kirikuliseni. Tukukoti valmistamisel on kasutatud nahka, sametit, hõbedat, vars on treitud väärispuidust ja on tõeline meistritöö. Meie näitust kaunistanud tukukott oli pärit Martna kirikust.

Rahakassad erinesid kujult, materjalilt ja ehituselt. Spetsiaalsed rahakastid olid ette nähtud raha ja muude väärtuste hoidmiseks kodustes tingimustes või rännakutel, samuti sissetulekute hoidmiseks väikestes kaubandusettevõtetes. Esialgu olid need kastid puust, vastupidavamaks ja kindlamaks muutmiseks pandi neile ümber metallvitsad ja lukustati tabalukuga. Väga levinud olid "peaalusega" ehk kumera kaanega kastid, mida oli mugav igaks juhuks ööseks peaaluseks asetada. Hiljem muutusid need ristkülikukujulisteks metallist laegasteks ja kastideks, mis olid lukustatud sisemise lukuga ning millele pandi kindluse mõttes ette veel ka tabalukk.

Tihti kasutati "muusikalisi" lukke, mis tõid kassa lahtikeeramisel ja lukustamisel kuuldavale meloodilise heli. Oli muidki kavalusi, mis rahakassade kindlust tõstsid. Selle näiteks on kassad, mille topeltpõhi tõusis alles salajasele hoovakesele vajutades, või siis lugeja, mis fikseeris kassa avamise korrad.

Klassikaline rahva rahakassa erineb mainitud anumatest selle poolest, et neil ei olnud kaant ja raha võis neist kätte saada vaid rahakassat purustades.

Tavaliselt olid kasutusel kipsist valmistatud kassad. Kõige populaarsem oli siga, mis paljudes maades sümboliseerib rikkust. Küllalt sageli kohtas teisigi rohmakalt värvitud keraamilisi ja kipsist koduloomi: kassi-, koera- ning kukekujulisi rahakassasid. Neid valmistati kodukäsitööna ning müüdi turgudel ja laatadel.

Tavaliselt osteti rahakassasid lastele õpetamaks säästlikkust ja kannatlikkust. Katki löödi kassa enamasti lapse sünnipäeval, uuel aastal või teistel pühadel. See sündmus oli alati pisut saladuslik ja põnev – palju seda raha küll kassas on? Tõeline mõistatus oli see aga sel juhul, kui raha panid kassasse ka teised peale omaniku. Kahjuks pole aga eeltoodud põhjusel üle 50 aasta vanuseid kipsist korjanduskarpe kuigi palju säilinud.

Rahakassast raha väljavõtmiseks ilma seda katki tegemata oli aga vaja kaant, lukku ja võtit, mida reeglina rahakassa väikestele omanikele ei jäetud. Kõige väiksematele lastele tehtud rahakassad olid lihtne värvitud plekist vabrikutoodang. Suurematele lastele olid mõeldud vastupidavamad ja kindlamad rahakassad, kust ilma võtmeta raha kätte saada polnud nii lihtne, ja võtmekesed olid kavalad.

Tänu Tartu Mänguasjamuuseumi ja Tallinna Linnamuuseumi Nukumuuseumi filiaali kogudele oli meil võimalik ka sel-

Foto Kerstti Kittus

♦ **Kipsist korjanduskarp 20. sajandi algusest. Tartu Mänguasjamuuseumi kogust.**
♦ **Plaster piggy bank from the beginning of the 20th century. From the collection of the Tartu Toy Museum.**
♦ **Гипсовая денежная копилка с начала 20 века. Из коллекции Тартуского музея игрушек.**

Foto Kerstti Kittus

♦ **Metallist rahakassa 19. sajandi lõpust, vabrik Trud.**
♦ **Metal cash box from the end of the 19th century, the Trud Factory.**
♦ **Металлическая копилка с конца 19 века. Фабрика «Труд».**

liseid rahakassasid näitusel imetleda.

Üks suuremaid kindlate metall-rahakassade tootjaid 19. sajandi lõpul oli Vene impeeriumi vabrik Trud. See asus Varssavis ja selle toodang eristus kõrge turvalisuse, peente kaunistuste, leidlikkuse ning keerulise ehituse poolest. Enamasti hoiukassa nime kandva toodangu ehitus oli kaitstud patentide ja turvalisuse tunnistustega.

Sellised rahakassad olid mõeldud peamiselt täiskasvanutele ja varustatud loenduritega, mis iga mündi sisselaskmist fikseeris, ning kassa omanik teadis igal ajal täpselt, kui palju selles raha on. Nimelt ei saanud rahakassat enne täissumma kogunemist avadagi. Enne, kui hoob polnud eelmist loendanud, uut münti sisse lasta ei saanud. Viimase täissummast puuduoleva mündi sisselaskmisel läks aga lahti keeleke, mis kassaluuki või ust lukustas, ja kogu raha pudenes õnnelikule omanikule otse kätte.

Rahakassad olid paljude kaubandustööstuslike-, kindlustus- ja eriti krediidifinantskompaniide reklaamipoliitika tähtis osa. Nende tellimusel tehti loenduritega rahakassasid, samuti suveniirrahakassasid, mida tavaliselt ei müüdud, vaid kingiti peamiselt klientidele, kes tegid suuri oste või kindlustasid märkimisväärsete summade eest. Neil kassadel oli tingimata küljes ka firmamärgiga sildike.

2005. aasta oktoobris oma 25. sünnipäeva pidanud Kindlustuse Muuseumil oli näitusele muuhulgas pakkuda 1930. aastate populaarsete kindlustusseltside Eesti ja Oma kogumiskarpe ja -kell. Viimane näitab õiget aega ja äratab unest ainult siis, kui sinna iga päev metallraha sisse lasta.

20. sajandi alguse Venemaal eksisteerisid ka sellised hoiukarbid, mida oli võimalik kodus täita, raha kätte saada ei olnud aga sugugi lihtne. Need olid patenteeritud, kõrge usaldusväärsusega, kindlate firmade toodetud rahakassad, tugevad ja korralike lukkudega. Münte välja raputada ei olnud sealt võimalik, sest pilu, kuhu mündid lasti, sulgus seestpoolt liikuva plaadikesega. Sisse lasta võis sinna mitte ainult münte, vaid ka paberraha, mis oli tugevalt rulli keeratud. Selleks oli hoiukarbile lisaks tehtud ka ümmargune ava. Võtit omaniku käes ei olnud, see oli hoiul kassiiri juures. Seetõttu kohtab täna selliseid rahakassasid enamasti vigastatult ja ilma lukkudeta. Kogunud kindla summa, viis klient rahakassa kassiiri juurde. See avas laeka, luges summa üle ja – ei andnud seda mitte omanikule kätte, vaid kandis hoopis tema hoiuarvele. Alles seejärel võis omanik oma raha sealt kätte saada. On mõistetav, et selline rahakogumisviis oli populaarsem vaesema rahva hulgas. Seda kasutasid hoiukassad, laenu-hoiuühistud, kindlustusseltsid.

1920ndatel lisandusid traditsioonilistele tünni- ja kirstukujulistele rahakassadele ka raamatukujulised kassad. Populaarsed olid ka traditsioonilised Ameerika neegripoisi või silindriga džentelmeni kujulised rahakassad, mis hoovale vajutades

Foto Darja Vorontsova

♦ **Kindlustusseltsi Eesti kogumiskarp 1930. aastaist. Kindlustuse Muuseumi kogust.**
♦ **Savings box of the Insurance Society "Eesti" from the 1930s. From the collection of the Insurance Museum.**
♦ **Копилка страхового общества «Ээсти» с 1930 года. Из фондов Музея страхования.**

"neelasid" raha otse käest.

Suveniir-rahakassasid tehakse seniajani, aga raha korjamiseks neid enam eriti ei kasutata. Neist on saanud kollektsionääride kogumisobjektid ja populaarsed kingitused pankades.

Näitusel olid esindatud ka äratundmiselevust tekitanud nõukogudeaegsed puidust suveniirkassad, mida tootmiskoondis Salvo toona valmistas.

Näitus kestis kogu suve ja oli rõõmustavalt külalisterohke, loodetavasti pakkus see parajal hulgal nii avastamis-äratundmisrõõmu kui uusi teadmisi, seda nii lastele kui ka täiskasvanutele.

Palju tänu kõigile meie headele koostööpartneritele, kes seda näitust teha aitasid: Tartu Mänguasjamuuseumile, Kindlustuse Muuseumile, Eesti Ajaloomuuseumile, Tallinna Linnamuuseumile, Tallinna Piiskoplikule Toomkogudusele ja Juhan Kilumetsale, Martna kirikule, Eesti Punasele Ristile, Sampo Pangale, Hansapangale, Jaanus Idla Antiigile ning erakogujaile.

Näituse tutvustuses on kasutatud L. Liflandi artiklit "Kopilki" ajakirjast *Antikvariat* nr 12, 2004.

Carmen Greim on Eesti Panga Muuseumi juhataja.
Maie Uustalu on Eesti Panga Muuseumi varahoidja.

The Museum of Eesti Pank (Bank of Estonia) was opened on June 12, 1997, as one of the events dedicated to the fifth anniversary of the Estonian kroon.

The museum's permanent exhibition reflects the history of Eesti Pank and provides a thorough introduction into different currencies that have been in circulation on the territory of Estonia from the establishment of the Republic of Estonia in 1918 until today. Wax figures, which constitute a very popular section of the exposition, represent personages from the banknotes of the Estonian kroon.

Several exhibitions have been staged at the museum since it was opened. On June 1, 2005 an exhibition entitled "Savings Boxes" was opened. The exhibition introduced various savings and collection boxes from different eras, from the 17th century until today. Unique collection boxes and chests from churches, a treasure chest of a well-off citizen, contribution boxes intended for charity next to fancy trade guild caskets, advertising savings boxes, children's piggy-banks of various shapes and colours, as well as classical savings boxes, which are highly appreciated by collectors, were represented at the display.

Kas ainult unistus muuseumist?

Ivika Maidre, Robert Treufeldt

Vaivara kihelkond on sajandite jooksul olnud sõjategevuse tanner ning sõdade jäljed ja tagajärjed on Vaivara mail siiani näha. Vanimad nähtavad sõjalised ehitised on pärit Põhjasõja ajast 18. sajandi algusest, maa-alused ehitised elavad praegu vaid rahvajuttudes edasi. Tsaaririigi lõpuajast on pärit nii Peterburi merekaitse rannapatarei kui ka maaväelaste Sinimägede kindlustused. Eesti Vabariigi ajast on säilinud Meriküla rannakaitsepatarei ja Narva jõe kaitseliini ehitised.

Kõige rohkem teatakse Vaivara kandis 1944. aasta suvel peetud Sinimägede lahinguid. Enamasti pärineb informatsioon ajalooraamatutest. Siiani puudub kohapeal, vahetus keskkonnas näitus, mis selgitaks ja näitlikustaks toimunud sõjategevust, mis on mõjutanud Eesti ja Euroopa saatust.

Vaivara kihelkonna kõik sõjalised ehitised, mis tänapäeval jäävad enamasti Vaivara valla pinnale, moodustavad unikaalse koosluse. Sinimägede 1944. aasta lahingupaik on neist ainsana riikliku kaitse all. Vaivaras säilinu arvukust ja eri aegade esindatust võib Eestis võrrelda vaid Tallinna, Tartu ja sõjaliselt tähtsate suurte saartega.

Vaivara ülelahenaabril, Soome kagunurgal on samuti nii lääne- kui ka idasuunalisi kindlusehitisi 16.–20. sajandini. Vaivara ja Kagu-Soome on kui ühe liini kaks osa, mille juhtumisi on laht katkestanud. Soome poole tunduvalt varasem ja intensiivsem oma kindlusarhitektuuri ja sõjaajaloo väärtustamine on ka Vaivara kandile ideid ja tegutsemissuundi andnud.

Sinimägede sõjaloo jäädvustamist alustati 8. juulil 1994. aastal, kui Eesti Vabadusvõitlejate Virumaa ühenduse eestvedamisel püstitati Sinimägede keskmisele mäele 6,5-meetrine puurist. Arhitekt Tiit Kaljundi valmistas 1996. aastal esimesed alalise mälestusmärgi kavandid, milleks saadi raha Eesti Kultuurkapitalilt.

Mäge korrastati ja memoriaali ehitati aastail 1997–2000. Mälestusväli on ligi hektariline ala, mida ilmestab 12 meetri kõrgune terasest ratasrist. Selle keskel on plahvatust sümboliseeriv kompositsioon. Rist, rünnakuteravikku (ida-lääs) sümboliseeriv graniitkividest ääristus ning autentne, vooderdatud põhjaga kaevikulõik, mis liitub puhastatud algse kaevikuliiniga, moodustavad monumendirühma.

2000. aastal valmis arhitekt Fredi Tompsil eskiisprojekt, millega kavatseti muuseumiks rekonstrueerida endine Vaivara mõisa tööhobuste tall. 2001. aastal aga otsustati seda vana tugevasti amortiseerunud hoonet mitte korrastada, vaid ehitada täiesti uus. 2002. aastal korraldas Vaivara vallavalitsus külastuskeskuse eskiisprojekti konkursi, mille võitis arhitekt Hindrek Kesler arhitektuuribüroost Zero. Keskus kavandati endise mõisakompleksi hävinenud majandushoonete kohale.

Keskuse hoone püstitamiseks taotleti Phare fondide raha, kuid edutult. Seetõttu lükati suure maja idee ajutiselt tagaplaanile ja koostati sõjas säilinud, kuid viletsas seisus oleva mõisa aida ning pumbamaja ennistamise projekt – aita tuleks näitusesaal ja pumbamajja teabepunkt. Kaitseministeerium on rahastanud muuseumi ekspositsiooni kavandamist. Senise töö käigus sai selgeks, et esialgu ei ole mõtet kohapeale teha klassikalist teadustöö ja kogudega muuseumi. Sõja-ajaloo teemapark, milles oleks teabe- ja näitusemaja, väliekspo naadid ja neid ühendav matkarada, tundus pakkuvat lahenduse.

Kohalesaabunu alustaks oma tutvumisretke teabepunktis, kus peaks saama üldise pildi kogu Vaivara valla alal paiknevatest võimalikest sõja-, asustus-, kultuuri- ja loodusloo teemalistest vaatamisväärsustest. Eelkõige sõjaajaloolise suuna valinu peaks edasi liikuma näitusemaja, kus lisaks lühiülevaatele Vaivara kihelkonnast, mõisast ja varasemast kindlusarhitektuurist saaks juba põhjaliku teksti-, pildi- ja heliülevaate Sinimägede 1944. aasta lahingutest.

Pärast näitusemaja oleks võimalik valida mitmete väliekspo naatide või matkaraja vahel. Kohapeal on säilinud kolme eri ajajärgu kindlustusliini fragmendid: Põhjasõjast nn Rootsi vall – muldvall, mille venelased ehitasid rootslaste kartuses, Esimesest maailmasõjast maavägede Peterburi eelkaitseliin Sinimägedes ja Teisest maailmasõjast Saksa nn Idavalli varukaitseliin Sinimägede ümber, nn Tannenbergi liin.

"Tööstuspiirkondade programm" rahastas juba 2002. aastal Esimese maailmasõja ajal 1916. aastal idapoolse mäe põhjakülje sisse ehitatud kindlustuste rekonstrueerimist. Betoneeriti ja suleti rauduksega seni varisemisohtlikud paariskambrilised punkrid. Need on esialgu külastajatele suletud, kuid on arvestatud tööle hakkava muuseumikompleksi sisse.

Vaivara suure matkaraja arendamist toetas "Tööstuspiirkondade programm" ka 2003. aastal – rada viidastati ja varustati vaatekohtadel tähistega. Tannenbergi liinil rekonstrueeriti mere ääres Mummassaares kaevikuliin, ehitati üles kaks punkrit ja kuulipildujapesa – Saksa väes 1944. aastal teeninud eestlaste üksuste positsioonid.

Praegu käivad tööd, et selgitada välja looduses säilinud Rootsi valli osad. Säilinu põhjal saaks otsustada valli tähistamise ja mitmeks matkarajaks jaotamise üle, sest valli kogupikkus – umbes 20 km – on ühe raja jaoks liiga suur. Lisaks tekitavad probleeme valli osade eri omandivormid, valli visuaalseks tervikuks liitmine maastikul jms.

Kauguse ja hõlmatavuse probleemi lahendamine võimaldaks tulevikus liita juurde teisigi valla piires olevaid sõjaajaloolisi mälestisi – näiteks Meriküla patareisid ja Narva jõe kindlustusi ning võimaldaks teha koostööd Illuka vallas, Narva linnas ja üle lahe Soomes asuvate muuseumide ja matkaradadega.

Teemapargi kujunemise ajal hakati juurdlema ka sõnumi üle, mida sõjaajaloo teemapark võiks kanda. Sõjaajaloo muuseum ei propageeri sõjategevust, pigem vastupidi, kogu teema käsitlus peaks edasi kandma antimilitaristlikku sõnumit ning rõhutama sotsiaalseid ja humaanseid väärtusi.

Kogu tegevuse eesmärk on rajada 2008. aastaks Eestis moodne sõjaajaloo teemapark, mille külastus- ja teabekeskus on Vaivara mõisas. Ainulaadne kooslus säilitab, näitab, seletab ja uurib Vaivara vallas asuvate eksponaatide põhjal erinevate sõdade lugu. Vaivara sõjaajalooline park ja keskus peaksid kujunema Ida-Virumaa üheks olulisemaks turismikeskuseks.

Ivika Maidre on Vaivara vallavalitsuses Fort Turismi ja Vaivara sõja-ajaloo teemapargi arendamise I etapi projektijuht.
Robert Treufeldt on välisministeeriumi ehituse peaspetsialist ja Eesti kindlusarhitektuuri pärandiga tegeleva MTÜ Castellum juhatuse esimees.

The parish of Vaivara has been a combat-field for centuries. From among the battles held there the most notorious – the Sinimäed (Blue Hills) battles – were waged during World War II.

In co-operation with the Vaivara commune authorities, the Ministry of Defence and a number of non-profit organisations, the conception, blueprint and budget of the Visiting and Information Centre of the Vaivara Park-Museum of War History have been worked out.

The nearest objective is to restore the historical buildings of Vaivara Manor, which were ruined during the war. Thereafter the Exhibition and Information Centre will be set up in these buildings. The next objective is to establish a museum-park of war history in Vaivara commune, the central parts of which will be a visiting-centre/museum, war victims' memorial complex and a hiking-trail passing through the battle-scenes and fortifications on the territory of the commune.

Вайвараский приход столетиями был известен как арена военных действий. Из сражений, проходивших в Вайвараском крае, больше известны события Второй мировой войны – сражения на Синимяэских высотках (на Синих Горах). В сотрудничестве между Вайвараской волостью, Министерством сил обороны и нескольких недоходных обществ подготовлена концепция туристического и информационного центра Вайвараского военно-исторического тематического парка, исследование его окупаемости и проект.

Foto Robert Treufeldt

♦ **Vaivara mõisa ait, kuhu tuleb teemapargi näituseruum.**
♦ **Outbuilding of Vaivara Manor, which will be housing the exposition room of the thematic park.**
♦ **Амбар Вайвараской мыйзы, где разместится выставочное помещение тематического парка.**

Kaasajast keskaega – muuseumis mängides

Triin Vaaro

Kui Tartu linn valmistus 2005. aastal toimuvateks rahvusvahelisteks hansapäevadeks, oli mänguasjamuuseumil kui ühel linna kultuuriasutusel kindel plaan aidata kaasa selle suurürituse õnnestumisele. Eesmärgiks sai erinevate muuseumitöö võimaluste ja valdkondade kaudu tutvustada keskaja pärandit võimalikult atraktiivsel viisil nii lastele kui täiskasvanutele. Tegijatel püsis meeles seegi, et hea asi sünnib ainult siis, kui pakub rõõmu ja põnevust ka selle loojatele.

Näitus „Hansaaegsed mänguasjad"

Mänguasjamuuseumi puhul on igati loomulik kaasajast keskaega rännata mänguasjade ja mängude kaudu. Nii sündis idee panna hansapäevade ajaks välja näitus Eestist leitud keskaegsetest mänguasjadest ning suunata see eelkõige täiskasvanutele. Sellise suunitluse üldiselt lastele mõeldud muuseumi puhul tingis näituse materjal – arheoloogiline aines, mis koosnes paarikümnest silmatorkamatust, halli ja pruuni värvi küllaltki väikesemõõdulisest esemest, muuhulgas konditükkidest ja sarveotstest, mis esmapilgul ei viidanud mingil viisil sellele, et tegemist oli mänguasjadega.

Näituse eksponaadid saadi mitmest Eesti muuseumist Tallinnast, Tartust ja Viljandist. Lisaks valmisid näituse jaoks koopiad nendest keskaegsetest tüüpmänguasjadest, mida Eestis seni veel leitud pole. Algusest peale oli selge, et väljapanek hakkab elama ja asjad oma lugu jutustama vaid lisamaterjali ja professionaalsele kujunduse abil. Nii koostas muuseumi teadur Triin Vaaro põhjalikud tekstid, mis kirjeldasid erinevaid mänguasju ja mängimisviise keskajal. Tekstid olid eesti ja inglise keeles, pidades silmas välisturistide arvu oodatavat suurenemist hansapäevadel. Näituse terviklik lahendus ja kaunis kujundus on muuseumi kunstnikult Mare Hundilt, kes valis välja tekste täiendavad keskaegseid mänge kujutavad miniatuurid, sobivas koloriidis taustad ning pani need esemetega kokku kõlama. Näitus jäi avatuks kolmeks kuuks ning selle võtsid hästi vastu nii professionaalid kui tavakülastajad.

Mänguasjamuuseumist suundus näitus Narva muuseumide festivalile, kus pälvis teise koha ning jäi kohalikele inimestele vaatamiseks välja veel kuuks ajaks. Narva muuseumi pedagoogid kasutasid näituse juurde välja pandud lisamaterjale – keskaegses stiilis riideid, pildistamistausta, keskaegset miniatuuri kujutavat värvimisplakatit ning hansaaegsete mänguasjade koopiaid oma muuseumitundides, millest said osa tuhatkond kohalikku lasteaia- ja koolilast, lisaks pered ja teised muuseumiga tutvujad. Peale Narvat seati näitus üles Lastemuuseumis Tallinnas ning seda on plaanis eksponeerida ka Viljandi Muuseumis sealsete kohalike hansapäevade ajal.

Fotod Marge Pärnits

- **Artikli autor keskaegsetes rõivastes.**
- **Author of the article in medieval clothes.**
- **Автор статьи в средневековой одежде.**

Lasteprogramm „Kui ma oleksin elanud 700 aastat tagasi"

Kuna tulevased muuseumikülastajad ja linnakodanikud on tänased lapsed, siis tahtis mänguasjamuuseum keskaja teemat ikkagi ka nendele lähemale tuua ning teha seda mitte ainult hansapäevade ajal, vaid edaspidigi. Selleks sai kokku pandud põhikooliõpilastele mõeldud programm „Kui ma oleksin elanud 700 aastat tagasi", mida on mänguasjamuuseumist võimalik tellida. Juba näituse avamiseks valmis trükis „Keskaegsete riietega pabernukkude komplekt". See koosneb, nagu pealkirigi ütleb, joonistatud nukkudest ja erinevas stiilis keskaegsetest riietest, mida saab ise värvida ja välja lõigata. Nukkude juures on lühikesed selgitavad tekstid elust hansaaegses Tartus, keskaegsetest riietumisstiilidest ning mänguasjadest ja mängudest.

Pabernukkude komplekt on lisamaterjal lasteprogrammile, mille eesmärgiks on vestluse ja mängu kaudu tutvustada tänastele kooliõpilastele nendevanuste laste eluolu keskajal. Õpitoas, mida korraldab muuseumipedagoog, saavad lapsed valida endale keskaegse nime, proovida selga keskaja stiilis riideid ning mängida hansaaegseid mänge.

Hansamängude tänav

Et mänguasjamuuseumi kollektiivil ja sõprade seltsil oli varasem kogemus keskaegsete mängude päeva korraldamisega, otsustati oma teadmisi ja oskusi hansapäevadel kasutada. Muuseum soovis seekordset üritust korraldada võimalikult stiilipuhtalt, kuid samas pakkuda mänge ja tegevusi, millest saaksid osa nii väikesed kui suured hansapäevade külalised.

Suurürituse eel valmisid koopiad keskaegsetest mänguasjadest, vahast kirjutamistahvlitest ja riietest. Samuti maalisid Viljandi Kultuuriakadeemia tudengid kursusetööna suuri pildistamistaustu, mis kujutasid keskaegseid mängustseene. Hansapäevade ajaks kujundati muuseumihoone kõrval asuv parkimisplats keskaegse hõnguga Hansamängude tänavaks. Lisaks asus Lastelinnas Hansamängude õu, kus muuseumi esindajatena õpetasid lastele mänge vabatahtlikud abilised.

Kolme päeva jooksul said kõik huvilised mängida hansaaegseid osavus- ja lauamänge, proovida selga keskaegses stiilis riideid, kõndida karkudel ja veeretada võrusid, meisterdada puukoorest paate ning ujutada neid suures tünnis. Kes tahtis, sai proovida keskaegseid kirjutamisviise, voolida savist või puukoorest vilesid ja õppida rüütlineiudele kohast tikkimiskunsti. Äärmiselt populaarseks kujunes lasteturniir, kus väikesed „rüütlid" püüdsid traksidega selga kinnitatud hobustega kapates võidu sihtmärki tabada. Pikad järjekorrad looklesid ennustaja ja ravitseja telgi ukse taga ning ka muuseumis sees ei katkenud külastajate voor hetkekski. Kõigi nende tegevuste juures olid lisaks muuseumi enda töötajatele abiks muuseumi sõprade seltsi liikmed ja mitmed sõbrad-tuttavad. Igaüks neist kinnitas hiljem, et Hansamängude tänaval lustisid ühesuguse rõõmuga nii lapsed kui täiskasvanud, nii eestlased kui välismaalased.

Triin Vaaro on Tartu Mänguasjamuuseumi teadus- ja arendusjuht.

In connection with the International Hanseatic Days, which took place in Tartu in 2005, the Tartu Toy Museum organized a series of events, which comprised an exhibition entitled "Hanseatic Time Toys", a children's programme "If I had Lived 700 Years Ago", a publication entitled "Set of Paper Dolls with Medieval Clothes" as well as three activity days during the Hanseatic Days in Hansa Playground. The museum aimed at introducing medieval heritage both to children and adults as attractively as possible. Due to many-sided activities and numerous assistants the Toy Museum succeeded in fulfilling one of its objectives – to be a museum for everybody.

В связи с отмечавшимися в 2005 году в Тарту Международными ганзейскими днями, Тартуский музей игрушек организовал серию мероприятий, которая включала выставку «Игрушки ганзейских времен», детскую программу «Если бы я жил 700 лет назад», издание «Комплект бумажных кукол в средневековой одежде» и три занимательных дня на Ганзейской игровой площадке во время ганзейских дней. Целью музея было по возможности аттрактивнее познакомить как детям, так и взрослым средневековое наследие. Благодаря разносторонней деятельности и многим помощникам, Музею игрушек удалось достичь одной из своих целей – быть музеем для всех.

- **Lasteturniir Tartu Hansapäevade ajal.**
- **Children's tournament at Tartu Hanseatic Days.**
- **Детский турнир во время Тартуских ганзейских днейю**

Ääremärkusi muuseumide teadustööst

Aleksei Peterson

Eesti Kultuuriministeeriumi haldusalasse kuulub 28 riigimuuseumi – kõik keskmuuseumid ja maakonna- või linnamuuseumid. Kui kokku võtta Eestis paiknevad muuseumid, ületab see arv 250. Seega on tegu soliidse kogumiga, mis ühel või teisel viisil tegeleb meie kultuuriväärtuste hoidmise ja populariseerimisega. 2005. aastal nägi päevavalgust üpris oluline muuseume puudutav dokument – Riigikontrolli aruanne selle kohta, kui hästi on muuseumikogud hoitud ja üldsusele kättesaadavad. Kontrolliti 13 muuseumi ja toodi esile nende töös esinevad puudused ja plussid. Real muuseumidel on tegematajätmisi just kogude läbitöötamisel ja pea kõigil puudub kogude komplekteerimispoliitika.

Käesolevas kirjutises vaatlen muuseumide perioodilisi väljaandeid, mitte teaduspoliitikat laiemas mõttes. Kahjuks pole muuseumide teaduslik trükitoodang alati kättesaadav – trükised on väikese tiraažiga ega levi kõigis sõsarmuuseumides, samuti pole kõiki väljaandeid raamatukogudes. Nõnda levivad osad trükised „oma" ringkonnas ja osta saab neid eelkõige muuseumi müügipunktidest. Ka keskraamatukogudes (nt Tartu Ülikooli raamatukogu) pole kõigi muuseumide trükitoodangut, sealhulgas aastaraamatuid ja toimetisi, kuigi vähemalt keskmuuseumid ja maakonnamuuseumid, st riigimuuseumid, peaksid perioodilisi teaduslikke väljaandeid oma jõududega suutma levitada. Asja leevendavad viimastel aastatel muuseumide koduleheküljed, mida ma oma ülevaate koostamisel ka kasutasin. Siingi esineb lünki, sest mitmed kodulehtede koostajad ei kiirusta uusi andmeid üles panema.

Võib öelda, et enamik muuseumide aastaraamatuid-toimetisi on teaduslikult kõrgel tasemel. Kui muuseum suudab igal aastal avaldada aastaraamatu või kogumiku, siis kinnitab see teadustöö head taset. Sisukate artiklitega aastaraamatut on pikka aega välja andnud Eesti Rahva Muuseum. Siin on tegu kauaaegse traditsioonilise väljaandega. ERMi aastaraamat on olnud eeskujuks teistele muuseumidele.

Veel tahan eeskujuks tuua 1997. aastast ilmuvat Viljandi Muusemi aastaraamatut. Tublit tööd selle väljaandmisel on teinud Viljandi Muuseum direktori Jaak Pihlaku ja teadusdirektori Ain Vislapuu eestvedamisel. Häid sõnu võib öelda ka Viljandi muuseumi teadurite kohta, sest aastaraamatus on ilmunud väga sisukad artiklid. Kiiduväärt on samuti 1997. aastast ilmuma hakanud iga-aastane „Läänemaa Muuseumi Toimetised". Saaremaa muuseum alustas 1993. aastal kaheaastaraamatu väljaandmist. Viimases on toodud Saaremaa muuseumi 140. sünnipäeva tähistavad jt kirjutised. Tähelepanu väärib muuseumi teadusdirektori Olavi Pesti tegevus väljaande arendamisel. Aastaraamatute väljaandmisel on tublilt töötanud Tartu Linnamuuseumi kollektiiv (teadussekretär Helve Russak). Viimane number esitab mitmeid käsitlusi linnast kui objektist, samuti uurimusi linnamuuseumide ettevõtmistest laiemas plaanis. Ebaregulaarselt on aastaraamatuid välja andnud ka Valga Muuseum, Teatri- ja Muusikamuuseum ning Tallinna Linnamuuseum on üllitanud kaheaastaraamatuid.

Lisaks aastaraamatutele on mitmed muuseumid avaldanud toimetisi, mis ei ilmu küll regulaarselt. Järjepidevalt on trükitud Eesti Ajaloomuuseumi „Töid ajaloo alalt", mis ilmub 1997. aastast. Ajaloomuuseumi teadusdirektor Aivar Põldvee, teadurid Mati Mandel, Ivar Leimus jt on tuntud tegijad, paistavad silma oma uurimuste põhjalikkusega nii ajaloomuuseumi toimetistes kui ka mujal ilmunud perioodilistes väljaannetes. Silma torkab Harjumaa Muuseumi „Harjumaa uurimused", mida on ilmunud seitse köidet. Tähelepanuväärne on, et muuseumi koosseisus on ainult üks teadur. Nii võiks Harjumaa Muuseum olla eeskujuks kõigile nendele muuseumidele, kes kurdavad teadustöötajate vähesuse üle. Eesti Spordimuuseum avaldas esimese „Toimetised" 1996. aastal ja teatavate vaheaegadega on ilmunud teisi köiteid, viimane 2005. aastal. Aktiivselt on teaduspublikatsioone avaldanud Eesti Meremuuseum. Enamjaolt käsitlevad need laevade ajalugu. Väljaannete eestvedajad on Urmas Dresen ja Jaak Sammet. Mainimisväärt on ka Pärnu muuseum, kus koostöös linnavalitsusega on trükki toimetatud rida kogumikke ja Pärnu ajaloo vihikuid. Enamjaolt käsitlevad need Pärnu linnaga seotud probleeme. Toimetaja on harilikult muuseumi direktor Aldur Vunk. On veel teisigi muuseume, kus on välja antud kogumikke, mis ei ilmu küll regulaarselt. Samas märgin, et riigimuuseumidest paistab perioodiliste väljaannete vähese teadusliku produktsiooni poolest silma Eesti Vabaõhumuuseum. Viimati ilmus „Suitsutare" kolmas number 2002. aastal. Virumaa Muuseumi teadustööst on üldse vähe kuulda. Vaevalt on tegu rahaliste vahendite puuduse ja teadustöötajate vähesusega. Paljuski sõltub teadustöö sisulisest organiseerimisest. Mõned muuseumid, kus aastaraamat või kogumik on harva ilmunud, on siinkohal mainimata jäänud. Nende ees palun vabandust.

Kahjuks ei anna käesolev ülevaade mitmekülgset pilti perioodiliste väljaannete kohta. Oleks hea, kui igas kogumikus pärineksid vähemalt pooled artiklid oma muuseumi töötajatelt. Peaaegu puuduvad analüüsivad kirjutised näitustest ja pisitrükistest, retsensioonid ilmunud raamatute kohta. Nurisemist väärib asjaolu, et aastaraamatutes-toimetistes on vähe kajastamist leidnud muuseumi kogud. Avaldamisväärilseks ei peeta uurimusi fondidest ja üksikesemetest, samuti kogumistöö metoodilistest ja praktilistest probleemidest. Tundub, et kogumistöö käib igas muuseumis üsna kaootiliselt, ilma teadusliku juhtmõtteta.

The article gives a survey of research work done at state museums subordinated to the Ministry of Culture, i.e., the publication of yearbooks and transactions. Most of them publish yearbooks or collections of articles on a regular basis. These writings dwell upon the museums' main problems as well as provide surveys of exhibitions, history, etc. However, museums' work with collections and the problems of restoration work have not been sufficiently treated.

Linast lõimeni, villast vaibani

Eesti Vabaõhumuuseumil valmis kahekümneminutiline film naiste käsitöömaterjalide töötlemisest, kanga ülesseadmisest ning telgedel kudumisest. Filmi looja on muuseumi peavarahoidja Elvi Nassar.

Algselt filmiti materjali 2003. aastal valminud näituse "Vaiba võlu ja valu" jaoks. Nüüd on materjal täiendatud ning süstematiseeritud. Tulemus on hea, teemade käsitlus loogiline ja põhjalik. Teksti luges filmi autor, põimides jutu sisse sobilikult folkloori. Filmis teevad kaasa vabaõhumuuseumi ja Mõniste muuseumi töötajad, Mõniste külarahvas ning kooliõpilased. Peamine konsultant oli selle valdkonna uurija Kalju Konsin. Filmitut täiendavad asjakohased fotod, mis hästi sobituvad süžeesse. Kasuks oleks ehk tulnud veel jooniste või skeemide lisamine, et tööriistu ning materjalide töötlemisprotsesse paremini mõista. Meeleolukam on villatööde esitlus, kuhu on kaasatud kooliõpilasi.

Film on tõlgitud ka vene ja inglise keelde ning aitab visualiseerida vastavaid ekspositsiooniosiseid, loenguid või kinnistada teemat. Filmi levitab Eesti Vabaõhumuuseum, kes on sihtgrupiks määratlenud kultuuri- ja haridusasutused ning käsitööseltsid.

"Linast lõimeni, villast vaibani" esitlus oli 14. oktoobril 2005 koos Kuie koolimaja viienda aastapäeva tähistamisega. Lavastatud oli meeleolukas *show* – Oskar kala, mille käigus pärjati autor viie kodumaise õlest Oskariga.

VIRVE TUUBEL,
Eesti Rahva Muuseumi giid-metoodik

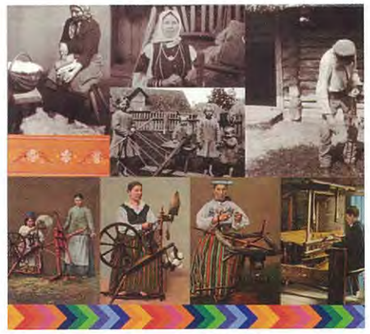

♦ **DVD "Linast lõimeni, villast vaibani" autor Elvi Nassar õlest Oskariga.**

♦ **Elvi Nassar, author of the DVD "From Flax to Warp, from Wool to Carpet".**

♦ **Автор DVD «От льна до холста, от шерсти до ковра» Эльви Наccар.**

Elades tänapäeva globaliseeruvas ja lõputult lõimuvas maailmas, hakkame harjuma kokkupuudetega igasugu veidruste ja kummaliste juhtumitega. Käibefraas – mis ei tapa, teeb tugevamaks – on hea näide inimese emotsionaalsuse atrofeerumisest.

Üsna hiljuti sattus minu kätte Elvi Nassari koostatud ja Eesti Vabaõhumuuseumi välja antud DVD nimega "Linast lõimeni, villast vaibani". Filmitegemisega kokku puutununa tunnistan, et vaatasin seda teatava eelarvamusega. Aga oh imet – see polnudki õnneks dokumentaalfilm. Ma avastasin ennast vaatamas "veidrust", mis naelutas ka minusuguse emotsionaalselt atrofeerunud isendi telepurgi ette.

DVD autorid on loonud meie väikese Eesti tingimustes selle, millele pole kinomehed veel kanna peale saanud – tõeliselt asjatundliku, autentse ja huvitava pedagoogilise programmi, mida vaadates ei pea varjama häbipuna.

Tihti aetakse dokumentaalfilmides segamini inimene ja tema tõde, olemus ja nähtumus. Filmis peabki kõik läbi inimese toimima. Ka ajalugu toimib läbi inimeste… Heidegger juba tõdes, et kõik mis me oleme, oleme me ajalooliselt.

Kuid kuidas ajalugu avada? Kuidas teda kirjeldada, õpetada? Siin peame jätma inimese oma tõdedega üksinda ja pöörama pilgu tema tegudele ning nendest võrsunud traditsioonidele. Seda ongi Elvi Nassar teinud – välistades üleliigse, pole kaamera ees oluline mitte konkreetne inimene, vaid aastasadu küpsenud traditsioon, mida garneeritakse kontekstis olevate "tõdedega". Leian, et see ongi väga hästi vormistatud pedagoogika ning seetõttu ongi ta "veider".

Ajal, mil kaasaegsed jäädvustusvahendid on kättesaadavad kõigile ning muuseumikogud kubisevad igat sorti audiovisuaalsetest materjalidest, kutsun otsima sünergiat koostööst Nassari-taoliste spetsialistide ja õppinud filmimeeste vahel, et sünniks taas midagi positiivses mõttes veidrat – kas mõni hea ja autentne dokumentaalfilm või köitev pedagoogikaprogramm. Mõlemad on ühtviisi harivad. Eesti rahvas on ajalooliselt maarahvas ja meil on, millest rääkida ja mida näidata. Et vältida globaalset emotsionaalset atrofeerumist, jätame laste muuseumiprogrammidest välja veidrad võõrapärasused. Ikka linast lõimeni...

TOOMAS SULA,
Rannarootsi Muuseumi dirktor

Asjade jutt

Vello Laanemaa

Muuseumi püsinäituse loomine on alati paratamatult pikk duell ekspositsiooniplaani koostaja ja kunstnik-kujundaja vahel, kus sekundantideks on rahastaja ja näitust paigaldav firma. Saaremaa Muuseumi uue püsinäituse kujundamisel lõppes see duell meie arvates sõbraliku viigiga. Seda ka tänu sellele, et Vello Laanemaa ei ole mitte ainult kunstnik, vaid huvitub ajaloost sügavamalt kui nii mõnigi ajaloolane, valdab emakeelt ja võõrkeeli paremini kui nii mõnigi filoloog ning infotehnoloogiat tubli IT-inimese tasemel. Oleme talle tänulikud.

Olavi Pesti,
Saaremaa Muuseumi teadusdirektor

Järgnevad mõtted tekkisid Saaremaa Muuseumi lähiajaloo ekspositsiooni 1939–49 tegemisel 2004. aasta juunist 2005. aasta juulini. Projektijuht oli muuseumi direktor Endel Püüa[1].

Kirjutamise ajendiks sai ajalooainestiku üksikasjalise kujundamise kogemus Euroopa Liidu rahastusreeglite rangetes raamides.

Kujundamist alustades asetasin rea üldisi küsimusi.

Milline eesmärk on 25 aastaks mõeldud lähiajaloo **püsi**näitusel? Kas tõdeda lihtsalt, et jah, olid kannatuste aastad? Või pakkuda midagi enamat, positiivset tulevikuks? Näiteks anda vaatajale võimalust elada sisse kellegi rolli tollases sündmustikus, aidata tal ära tunda ühiskonna seisundeid, äratada huvi laiema ajalootõlgenduse vastu?

Missugused eelteadmised on keskmisel vaatajal? Kui suur osa külastajaist saab aru eesti- või ingliskeelsest tekstist? Kui suurt rõhku panna kujunditele, üldarusaadavatele sümbolitele?

Vastuse andis muuseumipoolne sihtgrupi määratlus: külastajate enamus on välisturistid ja kooliõpilased, vähemus eelteadmistega kesk- ja vanemaealised eestlased. Esimeste jaoks lisasin ajalookirjeldusele tublisti kujundlikkust: lipuvärve, lihtsaid sümboleid, meeldejäävaid arve ja maakaarte. Tugev kujund ei vaja tõlget. Tervikkujundus peaks väljendama ajajärgu polariseerunud agressiivset iseloomu ja inimkannatusi, varjates sealjuures võimalikult vähe keskaegset väärtusliku interjööri.

Kujundus on funktsionalistlik, st vorm lähtub otstarbest ja sisust. Vitriinide kuju matkib ajaloosündmuste mastaapi ja omavahelist põhjuslikkust. Rahuaja vitriinid on kapitaolised ja väheldased, võrreldes sõjaaja laeni kõrguvate, viltu ruumi tungivate klaasseintega. Käsitasin vitriini mitte mööblitükina, vaid sündmustest jutustava ajalooainestiku klaaskattena, suure valgustina.

Milline siis on asjade jutt? Mis eesmärk on näitusele väljapandaval esemel, fotol, dokumendil? Missugune ülesanne esemele jääb siis, kui see on tavakontekstist eemaldatud? Kas vitriini asetatud dokument on tõend, vorminäidis, tekst või graafika? On's ese asitõend, prototüüp, sümbol või skulptuur?

Näiteks relval kui asitõendil on kasutaja, kasutusaeg, -koht ja -viis, mõnikord on teada ohver. Relval kui prototüübil on konstruktor, tootja või sepp; kaliiber või pikkus; laske-, viske- või torkeomadused, tulejõud, toote arengulugu. Relval kui tarbeesemel on kasutusala (väeliik), levik, kasutuselevõtu ja kasutuselt kadumise aeg ja põhjus, hind. Relval kui sümbolil on enamasti agressiivne tähendus. Lebav relv on alistumise märk, otse ülessihitud relv auandmise märk jne. Relval kui skulptuuril on ilus vorm, käepide ja tera, kaba ja toru.

Sellest, missugust tähendust esmaseks pidada, sõltub museaali koht aegreas, järelikult ka asetus vitriinis ja teiste asjade suhtes.

Koostöös Raul Salumäe ja Olavi Pestiga otsisime lahendusi järgmistele tavapärastele kujundusküsimustele:

1. Mismoodi väljapandavaid esemeid rühmitada ja omavahel kombineerida?
2. Kui tihedalt esemeid paigutada, et kõik vajalik ära mahuks?
3. Millises kõrguses ja mis asendis on eksponaadid hästi vaadeldavad? Millega neid valgustada?
4. Kui palju võib lavastus peale suruda oma loogikat? Kui palju ajalootõde võib ohverdada atraktiivsuse huvides?
5. Kuidas edasi anda sündmuste arengut geopoliitilises ruumis? Kas sõnadest piisab, kui mõnel külastajal pole aimugi, missuguse vahemaa, territooriumi, kliima või jõudude paigutusega oli tegemist? Mida annavad ajaloonäitusele kaardid?
6. Millist graafikat tuleb lisada „ajalooainese vahele" selle liigendamiseks, selgitamiseks?

Lahenduste kohasus peaks igaühele selguma näitust kohapeal vaadates. Pakun siin järeldusi, mis kujundamisel tekkisid.

[1] „Projekt" kui meeskonnatöö, kus projektijuht lõi teaduritele ja kunstnikule sisu ja vormi kokkusulatamiseks sobivad tingimused. Allpool tähendab „projekt" kitsamalt ruumikujundaja toodangut: visandeid, jooniseid, tabeleid, töömahu loendit ja seletuskirja. Projektile lisaks tegi siinkirjutaja püsinäituse graafilise osa küljenduse.

Fotod Tiit Sermann

♦ **Vaade väljapanekule.**
♦ **View of the exhibition.**
♦ **Вид на выставку.**

1. Rühmitamine

Kavandamist hõlbustas muuseumi koostatud ekspositsiooniplaan, kus kõik teemad olid ühtlaselt kaetud nii pealkirjade, teksti, esemete kui fotodega, lisaks oli igasse ruumi ette nähtud paar muljetavaldavat eset ja üks filmilõik.

Ekspositsiooniplaani tegin ülevaatlikumaks, tähistades eri museeale eri värvidega: halliga fotod, rohelisega esemed, luitunud paberi tooniga dokumendid jne, et kiiremini eristada rühmi, mis vajavad sarnaseid väljapanekutingimusi ja -vahendeid. Liigendasin aine alateemadeks – esemerühmadeks. Neid esemerühmi oli mugav kujuteldava näituseruumi seintel, orvades ja laes kombineerida, püüdes leida teemade loogilist järjestust mööda külastajate kulgemise trajektoore. Täiendatud ekspositsiooniplaan jäi meie töövahendiks kuni viimase sildi paigale asetamiseni.

2. Mahud

Olemaks kindel, et ettenähtu ära mahub, kasutasin tabelarvutust. Eksponeerimispinna vajaduse leidmiseks korrutasin esemete põhjapindalad kolmega (kui on ette näha väärtuslikke tulmeid, võiks kordaja olla neli). Nii sain alateemale vajaliku mahu, mille puhul eksponaatide ja etikettide vahele jäi veel piisavalt vaba pinda taustaks.

Lähtudes vaadeldavusest, arvestasin välja erineva kõrgusega tasapindade vajaduse eri suurusega esemete jaoks (kaardid pea kohale, fotod silmade kõrgusele, pisiesemed ja dokumendid lugemiskõrgusele, keskmised ja suured asjad vöö kõrgusele ja põrandale). Üllatuste vältimiseks oleks hea kohe alguses kokku leppida, mis pidi esemeid mõõta.

3. Valgus ja vaadeldavus

Asjade jutu selguse nimel tuleb museaalide ümber saavutada ühtlane valgusväli. Paigutasin luminofoortorud, mattklaaspinnad ja läbipaistvad vitriinklaasid nii, et esemed on valgustatud nii alt kui ülalt. Nende vorm ja materjal on ühtlases mattklaasidest hajutatud valguses hästi jälgitav, rahatähed ja dokumendid muutuvad lausa läbikumavalt detailseks.

♦ **Vaade väljapanekule.**
♦ **View of the exhibition.**
♦ **Вид на выставку.**

Liiga ühesuunaline valgus üksiku halogeenvalgusti või luminofoorvalgustite ploki abil tekitab teravalt langevaid varje, mis lõhuksid eseme vormi ja häiriksid rahulikku tajumist.

Kaasaegne luminofoorvalgus on ekspluatatsioonis halogeenist odavam, vajadusel ühendatav sensoritega, mis vaataja liikumise järgi valgust reguleerivad (hämardavad). Seadmed ei surise nagu vanasti.

Eestis ei ole välja kujunenud spetsiifilist püsinäitusi teostavat „muuseumitööstust". Kas nii väikesel turul seda üldse tekibki? On mööblitegijad, messivarustuse müüjad ja reklaamiprintijad, kelle kaup ei sobi sugugi alati museaalide esiletoomiseks. Kauplusevitriini eesmärk on pakkuda standardseid esemeid, et neist kiiresti lahti saada. Messivalgustid on mõeldud külastaja pilgu püüdmiseks, milleks on kõige kohasem tugev suundvalgus teravate varjude ja kontrastidega. Lühiajalisel messil pole oluline ei energia kokkuhoid ega pleekimise vältimine.

4. Lavastus

Paraku saavad eksponeerimisel tekkivas tehiskoosluses esemed igal juhul oma koha ja asendi tõttu uued tähendused, mida vaataja adub omamoodi. Parem siis juba teadlikult luua sellised mällusööbivad kooslused, millel on vasted minevikus.

Kuulipilduja oleks seina ääres üksikult seisvana mõjunud justkui äraviimist ootav tarbetu rauakola. Ligi viie meetri pikkuse pooletonnise kahuritoru puhul oli selge, et seda tolmukindlasse vitriini sulgeda pole mõtet.

Suure saali keskpõrandale projekteerisin paekuhjatise, lavastamaks lahinguvälja kahe teineteise vastas oleva laskepesaga. Ühele neist asetasime „Maksimi". Igaüks võib nüüd kivist pesasse astudes kujutleda, kuidas tapariista käepidemed sihtimiseks pihku istusid. Hulk sõjavarustust lebab kahuritoru ümber lahtiselt.

Ülemise toa paguluseteemalises osas kallutab laine paati koos mehega, kes kohvrite vahel külmast kössitades hoiab veekühvlit väsinud käes. Põgenemisolusid annab paremini edasi paadi äärmuslik kalle. Väljapanekus on tegemist Eesti Meremuuseumis säilitatava väikepaadi koopiaga, mille varjamine museaalidega polnud patt. Tormilaine osa täidab mööda seina üles kerkiv tumeroheline klaastahvel, mida katab lainevahuna valge selgitustekst.

5. Ajalookaardid

Ruumide kõrget ülaosa oli vaja millegi huvitavaga täita.

Sobivate kaartide originaale Saaremaal ei leidunud. Nii jäi nende otsimise ülesanne mulle kui tallinlasele. Vahetasime pidevalt teavet Raul Salumäega, üritades leida sündmustele dateeringu poolest lähimaid versioone.

Eesti topograafilisele ülevaatekaardile aastast 1938 on Nõukogude sõjaväebaasid kantud käsitsi sinise ja punase tindiga. Raul Salumäe tuli järeldusele, et kaardi originaali oli ilmselt kasutatud 28. septembril 1939 Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu vahelise baaside lepingu salajase lisa ettevalmistamisel. Seda kaarti esitletakse avalikkusele esmakordselt. Originaali avaldamine tervikuna, koos kõigi kavandatud baasidega Hiiumaal ja Paldiskis võiks ehk pakkuda laiemat huvi.

Kaardid võivad arvutitöötluse järel saada samuti lavastuseks, kus vaatajale antakse võimalus linnuna minevikusündmuste kohal tiirelda.

6. Värvused, graafiline liigendus

1939–45 samastasid mõlemad okupandid end punasega. Nende eristamiseks sai nõukogude punast veidi kollasemaks – pihlakapunaseks, natsipunast veidi violetsemaks toonitud.

Võimuvahetusi edastasin värvipindade vaheldumisega, võimu iseloomu ilmnemist sujuva tumenemisega: näiteks läheb valge üle punaseks, sümboliseerimaks alul lubatud „siseriiklise korralduse puutumatust" ja selle korralduse kõrvaldamist järk-järgult süveneva pettusega. Repressioone tähistasin kollaste või valgete tähtedega mustal taustal, eestlaste rahvuslikku vastupanu sinimustvalgete kaldtriipudega jne.

Lippude abil püüdsime sündmusi arusaadavaks teha eesti või inglise keelt mittemõistvate külastajate jaoks. Näiteks tähistasime lipukestega valikut, mille ees eestlane seisis 1943–44: naaberriike (Saksa, Soome, Rootsi, NSV Liit), kaugemal vitriinis pagulaste hilisemaid sihtriike: Rootsit, USA-d, Kanadat, Saksamaad (algul okupatsioonitsoon, siis Liitvabariik). 1945. aasta vitriinis on ENSV lipu vähemtuntud versioon[2]. Huvitavaks kõrvalteemaks kujunes värvuste tähendus militaartopograafias.

Teksti liigendamisel üritasin vältida mahukaid monotoonseid tekstiplokke. Kasutasin elavat liigendust. Sündmuste mastaapi esitasin eri suurusega šriftiga.

[2] Oli võrgulehe *Flags of the World* andmeil kasutuses kuni 6. veebruarini 1953 (http://www.crwflags.com/fotw/flags/su-ee_h.html). FOTW internetitoimetus on Rahvusvahelise Veksilloloogiaföderatsiooni (FIAV) liige.

♦ **Paadipõgenik.**
♦ **Escaping in a boat.**
♦ **Беженец.**

Loomulikult mõjutab projekti töökorraldust **rahastamine.**

Paradoksaalselt tuleb vajamineva raha hulk projekti alusel määratleda ja see Euroopa Liidu fondidest taotleda *enne* vähempakkumist. Näituse teostuse hind tellija – muuseumi jaoks aga selgub *pärast* pakkumiste avamist. Konstruktsioonijooniste ja tehnoloogia põhjalt lähtuv töömahuarvestus tuleb koostada *enne* vähempakkumist. Projekteerija jaoks selguvad konstruktsiooni tegelikud üksikasjad aga alles *pärast* parima vähempakkuja, st teostaja väljakuulutamist. Igal teostajal on oma väljakujunenud tarnijad, kellega kokkulepitud hulgihindade (turueelise) alusel püütakse esitada teistest soodsam pakkumine. Projekt peaks justkui valmis saama enne, kui on olemas lähteandmed selle tegemiseks. Olemuselt uudse muuseumiprojekti puhul ei olegi muud võimalust, kui läheneda järk-järgult.

Paraku muutub ärikeskkond väga kiiresti. Tööprojekti eel osutus vältimatuks turuhindade „kompimine". Helistasin läbi mõnikümmend firmat, käisin ise kohal ja tutvusin kvaliteedi-hinna suhtega, muidu ei oleks vastutustundlik projekteerimine võimalik olnud.

Eelarve paikapidavus sõltub kujundaja eelnevast kogemusest, võimaldades summat paremini ennustada, kuid teostuse tegelik hind jääb ikkagi saladuseks, sest teostav firma peab omahinda ja kasumi suurust siseinfoks. Tuleb tõdeda, et taoline „pimesikumäng" on mõjus viis Euroopa Liidu maksumaksja raha kokkuhoidmiseks. Selleks, et teostusraha Euroopa Liidust kätte saada, peaks tellija vähemalt algul projekteerimist ise finantseerima.

Vähempakkumise alus – teostus-töömahtude loend sai tehtud koos konstruktsioonijooniste valmimisega. See sisaldas varu ettenägemata töödeks – 10%. Vahest oleks otstarbekas juba eelprojektis anda rahataotluse koostamiseks ette umbkaudne mahuarvestus (varuga 30–40%), mida tööprojektis täpsustatakse vähempakkumise korraldamiseks (jättes teostamisaegseteks muudatusteks 10%)?

Näituse koostamise järjekorda mõjutab ka **lähteainestiku ettevalmistus**.

Digitaliseeritud kogud hõlbustavad mitte ainult teabehaldust ja kaugtööd, vaid olulisel määral ka näituse koostamist ja küljendamist.

Arvutisse sisestatud algkujutiste puhul saaks sisu läbi töötada varakult, juba küljendusfaili mustandil. Küljendustarkvara on üles ehitatud nii, et tohutut kõvakettamahtu nõudvad pildid on tekstist ja värvipindadest eraldi, omaette failidena, mida saab välja vahetada ja töödelda. Väikesemahuline küljendusfail sisaldab üksnes viiteid piltidele, kuigi ekraanil on näha kogu tervik. Kooskõlastamiste tarvis saab sellest teha jooksvalt väiksemaid näidiseid. Alles vahetult enne prindikotta saatmist „keevitatakse" suuremahulised viimistletud komponendid omavahel koondfailiks kokku.

Saaremaal pandi tööle uus skanner, lugemisvõimega 3200 × 6400 dpi nii negatiividelt kui dokumentidelt. Oskuslik käsitseja võib sellisega võtta originaalilt kujutise, mida saab ilma kadudeta suurendada kuni kümnekordseks, vaatlemiskõlbulikuna isegi kuni 16-kordseks (inimsilma eraldusvõime on u 200 dpi). Et skaneerimisel on tehnilisi nüansse ja seadistusi sõltuvalt sisendmaterjali omadustest ja väljundfaili otstarbest, võiks sellest eraldi kirjutada või korraldada **skaneerimiskursuse**. On suur vahe, kas soovitakse kujutist saata elektronpostiga või suurendada ekspositsiooni jaoks.

Fotod ja negatiivid oleks mõistlik digitaliseerida ja anda CD- või DVD-koopial kujundaja käsutusse kohe alguses. Nimelt võib ühelt vanalt negatiivilt ootamatul kombel avaneda sedavõrd üksikasjalikku teavet ajastu kohta, et üksikfotole saab rajada kogu teemalõigu kujunduse.

Eriti paljulubavad on klaasnegatiivid ja nendelt fotopaberile tehtud kontaktkoopiad, mille täielik teravus võib jääda paljale silmale märkamatuks. Teisalt kannatab fotosäilik, mis kunagi kitsasfilmi kehvalt negatiivilt on nõukogude tehnikaga suurele paberile kopeeritud, vaatamist üksnes vähendatuna. Seega ei saa foto mõõtmete põhjal näitusekõlbulikkuse kohta mitte mingeid järeldusi teha, loeb teravus.

Kui tehnilise teravusega kohtub samal fotol ka sotsiaalne tabavus, on tegemist justkui ajaloomaastikku valgustava välguga. Selliste välkude leidmine, mis vaatajat rabaksid, on üks näitusekoostajate ülesandeid.

Näituseterviku kujunemiseks on oluline **üksteisemõistmine** erineva mõtlemisviisiga meeskonnaliikmete vahel.

Kui olin tutvunud ekspositsiooniplaani, eseme- ja fotokogudega, asusime koos ideid genereerima. Fantaseerimine pole ohutu: hulljulge kunstnik võib teaduritest partnerid ära kohutada, riskides ise ideede paeluvasse võsastikku ära eksida. Kujundaja peab oskama õigel ajal asjalikkusele ümber lülituda. Ometi ka vastupidine, etteantud teksti tähttäheline närimine kammitseb mõtte vaba liikumist eriti kavandamise alguses. Seepärast on hea, kui tellija suudab paar nädalat „anarhiat" ära kannatada. Sundimatus õhkkonnas lahendada küsimused „siin ja praegu", välistades pikemaajalisest mööda rääkimisest võrsuda võivad konfliktid.

Eelprojektis viisime algideed ekspositsiooniplaani ja teemaskeemide abil sisuga kooskõlla, lahenduse joonistasin pliiatsiga nii hoone põhiplaanidele kui ka fotodele, mis said tehtud kõigist seintest.

Tööprojektis tuli esmalt teha vitriinide teostusmahu arvestustabel ja konstruktsioonijoonised. Jooniste osa valmis põhiliselt kaugtööna e-posti abil.

Et rahastajale ja teostajale töömahust selgemat pilti anda, näitasin asetuslehtedel vitriine mitmest küljest, värvilise ja ruumi-

lise arvutigraafikana, kasutades digitaliseeritud kujutiste asemel sarnaseid pilte internetist. Saavutatud ülevaatlikkus tuli kasuks kõigile osapooltele, kuigi andmeid vitriinide mõõtude ja valgustite asendi kohta sai teostaja ikkagi konstruktsioonijoonistelt. Tänu projekti täpsusele kulus teostajal küllalt keeruliste vitriinide valmistamisele kõigest kaks kuud. Tundus, et värvilised asetuslehed töötasid liigagi hästi, luues petliku mulje suuremast valmidusastmest, kui see tegelikkuses oli. Vajadus suuremahulisi digitaliseeritud dokumente, fotosid, kaarte ja tekste küljendada saabus teostusfaasis teatava üllatusena.

Ekspositsiooniplaani läbivaatamisvoore sai kokku kolm: eelprojekti ajal, põhjalikumalt asetuslehtedel ja lõplikult teostusjärgus küljendamisel. Nende 14 kuu jooksul vahetasime üle tuhande e-kirja. Tallinna ja Kuressaare vahet tuli reisida paarkümmend korda.

Kujundaja mäletab ajaloofaktidest paremini värvusi, rütmi, faktuuri, proportsioone, paigutust ruumis. Vahel kipuvad kunstnikud verbaalse informatsiooni „manustamisega“ hätta jääma, suutes aga paremini ette kujutada visuaalset tervikut.

Ideaaljuhul ei tohiks lõpptulemuses tööjaotuse jälgi enam märgata olla, nii peaksid kunstnik ja ajaloolane teineteist usaldama ja paaris liikuma nagu kurt ja pime. Naljaga pooleks võiks öelda: kui *jutu asi* on ajaloolaste rida, siis kunstniku reaks on *asjade jutt*.

Arusaadavana kavandatud ja meeskonnatööna teostatud näitus peab loodetavasti vastu kultuuri taustsüsteemi muutumisele ega kaota aastakümnete järel üldinimlikku mõistetavust.

The author describes in detail the designer's work at compiling the exposition of recent history (1939–1949) at the Saaremaa Museum. The article gives a survey of what an exposition designer should know and do prior to setting to work. The author shares with the reader his experience and offers suggestions for solving the problems that arise in the course of work. Also the article dwells upon the issues that might be raised in connection with financing a working project.

Автор статьи очень подробно описывает работу оформителя при составлении экспозиции Сааремааского музея, посвященной одному из периодов ближайшей истории (1939–1949). Автор делится своим опытом и дает советы, что должен делать и знать художник, прежде чем приступить к исполнению работы, и пробует найти решения на вопросы, возникающие в ходе работы.

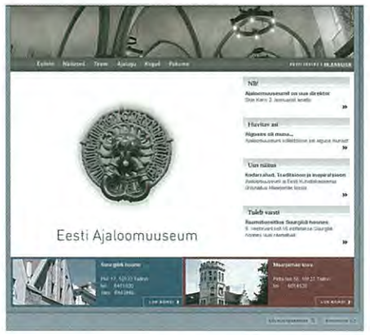
Eesti muuseumide kodulehed

Pertti Pyhtilä

Kirjeldan subjektiivselt mõne Eesti muuseumi kodulehekülge, nende häid ja halbu omadusi. Rõhutan, et ilu on vaataja silmades – seega repliik „Maitseasi!“ on siin rohkem kui kohane. Ootan tagasisidet aadressil: pyhtila@iki.fi.

Valisin Eesti Muuseumiühingu kodulehelt (http://www.emy.kul.ee/muuseumid.php) järgmiste keskmuuseumide kodulehed:

Eesti Ajaloomuseum
http://www.eam.ee/

Lehekülg on tasakaalukas, rahulik ja informatiivne. Kahjuks on ilusa, mitte päris musta teksti suurus kinnitatud 11 px. Seega pole vaatajal võimalust oma vajaduse järgi teksti suurust muuta.

Eesti Arhitektuurimuseum
http://www.arhitektuurimuuseum.ee/

Lihtne, kuid avalehe tekst on veidi raskesti haaratav. Kuna uudised on kogutud ühele lehele, tuleb kerimist liialt – iga uudis võiks olla omaette leheküljel? Värvid avalehel segavad veidi paekivist hoone isikupära.

Toimunud näituste info on suurepäraselt alles ning viited näitustest ilmunud artiklitele meeldiv lisa uurijatele-huvilistele. Raamatukogu info on vajalik, kuid kogude kasvades kasvab ka lehekülg, kui pole kasutusel näiteks Urrami-taolist programmi (http://raamatukogu.urania.ee/).

Eesti Kunstimuuseum
http://www.ekm.ee/

Artikli autori sõnul üks esimesi korralikke muuseumide lehekülgi on nüüdseks uuendatud, seetõttu seda lähemalt ei käsitleta (toimetus).

Eesti Loodusmuuseum
http://www.loodusmuuseum.ee/

Lihtne ja veidi igav lehekülg, avaleht väike ja kirju. Näitab kõik vajaliku ära, kuid eriti ei köida ega meelita. Paljudel piltidel puuduvad autori andmed. Meeldivaks üllatuseks oli virtuaalnäitus „Üks lepp aastal 2004“: http://www.loodusmuuseum.ee/uudised/lepp2004.htm.

Huvitav oli lehekülje statistikat uurida: Eestist oli selle külastajaid 81,12%, Soomest 4,74% ja ülejäänud igaüks vähem kui 0,6%. Seega tasuks mõelda mõnede osade või lihtsa tutvustuse soome keeles avaldamisele. Märge „Viimati muudetud“ on hea tava ja aitab sõpradel vältida asjatut ajaraiskamist.

Eesti Meremuuseum
http://www.meremuuseum.ee/

Veel hiljuti andis meremuuseumi kodulehekülge otsida. Internetis oli mitmeid aadresse, kuid nendest ükski ei tundunud „ametlikuna“.

Avaleht on efektne suure meremehenäoga, tekst kahjuks fikseeritud ja väike. Edasi on lehed infoküllased, aga veidi igavad, ingliskeelsel „ehitamisel“.

Eesti Põllumajandusmuuseum
http://www.epm.ee/

See lehekülg on asjalik, informatiivne ja lihtne. Leheküljel on palju fotosid, mida saab suuremaks klõpsata. Hea oleks sellisel juhul kasutada mõnda valmis albumiprogrammi või võiksid pildid avaneda järjest näiteks slaidiseansina. Eraldi välja toodud meediakajastus lisab kindlasti huvi muuseumi vastu.

Külastaja asukoha näitamine *Esileht > Näitused > Ajutised näitused* on suureks abiks sirvimisel, kuid siiski võiks ka harjunud tava kohaselt lehekülje päist klikkides esilehele saada.

Eesti Rahva Muuseum
http://www.erm.ee/

Mõned aastad tagasi uuendatud kodulehekülg mõjub sama värskena kui nooruslik muuseum ise. Juhuslikult vahetuvad pildid esemetest meelitavad lehekülgi rohkem sirvima.

Eesti Spordimuuseum
http://www.spordimuuseum.ee/

Esileheküljel on veidi liiga palju teksti, kuid aega mõõtev stopper ja kuldsed tähed *ESm* loovad põneva, kutsuva meeleolu. Kogusid on kirjeldatud nii, nagu võiks neid tutvustada muuseumitöötaja kolleegile. Oodatud pildikesi kogudest leiduvatest esemetest külastaja ei leia. Isegi majajuht on ilma piltideta, kaart puudub ka leheküljel „Kuidas tulla?“, kuigi näiteks Regio pakub tasuta kaarditeenust.

Tuleks mõelda ka spordihuvilistele lastele. Kas lisada näiteks Eesti ja maailmarekordid ning võimalus oma tulemus kirja panna?

Üldisi tähelepanekuid

1. Aadress ja telefon peaksid olema avalehel (ja nendele vajutades võiks avaneda asukoha kaart). Avalehel võiksid olla ka lahtiolekuajad ja piletihinnad.
2. E-posti aadress olgu eesnimi.perekonnanimi@muuseum.ee ning rämpsposti leviku takistamiseks ei peaks aadressid olema kodulehel väljas täielikul kujul.
3. Tagasiside jaoks olgu eraldi lehekülg: külalisraamat (kust kustutatakse sobimatud kirjed) ning tagasisidevorm, mille kaudu saab jätta ka nimeta kommentaare.
4. Väikesed pildid kogu pärlitest tekitavad huvi, kuid need peaksid avanema kindlasti klikkides suuremana. Pildi peale tuleks kirjutada muuseumi nimi, et veidigi raskendada loata kasutamist.
5. Piltidele tuleks lisada info autori kohta, mis samas tuletab meelde, et kodulehele mineva materjali autoriõigus peab olema korras.
6. Enne ajutiste näituste mahavõtmist tuleks mõelda nende muutmisele virtuaalnäitusteks: võimalikult palju pilte nii üldplaanist kui ka detailidest, lisaks pilte avamiselt, gruppidest giidiga, koolilastest. Ja kindlasti skaneerida mõni ilus kommentaar külalisraamatust.
7. Muuseumi publikatsioonid, töötajate ilmunud artiklid jms tuleksid kindlasti välja tuua kodulehel ja muuseumipoes.
8. Hea oleks koguda ühele leheküljele meedias olnud artiklite lingid ning lisaks kopeerida toimetaja loal tekst ja pildid ka oma leheküljele, sest ajalehed-ajakirjad muudavad vahel oma arhiive. (*Print Screen* nupuga saab lihtsalt kopeerida võrguväljaannete artikleid!)
9. Lastele olgu kodulehel muuseumi esemetega töölehti, mida saab välja printida ning kasutada nii enne kui pärast külastust. Töötubades tehtud töid-joonistusi võiks skaneerida (vana)vanemate meelitamiseks.
10. Ligipääsetavus ei ole ainult muuseumi füüsiliste külastajate heaks tehtav töö (http://www.finst.ee/ligipaasetav.htm), vaid puuetega inimeste vajadusi tuleks arvestada ka kodulehel: teksti suurus võiks olla muudetav, mitte fikseeritud; tekstil ja taustal peaks olema piisav kontrast; võimalusel võiks tekst olla ka helifailidena (http://www.fng.fi/hugo) jne.
11. Võõrkeeli tuleks kasutada külastajate statistika alusel (lisaks inglise keelele), kuid mahukate (ja kvaliteetsete!) tõlketööde jaoks ei ole sageli pikemas perspektiivis võimalusi ega aega, seega tuleks alustada püsiekspositsioonist ning üldandmetest.
12. Uksematiks kutsutakse pildiga esilehekülge, kus on ainult keelevalik või tekst „Astu sisse!“. See pole enam moes, vaid avaleheks peab olema fuajee, kust juba muuseumi väljapanekud ja teenused paistavad.
13. Sisukord aitab kiiremini orienteeruda, samuti võimalus otsida märksõna abil.
14. Lubadus „Lehekülg on valmimisel“ tuleb kiiresti täita! Külastaja tuleb üldjuhul ainult korra pooleliolevale leheküljele tagasi.
15. Kodulehekülg nõuab pidevat uuendamist ning aega, millega muuseumidirektor loodetavasti arvestab, andes lehekülje kellelegi hallata.

Pertti Pyhtilä on Soome Instituudi kultuurisekretär.

JUUBELID

Kaupo Deemant 70

Kaupo Deemant Eesti Rahva Muuseumi konverentsil 11. aprillil 1991 koos Õnne-Eha Kabritsa ja Aleksei Petersoniga.

12. veebruaril 2006 sai 70-aastaseks ajaloolane ja arheoloog Kaupo Deemant. Kaupo Deemant on pärit Võrumaalt Kõrgepalust väikemaapidaja-külasepa perest. Peale Tartu Ülikooli lõpetamist 1962. aastal asus ta tööle Tallinna Linnamuuseumi. Kaupo Deemant ongi tuntud-teatud olnud kui muuseumi arheoloogiakogu ja relvakogu hoidja. Juubilarile on langenud au uurida Eesti üht kõige põnevamate ja intrigeerivamate leidudega arheoloogiamälestist – Proosa kalmevälja. Proosa kalmeväli oli ka Kaupo Deemanti 1993. aastal Tartu Ülikoolis kaitstud magistritöö teema. Juubilari hoole all oli aastaid üks suuremaid relvakogusid Eesti muuseumides. Eriti vaimustatud oli ta muuseumile annetatud Georg Leetsi relvakollektsioonist.

Kui Tallinna Linnamuuseumi juures asutati 1963. aastal kodu-uurimise ring, sai selle üheks innukaks kaasalööjaks ka tollane noor muuseumitöötaja Kaupo Deemant. Ring kujunes okupatsiooniajal kohaks, kus Eesti ajaloo sündmustest räägiti üsna otse. Seepärast liitus ringiga hulgaliselt ajaloohuvilisi. Kaupo Deemant pidas seal kümneid ettekandeid, otsis mujalt esinejaid ning agiteeris nooremaid huvilisi, sealhulgas allakirjutanutki ringiga liituma. Tema enda kodu-uurimuslikest töödest on mahukaim enam kui 300 lehekülje pikkune käsikiri "Ülevaade Võrumaa Kõrgepalu asunduse minevikust".

Kaupo Deemant huvitus ka Eesti ajaloo keerulisematest ja pöördelisematest perioodidest. Pikka aega kogus Kaupo Deemant andmeid 1939.–1940. aasta sündmuste, Eesti Vabariigi tegelaste ja ohvitseride represseerimise, küüditamiste, metsavendluse jms kohta. KGB arhiivid olid nõukogude ajal ajaloolasele suletud. Siiski oli teavet võimalik hankida ka mujalt. Kaupo Deemant külastaski paljusid vangilaagritest tagasipöördunuid. Eesti Sõjamuuseumi omaaegselt juhatajalt Taavet Poskalt sai ta näiteks informatsiooni selle muuseumi loomise ja hävitamise kohta. Ta külastas ka Johan Laidoneri leske Mariat Haapsalus.

Kaupo Deemantil õnnestus pooljuhuslikult teada saada, kus hoitakse Eesti Vabariigi presidendi ametitunnust. Ta hankis selle kohta ka kirjaliku dokumendi – Moskva Kremlis asuva Relvapalati töötaja Valentina Lopatina kirja koos kahe fotoga Eesti presidendilt ära võetud ja Moskvas säilitatavast väärtesemest. Ajakirjas Kultuur ja Elu avaldatud kiri sai presidendi ametitunnuse tagasinõudmise aluseks.

Kaupo Deemanti huvi on paelunud ka taarausuliste liikumine ja selle suurkujud nagu Kustas Utuste.

Kaupo Deemant on Eesti Kodu-uurimise Seltsi ja Eesti Akadeemilise Sõjaajaloo Seltsi asutajaliige. Ta võttis aktiivselt osa ka muinsuskaitseliikumisest. Kuni haigestumiseni oli juubilar innukas tegevliige Eesti Kaitseliidu Nõmme malevkonnas.

Viimastel tööaastatel ning juba pensionil olles tegeles Kaupo Deemant peamiselt 1941. aasta repressioonide uurimisega, eelkõige NKVD hävitustegevusega Tallinnas. Ta on ajakirjanduses sõna võtnud mitmete Eesti riigi suurmeeste nagu näiteks Jaan Tõnissoni saatuse küsimuses. Juubilari sisukaid artikleid on avaldatud Tallinna Linnamuuseumi aastaraamatus, ajakirjades Tuna, Looming, Vikerkaar, Kultuur ja Elu, Muuseum jt. Loodame, et tal õnnestub poolelijäänud uurimistöö juurde tagasi pöörduda. Selleks jääb Kaupo Deemantile soovida kiiret paranemist!

Endiste kolleegide nimel MATI MANDEL

Aime Kärner 65

20. novembril 2005 tähistas oma 65. sünnipäeva Tartu Linnamuuseumi teadur-koguhoidja Aime Kärner.

Kallis Aime!

Alles see oli, kui me kohtusime tudengitena Tartu Ülikooli Akadeemilises Naiskooris. Siis möödusid mõned aastad ning me kohtusime jälle – seekord juba lapsevanematena lasteaias ja möödunud aasta augustis õnnitlesin Sind üheksanda lapselapse sünni puhul.

Nähes uut kasvavat põlvkonda, mõistad, et aeg ei ole peatunud, isegi mitte Sinu jaoks. Sul on seljataga pikad tööaastad Eesti Rahva Muuseumis ning küpse naise parimad aastad Tartu Linnamuuseumis. Sa tunned ja armastad oma tööd ning seepärast on meie muuseumi ajalooline kogu Sinu nägu, paljud arhiivimaterjalid võlgnevad oma täpse kirjeldamise Sinule.

Sinu loodud eksposítsioon 18. sajandi Tartust ning paljud näitused („Ja iga meel mul ilu joob... Eesti naine aastani 1940", „Elu kauneim päev. Pruutkleidid 19.–20. sajandist", „King on surnud, elagu king! Jalanõud keskajast tänapäevani", „Kokkusõlmitud eluring. Eestlaste sunnitud lahkumised kodust 1939–1949", „Pilk bürgeri kohvikusse. Valik 19.–20. sajandi portselani") on pärlid. Sinu viimane näitus, 2005. aastal valminud „Saage tuttavaks! Karl Luik – Tartu linnapea" sai auhinna Narva festivalil.

Olgem tänapäevased: uusi väljakutseid! Enda poolt lisan vanamoeliselt: elagu Aime!

Sinu HEIVI PULLERITS

Maimu Telk 55

Ilusa numbriga sünnipäev on Võrumaa Muuseumi juhatajal Maimu Telgil. 2005. aasta jõulukuu 11. päeval sai ta 55. Selles eas inimesel on juba võimalik tehtule tagasi vaadata. Tulemuste üle võib rõõmustada, endaga rahul olla. Aga on veel aega midagi uut ette võtta, pooleliolevad asjad lõpetada, huvitavad ideed ellu viia. Kuldne keskiga ju!

Maimu tuli muuseumi tööle 1979. aastal, ajaloolase hariduse omandas Tartu Ülikoolis. Kohusetundlikult, süvenenult ja tulemuslikult on ta need aastad muuseumis toimetanud. Maimu osales Võrumaa Muuseumi püsinäituse koostamisel, mis sai valmis 1984. aastal. Kui taas sai ajaloost ausalt rääkida, andis Maimu uue sisu Võrumaa haridust ja kultuurielu käsitlevatele ekspositsiooniosadele.

Maimu on koostanud ja üles pannud palju näitusi, tema peab meeles Võrumaa kirjanike, kunstnike tähtpäevad, teeb väljapaneku, aidates nii kaasa meie ajaloolise mälu püsimisele. Maimu peab sidet ajalooõpetajatega, toetab muuseumi poolt õpilaste kodu-uurimuslikku tegevust, aitab korraldada õpilastööde konverentse, mis on tihti toimunud Võrumaa Muuseumi majas.

Maimu on muuseumis alati tegelnud lastega, hea ja ladusa rääkijana oskab ta kõikidega kontakti leida. Nüüd nimetatakse seda muuseumipedagoogikaks, olgu siis Maimul üks tiitel juures – muuseumipedagoog. Maimu on kooskõlas ainekavadega välja töötanud muuseumitundide temaatika. Muuseumis saab õpilane tavatunnis pakutule täiendust, näha esemeid, mõnikord neid katsudagi, avastab nii ehk uusi seoseid aegade ja muutuste vahel.

Kuus aastat tagasi hakkas Maimu korraldama muuseumis pillipäevi. Ta võttis ühendust pillimeestega Võrumaalt ja kaugemaltki, rahvapilliõpetajate ja ansamblite juhtidega, tutvustas oma ideed ja kutsus esinema. 2005. aasta augustis toimus muuseumis juba VI lõõtsapäev ja oktoobris V kandlepäev. Muuseumi oma ruumid hakkavad kitsaks jääma, lõõtsapäev peeti Kreutzwaldi maja mõnusas õues, kandlepäev muusikakooli ruumides. Huvi kasvab. Pillimehed on muuseumile ja Maimu Telgile tänulikud võimaluse eest kokku saada ja koos mängida. Uuritakse, tutvustatakse pille, targemaks saavad kõik, nii osalejad kui pealtvaatajad. Tänu Maimule on olemas hea andmebaas Teppo lõõtsade kohta. Võrumaal on olnud ka tuntud kandlemeistreid, nendegi tegemisi on Maimu suutnud rohkem avalikkusele tutvustada. Pillipäevaga käib ikka kaasas teemakohane näitus.

Kolleegid muuseumist, pillimehed, pillipäevade tänulik kuulajaskond, õpetajad, muuseumitundide huvilised kuulajad, kõik Maimu sõbrad ja tuttavad on ühel meelel, et Maimu Telk on üks ütlemata tubli inimene. Soovime tervist ja õnne!

Piret Õunapuu 50

Sõpradega Šotimaad avastades pidas 19. augustil 2005 oma 50. sünnipäeva Piret Õunapuu – etnoloog, Eesti Rahva Muuseumi teadur-kuraator, Eesti Muuseumiühingu ja ICOM Eesti Rahvuskomitee juhatuse liige, Eesti Instituudi nõukoja ja mitme muuseumi teadusnõukogu liige, Tartu Teoloogia Akadeemia õppejõud, Tartu Ülikooli doktorant, paljudele meist aga lihtsalt hea kolleeg või sõber. Noorte meelest on Piret lahe, vanade ja auväärsete hinnangul väärikas ja asjatundlik. Kirglik huvi maailma ja tolerantsus inimeste vastu, ootamatud ideed ja huvitavad vaatenurgad lugude jutustajana, täpsus ja põhjalikkus etnoloogina teevad Pireti väga erinevatel puhkudel ja erinevates seltskondades ning tegemistes oodatud kaaslaseks. Ta erakordselt lai suhtlusring ulatub aga kaugele väljapoole Eestitki.

Laiem üldsus tunneb Piret Õunapuud eelkõige kui kahe kiirelt lettidelt haihtunud raamatu „Pühad ja kombed" ja „Eesti pulm" autorit. Hoogsa ja leidliku sõnaga artiklid Eesti Ekspressis ja mujal, aatelised pöördumised Eesti lipu ja Eesti Vabariigi tähtpäevadel, loengud ja esinemised väga mitmetel eesti rahvakultuuri teemadel paeluvad ja äratavad alati publiku huvi.

Ehkki arvukate mõttevärskete näituste hulgast, mida on eksponeeritud nii kodupublikule kui raja taga, on vaieldav ja raske nimetada parimat, imetlen eriti näituse „Pole rahvast, pole probleemi… 1941. aasta küüditamine" kuraatoritööd. Emotsionaalselt ja ühiskondlik-poliitiliselt ikka veel valusa teema nii suuremahuline esitus valmis vaid paarikuulise muudest olulistest töödest läbipikitud ettevalmistusaja jooksul, tekitas oma tempo ja haardeulatuse poolest kõrvaltki vaadates kõhedust. Tulemus oli aga mõjuvõimas ja terviklik.

Piret Õunapuu akadeemiliste uurimisteemade seast peaks vahest esimesena nimetama Eesti rootslaste materiaalset kultuuri, millega tegelemine on toonud Eesti Rahva Muuseumi kogudesse hulgaliselt rariteetseid esemeid ja arhiivi sadu lehekülgi huvitavat materjali. Selle valdkonna asjatundjana on Piret Õunapuu nimi rahvusvaheliselt tuntud. Interjööriteematikaga tegelemine on ehk rohkem ja värvikamaid tulemusi andnud nii ideenäitustena kui ERMi püsinäituse interjööride näol. Kolmas ja hetkel kõige aktuaalsem ning haaravam teema on Eesti Rahva Muuseumi ajalugu. Juba ilmunud seeria artikleid on allikate kasutamise rohkuse ja täpsuse tõttu sageli tsiteeritud ja viidatud. Loodetavasti saab muuseumi 100 aasta juubeliks kaante vahele ka Pireti doktoritöönа valminud ERMi vanem ajalugu.

Kolleegide nimel jõudu, edu ja vahvaid reisiseiklusigi soovides

VAIKE REEMANN

Virve Tuubel 50

21. jaanuaril 2006 tähistas oma esimest suurt juubelit Eesti Rahva Muuseumi giid-pedagoog Virve Tuubel. Virve on olnud üks neid tulihingelisi muuseumitöötajaid, kes üle poole oma elust on olnud rakkes ühes ja samas muuseumis. Eesti Rahva Muuseumis on Virve Tuubel pidanud erinevaid ameteid, aga oma tõelise kutsumuse on ta leidnud just töös noortega. Ta on meie muuseumipedagoogika lipulaev ja tema kaitstud magistritöö oli esimene selles vallas. Jätkuvalt tegeleb ta muuseumi ja hariduse koostöö nõustamisega.

Lisaks tööle Eesti Rahva Muuseumis on Virve oma väsimatu energiaga löönud kaasa paljudes organisatsioonides, mis tegelevad meie rahvakunsti ja kultuuriga. Eesti Muuseumiühingu juhatuses on Virve hallata muuseumipedagoogilised küsimused, veel kuulub ta ERMi Sõprade Seltsi ning Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu juhatusse. Innukalt on Virve osa võtnud kultuuri, turismi ja loodushariduse projektidest. Akadeemilist poolt esindavad nii tema juhendatud kui retsenseeritud rahvakultuurialased bakalaureuse- ja magistritööd Tallinna Ülikoolis, Maaülikoolis, Tartu Ülikooli Narva ja Pärnu kolledžis.

Virve Tuubel on selline inimene, kes tundub aastatega minevat nooremaks. Parimaks kiituseks tema erialatööle tooks aga ühe Tallinna kooli rübliku kommentaari peale muuseumikülastust: oli aga vahva muuseum ja see seletaja oli nii kihvt naine, oskas nii hästi rääkida ja nalja teha!

IN MEMORIAM

Virve Hinnov

30.11.1915 – 10.2.2006

Alles eelmises ajakirja numbris ilmus lugu kauaaegsest muuseumitöötajast Virve Hinnovist, kellele 90. juubeliks soovisime jõudu ja sära veel pikkadeks päevadeks. Kahjuks peatus Virve Hinnovi aeg 10. veebruaril 2006.

Inimesi elu jooksul jälgides ja tundma õppides tajume, et osa neist nagu seisaksid kõrgemal astmel, ilma et nad ise seda märkaksidki, mõjutades teisi, kellega nad suhtlevad, oma isikupära ja eriliste inimlike omadustega. Nad võivad olla noored, kuid säravalt elutargad. Ja vanad, kuid nooruslikult avatud, tolerantsed ja paindlikud. Virve Hinnov oli üks selliseid. Kuuludes koos Voldemar Ermi ja Tuui Koortiga Tartu Kunstimuuseumi vanimasse põlvkonda, aitas ta aastakümnete jooksul üles ehitada toimivat ja hästikorraldatud muuseumi. Ta oli selle alustalasid ja ideede kandjaid, kuid oma nooremate kolleegide õpetaja, võrratu innustaja ja vaimustaja.

Kunstiteadlane, muuseumitöötaja ja filoloog Virve Hinnov sündis Tartus ja kogu tema elu oli seotud oma kodulinnaga. Nagu tema haridust väärtustavale ja nooruses vabadust tundnud põlvkonnale iseloomulik, ruttas ka tema enne 1935. aastal Tartu Ülikooli õppima asumist täiendama oma keeleoskust Londonisse. Ta õppis Tartu Ülikoolis võõrkeeli ja kunstiajalugu ning tal oli õnn õppida kunstiajalugu niisuguste suurte teadlaste käe all, nagu Sten Karling ja Armin Tuulse. 1942 sai Virve esimeseks töökohaks Eesti Rahva Muuseum ja alates 1943. aastast Tartu Kunstimuuseum. See oli tema teiseks koduks järgmised 42 aastat. Ta asus muuseumi tööle kõige raskemal ajal, mil kunstivarad tuli sõja jalust evakueerida Väätsale, seal hoida ja hiljem tagasi Tartusse vedada. Virvest sai siis esimene maalikogu hoidja, kellena ta töötas kuni 1975. aastani. Ta oli paljude suurte kunstinäituste eestvedaja, avaldades nii näituste kui kunsti kohta laiemalt ka asjatundlikke ja faktitäpseid arvustusi ja analüüse. Tema püsivam huvi oli seejuures suunatud baltisaksa kunsti vastu. Ka võttis ta osa Eesti kunstiajaloo koostamisest (1970–77), mille eest sai ühe autorina Kristjan Raua preemia. Virve Hinnovi sarm ja oskus inimestega suhelda avanesid eriti kunstipedagoogikas. Ta pidas loenguid, juhtis aastaid rahvaülikooli kunstiosakonna tegevust, tõi kunsti juurde ka kõige kunstikaugemad inimesed. 1976. aastal tunnustati Virve tööd Eesti NSV teenelise kultuuritegelase aunimetusega.

Kõike seda on ühe inimese eluaruande jaoks väga palju, aga ka tema elutee on olnud pikk, käänuline ja kinkinud talle kõike. Ent igas olukorras, ka kõige keerulisemas, jäi Virve Hinnov iseendaks – sirgeselgseks, tõeliseks ja väärikaks daamiks. Sellisena mäletab teda Tartu Kunstimuuseumi ja tema sõprade pere.

ENE ASU-ÕUNAS

Arved Luts

4.2.1929 – 12.10.2005

2005. aasta 12. oktoobri hommikul lahkus manalateele etnograaf, Eesti Rahva Muuseumi kauaaegne osakonnajuhataja ning mitme põlvkonna eesti etnoloogide ja museoloogide Õpetaja, teenekas Tartu Ülikooli õppejõud Arved Luts.

Narva arveametniku perest pärit Arved Lutsu sundis Teise maailmasõja keeris 1944. aastal oma kodulinnast lahkuma. Sama aasta sügisest sai Arved Lutsust tartlane. Ta lõpetas 1947. aastal kuldmedaliga Tartu I Keskkooli ja 1952. aastal Tartu Ülikooli ajaloo-osakonna. Tema erialaõpingud tipnesid aspirantuuriga Moskvas asuva NSV Liidu Teaduste Akadeemia Etnograafia Instituudi juures aastatel 1954–1958.

Erialases uurimistöös sai Arved Lutsu põhiteemaks Eesti merekalastus ja randlaste elu. Seni väheuuritud ja perspektiivikas teema sobis noorele andekale mehele: 1961. aastal kaitses ta väitekirja Eesti merekalastuse ajaloost, mille eest talle omistati ajalookandidaadi teaduskraad. A. Lutsu uurimuslik huvi kalastuse ja rannarahva eluolu vastu jätkus edaspidigi ning tänaseni on ta jäänud selle valdkonna keskseks spetsialistiks Eesti etnoloogias.

1958. aastal asus Arved Luts tööle Eesti Rahva Muuseumisse, algul teadurina, järgmisest aastast juba osakonnajuhatajana, olles nii üks muuseumi teadustöö sisulisi suunajaid ja juhte rohkem kui kümnendi vältel. Tema panus nii ERMi kui ka laiemalt eesti etnograafiateaduse üldisesse arengusse on jääva väärtusega eelkõige kahel suunal. Esiteks osales ta aktiivselt ERMis etnograafiliste filmide tegemist. 1961–1962 toimusid Audruranna kalurikolhoosis esimesed filmivõtted, jäädvustamaks sealsete kalurite eluolu. Tänu sellele sai ERM nii Eestis, kuid suuresti ka kogu Nõukogude Liidus pioneeriks kultuuri etnograafilisel jäädvustamisel filmilindile! Arved Lutsu juhtimisel toimus ERMi esimene tõsine kaasaja dokumenteerimise suurprojekt: Võru rajooni maarahva kaasaegse eluolu uurimine aastatel 1962–1964. Suuresti tänu temale on muuseumil praegu mahukas teatme- ning visuaalse materjali kogu, uurimaks nõukogudeaegset, eelkõige 1960. aastate argielu nii maal kui ka väikelinnades.

1970. aastast hakkas A. Luts, algul muuseumitöö kõrvalt, hiljem põhikohaga Tartu Ülikoolis õpetama etnograafiat ja museoloogiat. Sellest ajast kuni pensionile jäämiseni 1994. aastal on dotsent Arved Luts õpetanud museoloogiat ja muuseumitöö põhialuseid sadadele üliõpilastele. Eestis on väga vähe muuseume, kus ei töötaks tema õpilasi!

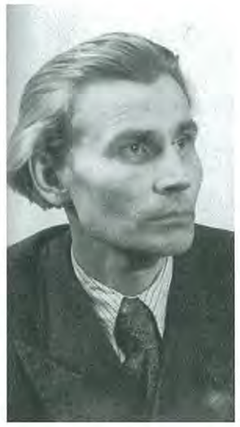
Lisaks õppejõutööle täitis Arved Luts aastaid ajalooteaduskonna kaugõppeprodekaani, hiljem õppeprodekaani kohuseid. Nii Eesti Rahva Muuseumis kui Tartu Ülikoolis meenutatakse teda kui tarka ja oskuslikku organisaatorit. Veel pensionipõlveski leidis ta energiat aktiivselt kaasa lüüa ühiskondlikus elus. Ta oli Soome-ugri seltsi välisliige ja ERMi Sõprade Seltsi auliige.

Meile, Arved Lutsu kolleegidele ja õpilastele, jäävad kasutada tema uurimused ning suur hulk fotosid, filmikaadreid, arhiivilehekülgi ja esemeid ERMi kogudes. Meile jäävad ka mälestused lahkunud sõbralikust, toredast ja teadmishimulisest Õpetajast.

Arved Lutsu õpilaste nimel TERJE ANEPAIO

Karl Tihase

27.5.1914 – 16.11.2005

Lahkunud on arhitekt, emeriitprofessor, kellel jätkus Tallinna Tehnikaülikoolis töötades energiat, suurt huvi ja armastust rahvaarhitektuuri ja rahvakunsti vastu.

20. sajandi algul Rõngust Siberisse väljarännanud talumehe pojapojana Tomski kubermangus eesti külas Kaltsoovas (Koltsovka) sündinud mees jõudis 1948. aastal diplomeeritud arhitektina oma esivanemate sünnimaale. Palgatöö Tallinna Tehnikaülikoolis kestis 44 aastat, sellest 36 aastat graafikakateedri juhatajana.

Kohe pärast Eestisse saabumist hakkas Karl Tihase sõitma mööda maad, mõõdistades ja skitseerides, joonistades ja maalides ajaloolist Eesti küla. Etnograafi tööd tegi ta kui arhitekt, mistõttu 1974. aastal ilmunud ja doktorikraadiga pärjatud monograafia "Eesti talurahvaarhitektuur" on siiani hinnatud käsiraamat Eesti Vabaõhumuuseumi praktilises töös.

Karl Tihasel on kõigele eelöeldule lisaks aga eriline kultuurilooline teene Vabaõhumuuseumi rajamisloos. Eesti Arhitektide Liidu aktiivse liikmena ja maa-arhitektuuri sektsiooni juhatajana pidas ta regulaarselt ettekandeid, milles tutvustas oma välitöid. Just Arhitektide Liit hoidis keerulistel 1950. aastatel ülal "külaarhitektuuri muuseumi" loomise mõtet, rõhutades, et "sisult sotsialistliku ja vormilt rahvusliku arhitektuuri loomiseks on vaja sügavalt tundma õppida eesti rahvaarhitektuuri".

1953. aasta alguseks oli arhitektide seas muuseumi loomise mõte nii küps, et Karl Tihase koos mõttekaaslastega läks ettepanekuga Ministrite Nõukogusse. Vastuseks oli soovitus muuseumi asemel teha taluhoonete väikesed maketid! Oli selge, et Eestis polnud muuseumi loomise kavaga enam "kõrgemale" minna. Karl Tihase sõitis kohe Moskvasse ja saavutas oma tutvuste, hea keeleoskuse, suhtlemiskogemuse ja diplomaatiaga asjaomaste teadusasutuste toetuskirjad. Läksid veel mõned aastad ja 22. mai 1957 sai lõpuks muuseumi sünnipäevaks.

33 aastat oli see kogu hingega Vabaõhumuuseumi arenemisele kaasaelav inimene aktiivne muuseumi teadusnõukogu liige, innukas välitöödel käija, muuseumirahvale huumorimeelne ja laheda joonega hea sõber. Karl Tihase side Eesti Vabaõhumuuseumiga kestis kogu tema eluaja.

EESTI VABAÕHUMUUSEUM

Kalju Viluoja

23.9.1910 – 30.11.2005

2005. aasta novembrikuu viimasel päeval jõudis lõpule üks pikk ja väärikalt käidud elutee.

Kalju Viluoja oli pärit Läänemaalt ja küllap juba kodukoha omapära ja selle tunnetus panid tema hinge helisema muusikasädeme. Muusikaarmastus viis ta õpinguteni konservatooriumis. Muusika, nii see, mida ta mängis, kui ka see, mida ta ise komponeeris, saatis teda nii rasketel sõja-aastatel kui ka hiljem. Pärast demobiliseerimist asus ta tööle Eesti Riiklikku Sümfooniaorkestrisse, kus ta tšellomänguga teenis oma igapäevast leiba.

Läänemaale omased kitsad olud olid õpetanud Kalju Viluojale püsivust ning loominguline meelelaad andnud silma tähele panna oma ümbrust. Küllap just lapsepõlvekodust pärit vajadus hoida asju, neid parandada, ise elus hakkama saada tõidki Kalju Viluoja 1971. aastal pärast pensionile jäämist Eesti Vabaõhumuuseumi, kus ta asus puidurestauraatori ametikohale. Oli ehk muuseum talle siis kui mälestus kaugele jäänud lapsepõlvemaast ja etnograafilised puidukogu esemed kui vanad tuttavad tõid ammuöödunud ajad taas käegakatsutavasse lähedusse.

Ei ole mõtet ajada näpuga järge, et lugeda kokku kõiki esemeid, mis 27 muuseumis veedetud aasta jooksul Kalju Viluoja käte vahelt läbi käisid. Veel praegugi on tunda südame- ja kätesoojust, mida õhkub tema kätega parandatud puitesemeist. Ta oli imeline näide meistrist, kelle jaoks ei olnud ükski töö liiga raske või keeruline.

Kalju Viluoja oli hea õpetaja ja eeskuju nii mitmelegi muuseumi restauraatorile nii oma imelise töösse suhtumise kui ka rahumeelse iseloomuga. Ta oli hea kolleeg, alati abivalmi ja sõbralikuna jääb ta püsima meie mälestustes.

EESTI VABAÕHUMUUSEUM

Tagakaanel:
19.–22. jaanuarini 2006 toimus Helsingi messikeskuses turismimess Matka 2006, mida külastas rekordarv 78 363 inimest. Eesti Muuseumiühingu poolt esindasid Eesti muuseume Tiiu Saarist, Helgi Põllo, Merike Toomas, Piret Õunapuu ja Ülle Kruus. Lisaks neile olid mitmed muuseumid lähetanud messile oma esindajaid.
Fotod Piret Õunapuu.

On the back cover:
On January 19–22, 2006, a tourism fair Matka 2006 took place in Helsinki fair centre, and it attracted a record number of visitors – 78 363. Tiiu Saarist, Helgi Põllo, Merike Toomas, Piret Õunapuu and Ülle Kruus represented Estonian museums on behalf of the Estonian Museum Society. In addition to them, several museums had sent their own representatives to the fair.

Aleksander Ristkok

12.10.1910 – 17.6.2005

17. juunil 2005 suri Pärnus Eesti Ajaloomuuseumi kauaaegne (1947–1970) peavarahoidja, meie vanim kolleeg Aleksander Ristkok. Sõja tegi ta läbi Eesti Laskurkorpuses, see aga ei tähendanud, et Eesti Vabariigi aegse haridusega ohvitseri ankeet oleks olnud võimude jaoks väga sobiv. Peale demobiliseerimist asus Aleksander Ristkok 1947. aasta jaanuaris tööle Ajaloomuuseumi, mille kogu senine teaduspersonal oli 1945. aasta kevadsuvel arreteeritud. Uue peavarahoidja ülesandeks jäi sõja ajal pakitud ja Kiek in de Köki torni varjendatud muuseumivarade uuesti arvelevõtmine. Täpse ja keelteoskaja inimesena oli A. Ristkok selleks hiigeltööks väga sobiv. Kahjuks pidi ta üle elama ka muuseumikogude rüüstamise 1950. aastate alguses peale EK(b)P VIII pleenumit. Siin muuseumitöötajatel loomulikult sõnaõigust ei olnud, hävitustöö ulatust dokumenteerivad ainult kuivad faktid.

Järgnevatel rahulikumatel aastatel juhatas Aleksander Ristkok Ajaloomuuseumi räsitud kogude korrastamist ning siin oli palju kasu tema korrektsusest. Kolleegidele oli ta alati abiks oma nõuannetega. 1970–1972 oli A. Ristkok direktori asetäitja teadusalal. 1972. aastal jäi ta pensionile.

Pensionipõlves asus Aleksander Ristkok elama Pärnusse, aga ka siis võisime talle helistada ja paluda abi muuseumialastes küsimustes täpsustamisel. Aleksander Ristkok sängitati mulda Pärnus Alevi kalmistul.

KOLLEEGID EESTI AJALOOMUUSEUMIST

Tagakaane siseküljel:
16. jaanuaril 2006 selgusid ERMi uue hoone rahvusvahelise arhitektuurivõistluse võidutööd ja nende autorid.
Arhitektuurivõistluse võidutöö „Memory Field" ja selle autorid Lina Ghotmeh, Dan Dorell ja Tsuyoshi Tane.
Teise preemia saanud võistlustöö „Gems" autorid Helsingi arhitektuuribüroost ALA Architects.
Eesti Rahva Muuseumi direktor Krista Aru, kultuuriminister Raivo Palmaru ja žürii liige arhitekt Winy Maas (MVRDV, Holland) pressikonverentsil.
Winy Maas ja Lina Ghotmeh tutvustavad võidutööd president Arnold Rüütlile ja proua Ingrid Rüütlile. Fotod Anu Ansu.

Inside of back cover:
On January 16, 2006, the winning works of the international architectural competition held for the design of a new building for the Estonian National Museum and their authors were revealed.
Dan Dorell, Lina Ghotmeh and Tsuyoshi Tane – authors of the first prize winner "Memory Field" – with the model of their work.
Authors of the second prize winner "Gems" from the ALA Architects Bureau (Helsinki).
Krista Aru, Director of the Estonian National Museum, Raivo Palmaru, Minister of Culture, and an architect Winy Maas (MVRDV, Netherlands), a member of the jury, at a press conference.
Winy Maas ja Lina Ghotmeh presenting the first prize winner to President Arnold Rüütel and Mrs Ingrid Rüütel.

